

Wang Qiuping
(Piroska)

**A kínai soft power vizsgálata Magyarországon a kínai-
magyar kulturális és oktatási kapcsolatok tükrében**

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

Témavezetők

Dr. habil. Kardosné Kaponyi Erzsébet, PhD

egyetemi tanár

Dr. P. Szabó Sándor, PhD

egyetemi docens

© WANG QIUPING

MINDEN JOG FENTARTVA

2021

Budapesti Corvinus Egyetem

Nemzetközi Kapcsolatok
Multidiszciplináris Doktori
Iskola

**A kínai soft power vizsgálata Magyarországon a kínai-
magyar kulturális és oktatási kapcsolatok tükrében**

Doktori értekezés

Wang Qiuping

Budapest

2021

TARTALOMJEGYZÉK

MOTTÓ.....	7
BEVEZETÉS	8
1. A KUTATÁSI TÉMA INDOKLÁSA	8
2. A KUTATÁSI TÉMA JELENTŐSÉGE	10
ELSŐ FEJEZET	12
ELMÉLETI MEGALAPOZÁS.....	12
1.1. KULTURÁLIS ELMÉLETEK	12
1.2. KULTURÁLIS DIPLOMÁCIA ELMÉLET	13
1.2.1. A kulturális diplomácia meghatározása	13
1.2.2. A kulturális diplomácia korai és kortárs gyakorlata	22
1.2.3. A kulturális diplomácia legfontosabb kérdései	26
1.2.4. A modern kulturális diplomácia gyakorlata	31
1.3. PUHA HATALOM-ELMÉLET	34
1.3.1. Puha hatalom-elmélet és annak hiányossága	35
1.3.2. Nemzeti puha hatalom kutatása Kínában és annak gyakorlati implikációi.....	44
MÁSODIK FEJEZET	50
HIPOTÉZIS	50
2.1. HIPOTÉZIS FELÁLLÍTÁSA HÁTTERE.....	50
2.2. HIPOTÉZIS ÉS ALHIPOTÉZISEK.....	52
HARMADIK FEJEZET	55
MÓDSZERTAN.....	55
NEGYEDIK FEJEZET.....	62
ESETTANULMÁNY	62
4.1. BEVEZETŐ.....	62
4.1.1. Háttér: A Kínai Népköztársaság megalakulása előtti kínai-magyar kapcsolatok.....	63
4.1.2. A Kínai Népköztársaság megalakulását követő kínai-magyar kapcsolatok áttekintése ...	64
4.2. A BIPOLÁRIS VILÁGREND ALATTI KÍNAI-MAGYAR KULTURÁLIS ÉS OKTATÁSI KAPCSOLATOK.....	67
4.2.1. Az időszak háttere és jellegzetesség.....	67
4.2.2. A KÍNAI-MAGYAR KULTURÁLIS DIPLOMÁCIÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK A 20. SZÁZAD 50-ES ÉVEIBEN	68
4.2.3. A kínai-magyar kulturális diplomáciát befolyásoló tényezők a 20. század 60-as éveiben.....	84
4.2.4. Összefoglalás a bipoláris világrend alatti kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok	102
4.3. A A TÖBBPÓLUSÚ VILÁGREND ALATTI KÍNAI-MAGYAR KULTURÁLIS ÉS OKTATÁSI KAPCSOLATOK	103
4.3.1. Az időszak háttere és kínai-magyar kapcsolatok változása	104

4.3.2. <i>A kínai-magyar kulturális diplomáciát befolyásoló tényezők az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés utáni időszakban</i>	108
4.3.3. <i>Kína-Magyarország kulturális és oktatási cserekapcsolatának lehetséges fejlődési tendenciája a járványt követő időszakban</i>	128
ÖTÖDIK FEJEZET	134
KÖVETKEZTETÉSEK ÉS ÖSSZEGZÉS	134
5.1. ÖSSZEFOGLALÁS	134
5.2. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI ÉS A KUTATÁS TOVÁBBI IRÁNYAI	135
IRODALOMJEGYZÉK	141
HIVATKOZÁSRA HASZNÁLT FORRÁSOK	141
EGYÉB FORRÁSOK	150
I. MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK.....	150
II. ANGOL NYELVŰ FORRÁSOK	151
III. KÍNAI NYELVŰ FORRÁSOK	152
IV. MÓDSZERTAN.....	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.

MOTTÓ

„A KULTÚRA MINDENNEK FELETT.”

*(Zhuge Liang, egy kínai katonai
tanácsadó a Három Királyság korában)*

BEVEZETÉS

1. A kutatási téma indoklása

A Kínai Népköztársaság 1949-es megalakulását követően Magyarország az elsők között vette fel a diplomáciai kapcsolatot a pekingi kormánnyal. A két ország között szinte azonnal megindult a kulturális és oktatási együttműködés. Ennek intenzitása az azóta eltelt több mint hetven év során folyamatosan változott, ugyanakkor összegezve elmondhatjuk, hogy a két ország között a kultúra és az oktatás területén rendkívül komoly együttműködés zajlott, és zajlik ma is.

A disszertáció igyekszik feltárni a kínai kulturális és oktatási csereprogramok alakulását a kínai-magyar diplomáciai kapcsolatok felvételét követően, majd az így kapott információk alapján megvizsgálom a kínai puha hatalom építését és forrásait Magyarországon. Tekintettel a Kína és Magyarország közötti kapcsolatok történelmi hullámvölgyeire és a kétoldalú kapcsolatok elmúlt években tapasztalt gyors fejlődésére, az elemzés során éppen a két ország közötti kétoldalú kapcsolatok történelmi dimenziója kiindulópont. Az értekezésben néhány olyan reprezentatív történelmi időszakot választok ki a Kínai Népköztársaság megalapításától napjainkig, amely a két csúcspontot és annak folytatását mutatja a hidegháború és multipolarizálódó világrend ideje alatt, és ily módon megvizsgálom és értékelem Kína puha erejének magyarországi építését, annak módozatait, valamint Kína puha hatalmának forrásait. A disszertáció hipotézise a Nye által javasolt puha hatalom elméletéhez kapcsolódik. A történelmi események nyomon követésén és elemzésén keresztül vizsgálom és kiegészítem a Joseph Nye által javasolt puha hatalom elméletét.

Kína és Magyarország az esettanulmányba bevont országok, aminek magyarázata összetettebb, és választásuk épp ezzel az összetettséggel válik a tudományos kutatás szempontjából igazolhatónak. Mindkét ország rendelkezik olyan sajátos jellemzővel, amely további eredményeket nyújthat a

jelen kutatásban.

Az esettanulmány két főalakja közül az egyik Magyarország, sajátossága a politikai rendszerének megváltoztatásával kapcsolatos tapasztalataiban tükröződik. A rendszerváltás drasztikusan átírta a kínai-magyar kapcsolatokat fejlődésének a trendjét és ütemét. A rendszerváltás maga, illetve az előtte és utána lévő időszak, valamint a nemzetközi helyzet változásával megjelenő különböző váltók befolyásolták a kínai-magyar bilaterális kapcsolatokat fejlődését. Hogyan befolyásolja a politikai rendszer drasztikus változása a Kína és Magyarország közötti kulturális kapcsolatokat? Meddig tartottak ezek a hatások? Mindezen kérdések alapos tanulmányozására van szükség.

Az esettanulmány másik tárgya Kína. Politikai okok miatt Kína és a nyugati világ között bizalmatlanság van. A „Kínai fenyegetésemélet” árnyékában nagyon fontos, hogy Kína erősítse a puha erejét. A 1990-es években Joseph Nye a művében már azt írta, hogy „Kína gyors felemelkedése Thuküdidész csapdába hozhatja a riválisát, ami katonai konfliktust okoz majd” (Nye, 1998, p. 23). John Mearsheimer is kijelentette, hogy Kína hatalmát tekintve nem emelkedhet békésen (Mearsheimer, 2001, p. 4). A történelmi szempontból vizsgálva a kérdést számos kutató úgy véli, a konfliktus elkerülhetetlen. Annak érdekében, hogy elnyerje más országok bizalmát, Kína folyamatosan lépéseket tesz puha erejének fejlesztése terén. Az imént bemutatott okok miatt meggyőződésem, hogy megfelelő választás Kína és Magyarország kapcsolatainak adott szempontokból történő tanulmányozása.

Ahogy Nye megjegyezte tanulmányában, „a puha hatalmat könnyebb megtapasztalni, mint meghatározni vagy mérni” (Nye, 2014, p. 3), így egy kézzelfogható indikátorra kell támaszkodni a puha erő méréséhez. Azért választottam a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokat kutatási eszközként, mert a „puha hatalom” és a „kulturális illetve az oktatási kapcsolatok” között szoros a kapcsolat. Egy ország puha hatalmának sikeres építése egy másik országban megnövelheti a két ország közötti kulturális és oktatási cserék iránti hajlandóságot, mind hivatalos, mind civil cserék esetében. Ez az állítás természetesen fordítva is igaz: két ország közötti kulturális és

oktatási cserék erőssége és spektrumának szélessége, ill. növekedése elméletileg hozzájárulhat a két ország puha hatalmának növekedéséhez egymás országában, még akkor is, ha csak bizonyos fokú növekedésről van szó. Annak ellenére, hogy a puha erő és a kulturális diplomácia közötti kapcsolat nem feltétlenül egyenesen arányos, de a kölcsönös tiszteleten, nem pedig a hegemonián alapuló kulturális cserék intenzitása fontos indikátorként használható a puha erő mérésére.

A disszertációban kínai nevek is szerepelnek. Az alábbi elvek szerint történik a név átírása: az öt generációs kínai vezetőknek a nevét átírom magyarul, hiszen azok használata már rögzített. A kínai vezetőkön kívüli egyéb kínai neveket nem írom át, azok hivatkozása alapján a nevek és a művek megtalálhatók az érdeklődők számára.

A jelen értekezés a bevezetésen kívül öt fejezetet foglal magában: elméleti háttér (első fejezet), hipotézis (második fejezet), módszertan (harmadik fejezet), esettanulmány (negyedik fejezet); következtetések és összegzés (ötödik fejezet).

2. A kutatási téma jelentősége

A téma kutatása fontos és aktuális, több okból is: elméleti aspektusból a nemzetközi kapcsolatok fontos részét képezik a bilaterális kulturális és oktatási kapcsolatok, melyek szoros kölcsönhatásban vannak a kétoldalú kapcsolatrendszer egészével, illetve annak egyéb elemeivel. A kulturális és oktatási kapcsolatok nem csupán visszatükrözik a politikai, gazdasági kapcsolatok állapotát, minőségét, hanem előre is mozdítják azokat; gyakorlati szempontból, Magyarország számára Kína az ázsiai régióban az egyik legfontosabb partnerország, Kína számára pedig Magyarország a közép- és kelet-európai régióban az egyik legfontosabb partnerországa. Ez nem csupán abban mutatkozik meg, hogy egymásnak a legfontosabb kereskedelmi partnerei között szerepelnek, hanem abban is, hogy az elmúlt években új lendületet kapott az egyébként is komoly múltra visszatekintő magyar-kínai kétoldalú kapcsolatok teljes spektrumának fejlődése.

Az értekezésnek elméleti szemszögből is hoz újabb eredményeket. Meglátásom szerint korlátozásnak kell tekintenünk, ha kizárólag az uralkodó nyugati perspektívából vizsgáljuk a Kínával kapcsolatos ügyeket. Némely kutatók úgy vélik, hogy a Kínai Népköztársaság 1949-es megalapítása óta a nemzetközi kapcsolatokat illetően az adott ország vallott nézete mind a klasszikus realizmus elvén alapul.¹ Kína számos fájdalmas történelmi eseményt élt át: például külföldi elnyomást, félgymatosítást, hosszú küzdelem utáni betolakodók kiűzését és polgárháborúk sorozatát. Ezek a tapasztalatok hozzájárultak Kína felfogásának átalakulásához, amely az egységes világnézetről az államközpontú világképre változott, ahol az ország fennmaradása az elsődleges álláspont (Pan, 2013, p. 87). Nem tagadhatjuk, hogy egy nemzet fennmaradása az elsődleges törekvés, ám azt is be kell látnunk, hogy számos nyugati országtól eltérően Kína puha hatalom szemléletének mélyebb történelmi gyökerei vannak. E kérdést illetően Kína különlegessége a több ezer éve tartó, a konfucianizmus által hangoztatott világrendszer gondolatának a kínai emberek gondolkodására és viselkedésére való hatásából következik (ez egy állandó, megszakítás nélküli folyamat), amely nagyon mélyen gyökerezik. E gondolkodásmód nemcsak Kína külpolitikai irányelvének meghatározását befolyásolja, hanem Kína tengerentúli puha hatalmi konstrukciós tervezésében és végrehajtásában is döntő szerepet játszik. Ez a mostani többpólusú világszerkezetben sokkal nyilvánvalóbban juthat majd érvényre, mint a bipoláris világrendben.

Annak ellenére, hogy a kulturális és oktatási kapcsolat fontos része a Kínai Népköztársaság és Magyarország cserekapcsolat-történetének, még nem született olyan elemzés, tanulmány, amely átfogóan vizsgálta volna a magyar-kínai oktatási és kulturális kapcsolatok rendszerét, alakulását és fejlődését, így a témakörrel kapcsolatos kutatási eredmények hiánypótlók lehetnek.

---

¹ Például Pan Zhongqi. Lásd: Pan Zhongqi (2013: 86).

ELSŐ FEJEZET

Elméleti megalapozás

1.1. Kulturális elméletek

Sok egyéb fogalomhoz hasonlóan, a kultúrának nincs egységesen elfogadott definíciója. Látszólag mindenki kultúráról beszél, de sokszor más területről van szó. Egyes elméletek a kultúra mély és finom befolyására egy ország irányítására és a külpolitika kialakítására összpontosítanak, például a döntéshozók hiedelmei, értékrendjei, értékei, érdekei, hozzáállásai és személyiségei a külpolitikára gyakorolt hatására; mások hangsúlyozzák, hogy a kultúra mint eszköz és forma különös szerepet játszik az „emberek elméjének” erősítésében; egyesek elméletek hangsúlyozzák, hogy a kultúra a nemzetközi politika végső törekvése a jogpolitikától a civilizációig. A civilizációk összeecsapásának elmélete, amelyet a híres tudós, Huntington javasolt, azt hangsúlyozza, hogy a civilizáció és a kultúra különbségei elkerülhetetlenül konfliktusokhoz vezetnek. De a civilizációk összeecsapásának elmélete valójában nem kulturális tanulmány és nem a nemzetközi politikai kérdéseket tárgyalja társadalmi és kulturális szempontból. A szerző inkább azt gondolja, mivel a civilizációt, mint kutatási objektumot veszi az ország helyett egységként, Huntington az ideológia fogalmát a civilizáció fogalmával váltotta fel, így nem lehet igazi kulturális elméletként tekinteni rá.

Mindazonáltal, függetlenül attól, hogy értjük a kultúrát, az vitathatatlan, hogy a kultúra mélyen befolyásolja a külügyeket. Bizonyos értelemben a kultúra egy külső erő és belső oka az országnak a külpolitikának gyakorlására. A belpolitika szempontjából a kulturális identitás egyesíti az emberek erejét a szellemben, így az uralkodó vezetheti az embereket a külvilághoz való egyesüléshez; az ország külpolitikája szempontjából a kultúra bája inspirálhatja és vonzhatja más országok embereit és a nemzetközi közösséget. Joseph Nye, a nemzetközi politikai tudós rámutatott arra, hogy a mai világban, ha egy ország kultúrája áll a középpontban, más országok automatikusan

megközelítik azt; ha egy ország értékei uralják a nemzetközi politikai rendet, akkor elkerülhetetlenül vezető szerepet fog betölteni a nemzetközi közösségben. Ebben az értelemben a kultúra nem csak a hagyományos külkapcsolatok „negyedik aspektusának” tekinthető a politika, a gazdaság és a katonai ügyek után, hanem a döntéshozatal és a végrehajtást érintő kulcsfontosságú változó is, ami bizonyos értelemben a politika, a gazdaság és a katonaság fölött van. Mivel a kultúra stratégiai jelentőséggel bír a nemzetközi politikai párbeszédre és mély befolyással van a nemzeti külügyekre, minden ország fontos küldetésnek és a külügyek fontos részének tekinti kulturális befolyásának kiterjesztését külföldön. Ezért a kultúra nem csupán háttér és motiváció egy ország számára, hogy megfogalmazza külpolitikáját, hanem a diplomáciai szintén önálló résztvevő az országok közötti kommunikációban. A diplomácia azon formáját, amelyben kultúra önmagában az egyetlen tényező, kulturális diplomáciának nevezzük.

A következőben két elméletről fogunk beszélni. Először is a kulturális diplomácia elméletéről, mert a kutatásom alapja a kultúra és a diplomácia kapcsolata. Ezután egy később született elméletre, a puha hatalom elméletére fogom koncentrálni azzal a céllal, hogy esettanulmányokkal igazolnám és kiegészíteném a puha hatalom elméletét.

1.2. Kulturális diplomácia elmélet

1.2.1. A kulturális diplomácia meghatározása

A kultúra többféle értelmezéséhez hasonlóan a kulturális diplomácia is többféleképpen értelmezhető. A „kulturális diplomácia” kifejezést először az Oxford Angol Szótárban használták 1934-ben: „A Brit Parlament létrehozta a kulturális diplomácia új eszközeit, amelynek célja a tengerentúli angolnyelv tanítás.” (Liu, 1990, p. 250). Az 1940-es években Larf Turner, egy amerikai diplomáciai történész, ezt a fogalmat egészítette ki azzal, hogy a kultúra célja a politika szolgálása, később Frank Ninkovich, egy másik amerikai diplomáciai történész szisztematikusan kidolgozta és továbbfejlesztette. A

"kulturális diplomácia" fogalmát azzal a céllal fogalmazták meg, hogy a kultúrát a külügy független elemként kezdjék el kezelni. Noha a kulturális diplomácia nem új fogalom, a nemzetközi tudományos körökben nincs hivatalos meghatározás számára. Kevin V. Mulcahy, a Louisiana Állami Egyetem politológia és humán tudományok professzora úgy fogalmazott, hogy hagyományosan, a geopolitikai előnyök előmozdítása és a nemzetbiztonsági érdekek védelme szempontjából, a politikai döntéshozók a kulturális diplomáciát „reálisabbnak” és „kemény gondolkodásúnak” tartották; ezzel szemben a kölcsönös megértés előmozdítása, valamint a faji fölény és a sztereotípiák elleni küzdelem során az emberek „idealistabbnak” és „kvalitatívabbnak” tartották a fogalmat, ami zavart és véget nem érő vitákat okoz a kulturális diplomácia meghatározásában (Mulcahy, 1999, p. 3). Ezenkívül a kutatókat saját kulturális háttérük és a különféle politikai értékeik is befolyásolják, így nehéz megadni egy olyan definíciót, amely meggyőzi másikat. A „kulturális diplomácia” fogalmával kapcsolatos viták miatt ez a cikk csak néhány Kínában általánosan elfogadott magyarázatot elemez.

Nagy-Britannia viszonylag korán felismerte a kulturális diplomácia fontosságát. 1935. március 20-án, amikor a Times közzétette a British Council megalapításának bejelentését, úgy számolt be róla mint kultúra általi diplomácia, amely a kulturális diplomácia egyik korai értelmezésének tekinthető: „Elköteleztünk vagyunk az angol nyelv, irodalom, művészet, zene, tudomány, oktatási rendszer és a nemzeti értékeink tengerentúli megértésének előmozdítása mellett, hogy így erősítsük a tengerentúli világ Nagy-Britanniával szembeni pozitív megítélését és szoros kapcsolatokat tartsunk fenn egymással.” A korábbi brit diplomata, J. M. Mitchell eleinte úgy írta le a „kulturális diplomácia” fogalmát az 1986-ban kiadott *‘Nemzetközi kulturális kapcsolatok’* című könyvében, mint a kultúra bevonását a nemzetközi megállapodásokba, amely a kultúra közvetlen támogatása a nemzeti politikai diplomáciának és a gazdasági diplomáciának (Mitchell. J. M., 1986, p. 81). Ebből a meghatározásból láthatjuk a kormány elsődleges nézőpontját a kulturális diplomáciában, ideértve a kormány által más országokkal aláírt két-

és többoldalú kulturális megállapodásokat, valamint az illetékes nemzeti intézmények tevékenységeit a kulturális megállapodások végrehajtásában és kulturális kapcsolataik fenntartásában. Az amerikai Kulturális Diplomácia Intézete (ICD) ezt a következőképpen határozta meg: „A kulturális diplomáciát leginkább olyan cselekvési folyamatnak lehet leírni, amely a kultúra vagy az identitás ötleteinek, értékeinek, hagyományainak és más aspektusainak cseréjén alapul és felhasználja őket, akár a kapcsolatok fejlesztése, a társadalmi-kulturális együttműködés erősítése, a nemzeti érdekek előmozdítása és azon túli célokkal; a kulturális diplomáciát gyakorolhatja a közszféra, a magánszektor és a civil társadalom egyaránt.”² Akira Iriye, egy híres amerikai diplomácia történész a kulturális diplomácia megnyilvánulásait a kulturális meghatározások által értelmezte. Szerinte a kulturális diplomácia különféle feladatokat lát el a nemzetek és a népek összekapcsolása érdekében, a nemzetek közötti kölcsönös megértés erősítésének céljából, például ötletek és személyzet cseréje, akadémiai együttműködés és más erőfeszítések által: ez a kulturális nemzetköziség” (Iriye, 1997, p. 3). Nagy-Britannia és az Egyesült Államok közötti különbség a kulturális diplomácia meghatározásában abban rejlik, hogy Nagy-Britannia különös hangsúlyt fektetett a kormány szerepére, és nem tekinti a civil szervezeteknek szerepét fontosnak; míg az Egyesült Államok úgy véli, hogy a kulturális diplomáciát gyakorolhatja az állami szektor, magánszektor vagy civil társadalom is.

Nagy-Britannia és az Egyesült Államok mellett az európai kontinens is fontos a kulturális diplomácia szempontjából. Franciaország az egyik legkorábbi ország, amely tudatosan használja a kulturális eszközöket diplomáciai célokra, továbbá a legnagyobb jelentőséget tulajdonítja, a legjobban fejleszti és alkalmazza a kulturális diplomáciát, és figyelemre méltó jellemzőket alkotott. Frédéric Mitterrand volt francia kulturális miniszter, a Kulturális Minisztérium által a francia nagykövetségek kulturális tanácsadói

---

² Institute for Cultural Diplomacy:
http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

számára 2010. április 22-én tartott rendezvényen egy két szintű „kulturális diplomáciát” mutatott be. Szerinte a kultúra és a diplomácia elválaszthatatlanok. A kultúra nemcsak egy szimbolikus jelentőségű metafizikai koncepció, hanem a különféle területeken folytatott kommunikációs olvasztótégelye (*creuset de rencontres*) is, ugyanaz a lényege, mint a diplomáciának. Ezért a kulturális diplomácia nem a kulturális termékek mechanikus kézbesítése, hanem az ország értékrendjének értelmezése a nyelv, műalkotások és kulturális örökség révén. Ugyanakkor a mai világ konfliktusai többnyire félreértésekből, tudatlanságból és más kultúrák megértésének hiányából gyökereznek. A kulturális diplomácia nem korlátozódhat az adott nemzet a saját kulturális eredményeinek bemutatására, hanem inkább a „kultúrák közötti párbeszédre” (*dialogue interculturel*) kellene összpontosítania, eloszlatva azokat a vitákat, amelyek a „különbségek” miatt felmerülhetnek, a kultúrák sokféleségének és a gondolkodásmódjainak a bemutatásával.³ Bár a beszéd nem adta meg a "kulturális diplomácia" közvetlen meghatározását, de bemutatta Franciaország értelmezését a kulturális diplomácia küldetéséről. Karl-Erik Norrman, az Európai Kulturális Parlament (ECP)⁴ alapítója és főtitkára a *'Definitions, Ideas, Visions and Challenges for Cultural Diplomacy'* című tanulmányában a kultúra és a diplomácia közötti különbséget vizsgálta, majd a két szót kombinálva adta meg a definíciót: a kulturális diplomácia a „konfrontatív” diplomácia fontos, „puha” alternatívája, a kulturális és művészeti élet számos eszközét használja oly módon, hogy a „szívek és lelkek” határokon túl is találkozassanak.⁵ Karl-Erik Norrman úgy fogalmaz, hogy nincs arról említés, hogy ki volt a kulturális diplomácia megvalósítója, viszont egyet ért az amerikai Kulturális Diplomácia

---

³ Ambassade de la Republique Populaire de Chine en Republique Francaise: <http://www.amb-chine.fr/chn/zfgx/whjw/t693529.htm> (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

⁴ Az ECP fórum az európai személyiségek számára a művészet, a kultúra területén, valamint az európai együttműködés, az európai demokrácia és az európai kultúra szempontjából kritikus és égető kérdésekről folyó párbeszédnek színhelye.

⁵ E-International Relations: Definitions, Ideas, Visions, and Challenges for Cultural Diplomacy: <https://www.e-ir.info/2013/01/03/definitions-ideas-visions-and-challenges-for-cultural-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

Intézete (ICD) azon véleményével, hogy a kulturális diplomácia a gyakorlatban (vagy alkalmazott kulturális diplomácia) az elméleti kulturális diplomácia alkalmazása és végrehajtása, beleértve az összes modellt, amelyet az egész történelem során gyakoroltak az egyéni, közösségi, állami vagy intézményi szereplők.⁶ Beata Ociepka lengyel kutató tanulmányában a nem állami szereplők kulturális diplomáciában játszott fontos szerepével foglalkozik. Úgy vélte, hogy a 2012. évi Európa Kupa labdarúgó-mérkőzés jelentős szerepet játszott a populáris kultúra mélyebb integrációjában a kulturális diplomáciába.⁷ Az európai kutatók kutatásainak eredményei alapján a kulturális diplomácia fogalmát a kormányon túl is kiterjesztették. A „kulturális diplomácia” szereplőinek kibővítése mellett a „kulturális diplomácia” és a „közérdekű diplomácia” közötti határ is elmosódni látszik. Ociepka rámutat, hogy a lengyel köz- és kulturális diplomácia tanszékének felállítása óta folyamatban van a kulturális és közérdekű diplomácia (*public diplomacy*) integrálása.⁸ Kiss J. László magyar kutató szerint a hidegháború befejezése után az egyik leglényegesebb változás a diplomáciai területen a *külpolitika társadalmiasodása*. Egy-egy meghatározott probléma kezelésekor a diplomáciának fokozottan kell élnie a közérdekű diplomácia lehetőségeivel, azaz az államközi csatornák mellett fokozottan kell keresnie a párbeszéd lehetőségét az egyes társadalmi csoportokkal, a fogadó ország közvéleményének egyes részeivel. A kulturális külpolitika valójában természeténél fogva a kezdetektől egyfajta közérdekű diplomácia is (Kiss, 2004, p. 14). Rostoványi Zsolt szerint a kulturális politika a hivatalos (állami) külpolitika mellett a társadalmi külpolitikának- és ezzel szoros összefüggésben a belpolitikának is – szerves része (Kiss, 2004, p. 16). Más kutatók úgy vélik, hogy a kulturális diplomácia alá van rendelve a közérdekű diplomáciának. Az

---

⁶ http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

⁷ Beata Ociepka: Polish Public Diplomacy. (2012) <https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. december 3.)

⁸ Beata Ociepka: Polish Public Diplomacy. (2012) <https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. december 4.)

Egyesült Államok Külügyminisztériuma által 2005-ben kiadott jelentés szerint, a kulturális diplomácia a közérdekű diplomácia rugója, mert a kulturális tevékenységek képviselik a nemzet önképét a legjobban.⁹ Ez a nézet nemcsak a *mainstream* nyugati országokban figyelhető meg, hanem Törökországban és más olyan országokat is, ahol az iszlám a fő vallás. Efe Sevin török kutató szerint a török diplomácia sikerének kulcsa az, hogy hallgat a célközönségére és kapcsolatokat épít fel az érdekképviselő, kulturális diplomácia, csereprogramok és műsorszórás útján.¹⁰

Kína, amelynek hosszú kulturális története van, szintén nagy jelentőséget tulajdonít a kulturális diplomácia tanulmányozásának. A kínai politikai és tudományos körökben azonban a kulturális diplomácia különböző definíciókat tartalmaz. A kínai tudósok általában úgy vélik, hogy szűkebb értelemben vett kulturális diplomácia és a közérdekű diplomácia közötti kapcsolat nemcsak független, hanem interaktív is. Tágabb értelemben, a kettő közötti különbség nem látványos, mivel a kulturális diplomácia és a közérdekű diplomácia integrációjának tendenciája egyre nyilvánvalóbbá válik. Egy irányadóbb meghatározást a kulturális diplomáciára Meng Xiaosi kínai kulturális minisztérium volt alelnöke jelentett ki: úgy vélte, hogy a meghatározott célok elérése érdekében a nemzeti vagy nemzetközi közönségkapcsolat-tevékenységeket egy meghatározott időszakban és konkrét tárgyakkal kell elvégezni, a kulturális kifejezést, mint hordozót vagy eszközt kell felhasználni az ország külkapcsolatai révén. Az, hogy egy tevékenység a „kulturális diplomácia” kategóriájába tartozik-e, négy kritérium alapján mérhető: először is, hogy egyértelmű diplomáciai célja van-e; másodsor, hogy a végrehajtás tárgya hivatalos-e, vagy támogatják-e azt hivatalos szervek; harmadszor, hogy egy adott célra irányul-e egy adott időpontban; negyedszer, hogy kulturális

---

⁹ US Department of State: Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy: <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf> (Letöltés ideje: 2018. december 10.)

¹⁰ Sevin, E. (2012): ‘Bridge No More? Turkish Publish Diplomacy and Branding under the AKP Government’: <https://www.e-ir.info/2012/10/05/bridge-no-more-turkish-public-diplomacy-and-branding-under-the-akp-government/> (Letöltés ideje: 2018. december 10.)

megnyilvánulások útján folytatják-e.¹¹ A hivatalos magyarázatokon túl a kínai tudományos élet a kulturális diplomáciát a szereplők és a kifejezési formák szempontjából is elemezte. Li Zhi, kulturális kapcsolatok szakértője hangsúlyozza a kormány vezető szerepét a kulturális diplomáciában. Úgy véli, hogy a kulturális diplomácia azoknak a külföldi kulturális kapcsolatoknak az összege, amelyekben a kormány részt vesz, vagy azoknak a hivatalos kulturális kapcsolatoknak az összege, amelyekben a szuverén államokat függetlennek tekintik, és amelyek külföldön gyakorolják a szuverenitásukat. Szigorúan meghatározott kulturális diplomácia egyfajta diplomácia a kulturális terjeszkedés, csere és kommunikáció tartalmával, egy olyan diplomáciai tevékenység, amelyben a szuverén államok kulturális eszközöket használnak meghatározott politikai célok vagy külföldi stratégiai célok elérésére (Li, 2006, p. 24). De azt is mondta, hogy ha újra vizsgáljuk a nemzeti érdekeket, és a kulturális érdekeket az általános nemzeti érdekek független részének tekintjük, akkor a kulturális diplomáciát úgy is kifejezhetjük, mint A szuverén államok saját kulturális érdekeik védelme és az idegen kultúrával kapcsolatos stratégiai céljaik megvalósítása érdekében kulturális eszközökkel diplomáciai tevékenységeket folytatnak bizonyos külföldi kulturális irányelvek alatt (Li, 2006, p. 24-25). Li Zhi szerint kulturális diplomácia különféle módokon hajtható végre. Ez megvalósítható kétoldalú kulturális csereprojektek útján, saját kulturális „termékeinek” (folyóiratok, külföldi könyvek, audiovizuális anyagok, kulturális és művészeti személyiségek) külföldre történő exportálásával vagy az emberek üzleti, vallási, oktatási és egyéb tevékenységeinek tengerentúli elősegítésével. Végül azonban a kulturális diplomáciának egyértelmű külföldi kulturális stratégiát kell megfogalmaznia a nemzeti kormányzati szervek által, amelyek politikai szempontból közvetlenül vagy közvetve irányíthatják és szabályozhatják az ilyen kulturális cseréket és beszivárgási tevékenységeket, hogy ezek a tevékenységek szolgálják a az

---

¹¹ People's Daily, 2005.11.11., VII. kiadás:

<http://theory.people.com.cn/GB/49150/49152/3849386.html> (Letöltés ideje: 2018. december 20.)

ország politikai, gazdasági, biztonsági és egyéb céljait (Li, 2006, p. 27-28). Ezért Li Zhi a kulturális diplomáciát különleges politikai eszköznek tekinti, amelyet a kormány diplomáciai céljainak elérésére használ.

Egy másik reprezentatív kínai kutató, Hu Wentao eltérő nézetet képvisel ebben a kérdésben. Hu Wentao a kulturális diplomácia akadémiai körökben létező két főbb nézetét hasonlította egymáshoz. Az első a kulturális diplomácia, mint egységes szereplőjének szempontjából: amikor olyan diplomáciai tevékenységnek tekintik, amelyben a szuverén országok kulturális eszközöket használnak meghatározott politikai vagy külföldi stratégiai célok elérésére, és így a diplomáciájuk egyik legfontosabb formájaként van jelen (Mulcahy, 1999, p. 8). A második, a kulturális diplomácia kettős szereplőinek szempontjából vizsgálja: egy olyan tevékenység, amelyben a kormány vagy a civil szervezetek a közintézmények szerződéses támogatóiként járnak el, és más, külföldi állampolgároknak mutatják be saját országuk helyzetét. Az ábrázolás célja a másik ország lakosságának megértésének és együttérzésének fokozása, ezáltal saját presztízsük fokozása, valamint a külföldi országokkal fennálló politikai és gazdasági kapcsolatok fenntartása, illetve a külföldön élő állampolgárok lojalitásának erősítése az országgal (Schmidt, 2003, p.127). Hu Wentao egyértelműen támogatja a kulturális diplomácia kettős szerepét, és úgy véli, hogy meg kell különböztetni a kulturális diplomácia és a politikai diplomácia fogalmait. Véleménye szerint a kulturális diplomácia gyakorlója lehet professzionális diplomata vagy civil, például tudósok, művészek, multinacionális vállalatok és civil szervezetek kulturális oktatói. A kulturális diplomácia tárgya hagyományosan szuverén államokra korlátozódik, azonban a modern értelemben magában foglalja mind a szuverén államokat, mind a nemzetközi politika civil szereplőit - nemzetközi szervezeteket, regionális szervezeteket, transznacionális vállalatokat és civil szervezeteket (pl. alapítványok, tudományos csoportok, kulturális és oktatási csoportok és vállalkozások stb.) (Hu, 2007, p. 54). Ezért Hu Wentao véleménye szerint a kulturális diplomáciát olyan kormányként vagy nem kormányzati szervezetként kell meghatározni, amely elősegíti az államok és népek közötti

kölcsönös megértést és bizalmat, oktatási és kulturális projektcserék révén építi és fokozza saját nemzetköziségét, személyi cserék, művészi előadások és kiállítások, valamint kulturális termékek kereskedelme által. A diplomácia, az imázs és a puha hatalom hatékony eszközeként a diplomácia területén, a politika és a gazdaság után a harmadik támpillér (Hu, 2007, p. 55). Ez a meghatározás magában foglalja a kulturális diplomácia tárgyát, célját, jelentőségét és eszközeit, elmondható, hogy ez a meghatározás eléggé átfogó. Ami a kulturális diplomácia tárgyát illeti, a szerző egyetért Hu Wentao nyilatkozatával, azonban nem ért egyet a „harmadik pillér” koncepciójával. Rengeteg ország tudósai vitatják a kultúra helyzetét a külügyekben. Az amerikai tudósok általában úgy vélik, hogy az oktatás és a kulturális ügyek a modern külpolitika negyedik dimenziója (Coombs, 1964), míg az európai és kínai tudósok általában a politika-gazdaság-kultúra hármas pillérjeit hangsúlyozzák. Willy Brandt, a Német Szövetségi Köztársaság akkori külügyminisztere 1966-ban a kulturális kapcsolatokat a külpolitika harmadik pillérének nevezte (Kawamura, 2012, p. 75). Csou En-laj egykori kínai miniszterelnök rámutatott: „A kulturális és gazdasági csereprogramok diplomáciánk szárnyai” (Li, 1997, p. 18). Wu Jianmin, Kína egykori francia nagykövete is rámutatott arra, hogy a kultúra, a politika és a gazdaság a Kína diplomáciájának három alappillére (Li, 2006, p. 17). Látható, hogy a kínai nem szeretik a katonai hatalmat vegyíteni a külügyekkel. Ami a politika, a gazdaság és a kultúra kapcsolatát illeti, a szerző úgy véli, hogy a kultúrát és más elemeket ugyanolyan fontosságú ám különböző dimenziókban lehet egymással szembe helyezni.

A különféle országok politikai és tudományos körei által megadott meghatározásból nehéz egy, meggyőző magyarázatot adni a „kulturális diplomácia” kifejezésre, hiszen mind különféle kulturális háttérrel rendelkezünk és különböző politikai értékek hatása alatt állunk. A szerző úgy véli, hogy a kulturális diplomáciát széles értelemben kell vizsgálni, mint például az Amerikai Kulturális Diplomácia Intézete (ICD) és Hu Wentao megközelítése, ugyanis a disszertáció a kínai-magyar kulturális és oktatási

cseréket vizsgálja a puha hatalom szempontjából, ezért a kulturális diplomácia meghatározását is a puha hatalom szemszögéből kell elkezdni kutatni. Gyakorlati szempontból a nyelvoktatás, az irodalmi művek cseréje, a művészeti előadás, személyi cserék, a tudományos és technológiai cserék, a rádióban és a televízióban folytatott kulturális oktatási előadások, kulturális művek kiállítása és a kulturális és oktatási cserékhez nyújtott információs szolgáltatások mind a kulturális kapcsolatok része, függetlenül attól, hogy hivatalos, félig hivatalos vagy tisztán civil interakciókhoz kapcsolódnak-e, bizonyos mértékben erősítik vagy gyengítik az ország puha hatalmát. Más szavakkal: a kormány nem képes teljes mértékben ellenőrzése alatt tartani a puha hatalmat, amely gyakran a civil társadalomból származik. Tekintettel arra, hogy a nem hivatalos puha hatalmi erőforrások egyre fontosabbá válnak, a disszertáció a civil szervezésű kulturális cseréket is bevonja a vizsgálati területbe.

1.2.2. A kulturális diplomácia korai és kortárs gyakorlata

Bár a kulturális diplomácia fogalmát viszonylag későn terjesztették elő, gyakorlati szempontból a kulturális csere hosszú történelemmel rendelkezik az emberi társadalomban. A korai kulturális cserék főleg az üzletemberek, utazók és felfedezők által jött létre. Ebben az időszakban a kulturális cserék spontánok, méretük és tartalmaik pedig korlátozottak voltak. Richard T. Arndt, az Egyesült Államok Hírugynökségének egykori magas rangú tisztviselője és kutatója könyvében azt állította, hogy már 3000 évvel ezelőtt is a kulturális diplomácia volt a királyok diplomáciájának legfontosabb eszköze, az iratok szerint a kulturális diplomácia a bronzkorban vált általánossá az emberek számára, így fenntartva és fejlesztve a civilizációt és az előrehaladást (Arndt, 2006, p. 1). Nyugaton az ókori Róma és Perzsa a háborúk eszközeként használták a kultúrát. A római civilizáció nyelv, tudás, rend, fejlettség és szórakoztatás szempontjából is jelentős előnnyel rendelkezett, erőteljes eszközei voltak Itália és a világ többi részének meghódításában (Mulcahy, 1999, p. 8).

Már az ókori Kínában is voltak hivatalos és fél hivatalos kulturális cserék. A Nyugati Han dinasztia (i.e. 202—i.sz. 8) idején Zhang Qian (i.e. 164—i.e. 114) diplomata, akit neveztek még a „Selyemút úttörőjének”, „az első kínainak, aki kinyitotta a szemét, hogy megtekintse a világot” és „keleti Kolumbusznak” is eljuttatta a közép kínai alföld (Zhongyuan, 中原, mai Henan területe) civilizációját a nyugati régiókban, ferghán lovakat, szőlőt, lucernát, gránátalmát, lenmagot és más fajokat vitt be, ezzel elősegítve a keleti és a nyugati civilizációk közötti cserét. A Tang-dinasztiából (618-907) híres Xuanzang szerzetes (602-664) a Kína és a külföldi országok közötti kulturális cserék küldöttjeként vált ismertté, indiai buddhista szent helyekre utazott. A Nagy-Tang-dinasztia nyugati régióinak földrajzi történeti adatai rögzítették utazásait 110 országban, és állítólagosan további 28 országban is tett még látogatást, melyek nagyon magas kutatási értékkel rendelkeznek. A Jüan-dinasztia idején (1271-1368) a császári udvar gyakran lépett kapcsolatba idegen országokkal, és küldöttek, misszionáriusok, valamint kereskedők érkeztek Kínába a világ minden tájáról. A híres velencei kereskedő, Marco Polo is járt Kínában és 'A világ leírása, avagy Marco Polo utazásai' című könyvében rögzítette is kínai utazásait. A Ming-dinasztia (1368-1644) idején a kínai navigátor és diplomata Zheng He (1371-1433) hét utat tett nyugatra, megerősítve a kapcsolatokat Kína Ming udvara és a tengerentúli országok között, eljuttatva a fejlett kínai civilizációt a tengerentúlra, így elősegítve a cseréket a keleti és a nyugati civilizációk között. A kínai feudális dinasztiák diplomáciai cseréi a kulturális diplomácia korai formájának tekinthetők. A kínai feudális időszakok kulturális diplomáciájától eltérően a korai nyugati diplomáciai cserék elsősorban a misszionáriusok külföldön végzett missziós tevékenységeire összpontosítottak. A modern idők óta számos misszionárius ment külföldre a kereszténység terjesztésére, egyházi iskolákat és kórházat alapítottak, folyóiratokat hoztak létre és külföldi tudósokat és tisztviselőket hívtak meg saját országukba.

A világ kulturális cseréjék elkezdtek átítatni az gondolkodást, az irodalmat, a művészetet, a tudományt, a technológiát és az életmódot többek

között, a határokon átnyúló kulturális csereprogramok már nem csak a civilek közötti cserékre korlátozódnak. A kultúra és az oktatás politikai diplomáciába történő beillesztésének előnyeinek tudatával, az ország külső megfigyelőből aktív résztvevővé és támogatóvá vált a nemzetközi kapcsolatok terén. A kulturális csere hivatalosan bekerült a diplomáciai területbe, és a szuverén állam kormányának hivatalos módszerévé kezdett válni a modern független nemzetállam megalakulásának időszakában. A kulturális kapcsolatokra vonatkozó irányelvek megfogalmazásával a kormányok megkezdték a spontán határokon átnyúló kulturális cserék irányítását, szabályozását és ösztönzését, meghatározzák azok tartalmát, formáit, eszközeit és céljait, meghatározzák működési mechanizmusait és fejlesztési irányait, és megfelelő intézményi intézkedéseket hoztak létre. Ennek eredményeként fokozatosan kialakultak a kulturális diplomáciai formák, mondhatjuk úgy is, hogy a kulturális tevékenységek a diplomácia területévé váltak (Li, 2006, p. 24). A XIX. században az európai nemzetállamok általában a kultúrára, mint diplomáciai kapcsolataik részeként tekintettek. Franciaország volt az első olyan ország, amely hivatalos csatornákon keresztül valósított meg olyan kulturális projekteket, mint a vallásterjesztés, az oktatás exportja és a jótékonyág, elsősorban a Közel- és Távol-Keletre. A British Council 1934-es megalapításával Nagy-Britannia szintén hivatalosan belépett a kulturális diplomácia területére. A második világháború alatt a náci Németország a kultúrát a háború eszközeként használta fel Latin-Amerikában, egyfajta kulturális támadás elindítása érdekében. Az amerikai kulturális diplomácia először az I. világháborúban jelent meg, azzal a céllal, hogy szembe szálljanak a náci Németország latin-amerikai kulturális tevékenységeivel 1938-ban létrehozták a kulturális kapcsolatok részleget az Egyesült Államok Külügyminisztériumában (*United States Department of State, DoS*). A kormány beleegyezett abba, hogy támogatja a diákok és művészek csereprogramjait az amerikai interkulturális kapcsolatok előmozdításáról szóló 1936. évi egyezmény alapján - amely a hidegháború idején a nyilvános

diplomáciába integrált számos csereprogram modellje lett.¹² A hidegháború alatt a volt Szovjetunió erőteljesen megpróbálta megteremteni a szovjet kultúrát és életet az Egyesült Államokkal szemben, és nagyszabású kulturális diplomáciát folytatott a kommunista táborban. A közép- és kelet-európai országok nagy jelentőséget tulajdonítottak a kulturális diplomácia szerepének, például Lengyelország, és bár az ország újoncnak számított a közérdekű diplomáciában, ugyanez nem mondható el a kulturális diplomáciáról. Lengyelország megalapította az első kulturális intézetet Budapesten 1939-ben, azóta folyamatosan jelentek meg a lengyel kulturális intézet a világ különböző pontjain. A hidegháború idején az erős politikai célokkal rendelkező országok folyamatosan terjesztették elképzeléseiket és értékeiket kulturális diplomácián keresztül, melynek eredményeként a hidegháború idején a kulturális diplomácia a csúcspontjára fejlődött. A hidegháború után, amikor a kulturális diplomácia már nem volt prioritás, programjainak finanszírozása drámai módon esett vissza: „1993 óta a költségvetés csaknem 30%-kal csökkent, a személyzet mintegy 30%-kal csökkent külföldön és 20%-kal az Egyesült Államokban, és tucatnyi kulturális központ, könyvtár és fióktelep bezárt.” (Sablosky, 2003, p. 1).

A kulturális diplomácia státusát csak a 2001 szeptember 11-ei események után kezdte visszanyerni. Sok kutató újból vizsgálni kezdte és felülértékelte az amerikai kulturális diplomáciát, ami lassan ismét népszerű témává vált. Az Egyesült Államok Külügyminisztériuma által 2005-ben kiadott kormányjelentés úgy fogalmazott, hogy „most, hogy újra háborúban állunk, egyre növekszik a kulturális diplomácia iránti érdeklődés.”¹³ Az Egyesült Államokat követve az ázsiai országok, például Kína és Japán is elkezdtek fokozni a kulturális diplomáciát. Nagy-Britannia, Franciaország, Németország

---

¹² US Department of State: *Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy*: <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>, p. 7. (Letöltés ideje: 2018. szeptember 12.)

¹³ US Department of State: *Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy*: <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>, p. 7. (Letöltés ideje: 2018. szeptember 12.)

és Spanyolország példáját követve, 2004-ben Kína is létrehozta az első nonprofit oktatási intézményét, a Konfuciusz Intézetet, amely kínai nyelvet tanít és kínai kultúrát terjeszt külföldön, ezáltal népszerűsítve Kínát a világban. Az első Konfuciusz Intézetet 2006-ban hozták létre Magyarországon az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Pekingi Idegen Nyelvek Egyeteme közös projektjeként. Azóta további négy Konfuciusz Intézet lett alapítva. Az öt Konfuciusz Intézet létrehozása fontos platformmá vált a magyarok számára, hogy megismerjék és megértsék Kínát. 2013 őszén Hszi Csin-ping kínai elnök előterjesztette az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezést, amelynek az egyik célja a civilizációk közötti párbeszéd megerősítése és az emberek kölcsönös megismerésének és megértésének előmozdítása. A javaslat a kínai kulturális diplomácia részeként nagy visszhangot váltott ki.

A történelem során, az egyes népek egymás közötti kapcsolata, a nyelv, a vallás, az ötletek, a művészet és a társadalmi struktúrák cseréje pozitív hatást fejtett ki, folyamatosan javította a különböző népek közötti kapcsolatokat. A kulturális diplomácia, amely korábban a nemzetközi kapcsolatoknak egy kevésbé kutatott területe volt, mára, élénk és innovatív tudományos kutatási területté, sikeres, önálló elméleti és gyakorlati tudományággá fejlődött.

1.2.3. A kulturális diplomácia legfontosabb kérdései

Noha a kulturális diplomácia egyre népszerűbb kutatási téma és folyamatosan jelennek meg új kutatási eredmények, a kínai és a külföldi kutatóknak még mindig nincs hiteles következtetése és hatékony bizonyítása arról, hogy a kulturális diplomáciának megvan-e saját elméleti alapja, vagy akár elméleti rendszere, és hogy válhat-e a diplomácia egyik ágává (Hu, 2007, p. 52). Kínában a kulturális diplomácia tudományos kutatása későn kezdődött el, és még mindig nem képes felépíteni a kulturális diplomácia teljes elméleti rendszerét, mivel a kínai tudományos körökben nem szisztematikusan demonstrálják a kulturális diplomácia meghatározását, tulajdonságait és jellemzőit. A kínai kutatók inkább gyakorlati, országspecifikus felméréseket

szeretnek készíteni a nagyobb világhatalmakról (például az Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Oroszország, a volt Szovjetunió, Japán stb.), mintsem akadémiai kutatásokat. A kínai tudósok azért is fordítanak nagy figyelmet az Egyesült Államok és más nagy országok kulturális diplomáciájára, mert az erős gazdasági erő támogatásával a kulturális tevékenységek széles körű kisugárzást és nagy befolyást gyakorolnak. Kínában a nyugati hatalmak hangjai, képei, írásai és kulturális termékei sokkal befolyásosabbak, mint a földrajzi előnyökkel járó kis délkelet-ázsiai országoké. Magától értetődik, hogy a gazdasági hatalmak kulturális „többlettel” rendelkeznek, amely tükrözi az adott ország kulturális erejét. Magyarország és más közép- és kelet-európai országok több ezer mérföldnyire vannak Kínától, kulturális befolyásuk csekély. Ezen országok nyelvét nem ismerő kínai kutatók számára nehéz eredményeket produkálni. Ezért Magyarország és más közép- és kelet-európai országok Kína kulturális diplomáciájának kutatásában még mindig nagy hátrányban vannak.

A kínai tudományos körökben a kései kezdettel és a kulturális diplomácia gyenge elméletével összehasonlítva, a nyugati tudományos körökben végzett ezen kutatásoknak hosszú története és jó alapja van. Ennek oka az is, hogy sok tudós tágabb értelemben definiálja a kulturális diplomáciát, amely kiterjed a hivatalos, a félig hivatalos és a civil kulturális cserékre is. Ezért számos tudományos tanulmány nemcsak a kulturális csere elméletét, hanem a nemzetközi kultúra elméletét is magában foglalja. A tudományos világban Ruth Emily McMurry és Muna Lee, az Egyesült Államok Külügyminisztériumának nyugdíjba vonult diplomatái azon kutatók között voltak, aki már korán a nemzetközi kulturális kapcsolatokra összpontosítottak és tanulmányozták azokat. 1947-ben együtt írták a *'The Cultural Approach: Another Way in International Relations'* című könyvet. A könyv gyakorlati szinten mutatja be az első világháború előtti rövid időszaktól a második világháború befejezése utáni rövid időszakig (1947-ig) terjedő korszak alatt Franciaország, Németország, Japán, volt Szovjet Unió, Nagy Britannia, a latin-amerikai országok és Amerika hogyan tekintettek a kulturális diplomáciára,

és kezelték azt. A szerzők Franciaországot „szellemi terjeszkedés”, Németországot „a germánizmus megőrzése”, Japánt „a faji megközelítés”, volt Szovjet Uniót „kulturális propaganda”, Nagy Britanniát „nemzeti értelmezés”, Latin Amerikát „jelentés a saját kulturális haladásukról”, Amerikát pedig „a mezőny kései belépője” kifejezésekkel jellemezték. „Nehéz megmondani, hogy ezek a címkék valójában mennyi objektív jelentéssel bírnak, és hogy az országok mennyire látják szükségesnek a rögzített tények szelektív kezelését.” (Bartlett, 1949, p. 121). 1964-ben Philip Hall Coombs, az Egyesült Államok volt külföldi oktatásért és kultúráért felelős helyettes államtitkára *'The Fourth Dimension of Foreign Policy: Educational and Cultural Affairs'* című könyvében hangsúlyozta, hogy a mai világban a külpolitika nem támaszkodhat kizárólag diplomáciai tevékenységekre és katonai erőre, hanem másokkal folytatott kommunikációra is támaszkodnia kell. Más országoknak terjesztik saját társadalmi értékeiket, amelyek egy nemzedék után sokkal nagyobb hatással vannak a világrendre, mint katonai és diplomáciai előnyök (Coombs, 1964, p. 10-11). Louis Dollot, a kulturális kapcsolatok francia kutatója a *'Nemzetközi kulturális kapcsolatok' (Les Relations culturelles internationales)* című könyvében fogalmazta meg a „nemzetközi kulturális kapcsolatok” kifejezést a francia kulturális cserék történetének és ötleteinek egyesítésével (Dollot, 1964). 1965-ben egy Edmund Gullion nevű amerikai kutató először fogalmazta meg a modern értelemben vett közérdekű diplomácia (*public diplomacy*) fogalmát. Ezen új kifejezések bevezetése új lendületet adott a tudományos köröknek. 1965-ben megjelent *'Cultural Affairs and Foreign Relations'* című, 23 oldalas bibliográfia (Myers, 1965) felsorolta a kulturális diplomáciával kapcsolatos tanulmányokat és dokumentumokat. Fontosabb tanulmányok közé tartoznak: Charles A. Thomson és Walter H.C. Laves *'Cultural Relations and US Foreign Policy'* (Bloomington, 1963) című könyve, Frankel Charles *'The Neglected Aspect of Foreign Affairs: American Educational and Cultural Policy Abroad'* (Washington, 1966) c. könyve, Arthur Sullivan Hoffman *'International Communication and the New Diplomacy'* (Bloomington: Indiana Univ. Press, 1968) c. könyve, Terry L.

Deibel és Osztrák-Magyar Monarchiában született Walter R. Roberts által írt *'Culture and Information: Two Foreign Policy Functions'* (Washington, 1976), Gifford D. Malone *'Political advocacy and cultural communication: organizing the nation's public diplomacy'* (Lanham, 1988) című könyve. Kiemelten fontos Dr. Frank A. Ninkovich, a New York-i St. John's Egyetem híres külpolitika történelem kutatója, aki doktori hallgató volt a Chicagói Egyetemen, az 1938-1950 közötti amerikai külpolitikát és kulturális kapcsolatokat tanulmányozta. Az 1981-ben megjelent *'The Diplomacy of Ideas: U.S. Foreign Policy and Cultural Relations, 1938-1950'* című doktori disszertációja szerint az Egyesült Államok kormánya 1938-ban kezdte meg kulturális diplomáciáját, és az Egyesült Államok kormányának külföldi országokkal létrejövő korai kulturális kapcsolatainak 1938 és 1950 közötti időszakát elemzi. A kulturális elmélet kutatása területén J. M. Mitchell, a British Council kulturális diplomáciával foglalkozó egykori brit diplomatája, 1986-ban kiadta a *'International Cultural Relations'* című úttörő elméleti munkáját, amely jelentős tudományos visszhangot váltott ki. Magából a koncepcióból kiindulva a könyv a kulturális diplomácia, a kulturális kapcsolatok és a kulturális propaganda közötti hasonlóságokat és különbségeket elemzi, és átfogóan bemutatja a szervezetek eredetét, fejlődését, céljait és eszközeit, valamint a kulturális kapcsolatok szerepét és hatását. Japánban Hirano Kenicsiro *'International Relations as Cultural Relations'* (1976) munkája az első, amely a nemzetközi kapcsolatokat a kulturális kapcsolatok szempontjából vizsgálja, elméleti alapjául Karl Wolfgang Deutsch *'Nationalism and Social Communication: An Inquiry Into the Foundations of Nationality'* (1953) szolgált (Hirano, 1997, p. 44). 1996-ban a Tokiói Egyetem nemzetközi kapcsolatok kutatójaként tette közzé az *'International Cultural Theory'* című kulturális kapcsolatokkal foglalkozó kutatásának eredményét, amely szisztematikusan négy szempontból vizsgálta a nemzetközi kulturális elméletet: a különböző kultúrák közötti kapcsolat, a nemzetközi kapcsolatok kulturális aspektusai, a nemzetközi kulturális kapcsolatok és a nemzetközi kultúra. Hirano a nemzetközi kulturális elméletek rendszerét a nemzetközi

kapcsolatok új szempontjából próbálja felépíteni. Kutatási perspektívája a nemzetközi kulturális kapcsolatokról egyedülálló és jelentős referenciaértékkel bír a kulturális diplomácia tanulmányozása szempontjából. A különféle országok által befolyásolt aszimmetria mindig létezett a nemzetközi információs és kulturális kommunikáció mintájában. Ez az egyenlőtlen és kiegyensúlyozatlan határokon átnyúló kulturális áramlás mélyen befolyásolja a nemzetközi kulturális kapcsolatok mintáját, és így új paradigmát hoz létre: a kulturális imperializmus paradigmáját. Ez az elméleti paradigma erőteljes vitalitással és erős szemléltető képességgel rendelkezik, ami befolyásolta a kommunikációs tudósok több generációjának tudományos gondolkodásmódját és elméleti beszédképességét (Liu és Shi, 2013). Az elmélet születése után évtizedekkel később, John Tomlinson, a brit kulturális kommunikációs elméleti kutató a '*Cultural Imperialism*' (1991) c. művében a diskurzusra reflektálva és az elmélet kritikája gyanánt, mélyrehatóan megfontolta ezt a kérdést.

A hidegháború befejezése után a kulturális diplomácia számos országban háttérbe szorult, különösen az amerikai diplomácia és az akadémia területén, és a kutatási eredmények száma csökkenni kezdett. Ebben az időszakban a kulturális diplomáciával foglalkozó legbefolyásosabb munka Ninkovich '*U.S. Information Policy and Cultural Diplomacy*' (1996) című könyve, amelyet az amerikai Külpolitikai Szövetség (Foreign Policy Association) jelentetett meg, és az Egyesült Államok kormányának mindenre kiterjedő információs háborúja a Szovjetunió szükségleteinek megfékezésére összpontosít, kitérve a kulturális diplomácia és közérdekű diplomácia asszimilációjára. A kulturális diplomácia kutatásának háttér szerepe folytatódott az Egyesült Államokban, egészen a 2001. szeptember 11-i események bekövetkeztéig. Ez a sok áldozatot követelő terrorcselekmény sok amerikai tudósra ráirányította a figyelmét az amerikai kormány kulturális diplomáciája kudarcára az iszlám országokban, ezáltal a kulturális diplomácia ismét népszerű kutatási területté vált. A szeptember 11-i esemény után az Egyesült Államok kormánya megpróbálta helyreállítani az amerikai kulturális diplomácia hidegháborúból

ismert renoméját mind szervezeti, mind stratégiai szempontból, hogy megbirkózzon a nemzeti érdekeit fenyegető a terrorizmussal és az új Amerika-ellenes ideológia által okozott fenyegetésekkel. A kulturális diplomáciát, az Egyesült Államok, akárcsak sok más állam, ideológiai fegyverként alkalmazta. 2003-ban Helena K. Finn, az oktatásért és a kultúráért felelős volt államtitkár közzétette a *Diplomacy Journalban* a 'The Case for Cultural Diplomacy: Engaging Foreign Audiences' című írását (Finn, 2003); 2005-ben Alan Riding, egy amerikai kutató a The New York Times-ban 'A hidegháború kulturális diplomáciájának újraindítása' címmel cikket tett közzé (Riding, 2005). Mindkét cikk nagyra értékeli az amerikai kulturális diplomáciát a hidegháborúban, és mély aggodalmát fejezi ki az Egyesült Államok jelenlegi nemzetközi presztízsével kapcsolatban. Felszólítják a kormányt, hogy fordítson nagyobb figyelmet a kulturális diplomácia alkalmazására. Az Egyesült Államok vezetésével egyre több kutató jelent meg a kulturális diplomácia területén, és szorgalmazni kezdték a kultúra mint eszköz megfelelő használatát.

1.2.4. A modern kulturális diplomácia gyakorlata

A kulturális diplomácia történelmi szempontból egy bizonyos időszakaszban az országok és nemzetek közötti kulturális cserék külpolitikájának az eredménye. Alapvetően a kulturális diplomácia a diplomácia alapja és magja. Általánosságban elmondható, hogy a diplomáciai tevékenységeket nem lehet elválasztani a kulturális diplomáciától (Li, 2006, p. 23). Az ember történelmében a fejlődés különböző szakaszai különféle konnotációkkal és jellemzőkkel bírnak a kulturális diplomáciára. A kulturális diplomácia korai gyakorlatát a spontaneitás, a kismennyiség és a korlátozott tartalom jellemezte. A felfedezés korában az új útvonalak megnyitása és a nyugati gyarmatosítás terjeszkedése felgyorsította a civilizációk közötti kommunikáció ütemét. A kulturális diplomácia modernitása és valódi nemzetközisége a nemzetállam a nemzetközi kapcsolatok tárgyává válásakor

érte el, amit a nemzetközi jog fokozatosan ismert el.¹⁴

Miközben a kulturális diplomácia egyre fontosabbá vált, a különböző országok stratégiákat fogalmaztak meg és a kulturális diplomácia megvalósításának különböző módjait fogadták el, melyeket egyrészt hagyományos politikai kultúrájuk befolyásolt, másrészt szorosan kapcsolódtak a kor nemzetközi helyzetéhez. Ha az Egyesült Államokat vesszük például, a hidegháború alatt az Egyesült Államok hangsúlyozta, hogy „különösen a kulturális eszközök egyre erősebbé és fontosabbá váltak az Egyesült Államok számára a szocialista eszmék áttörésére.” (Ninkovich, 1981). A hidegháború befejezése után a polarizált világrend megsemmisült. A világ egykori egyetlen szuperhatalma, az Egyesült Államok módosította külföldi kulturális stratégiáját, és „átfogó terjeszkedést és kapcsolatot létesített” külföldi országokkal. Stratégiai fókuszában a korábbi egyetlen rivális, a Szovjetunió helyett, a sok „középső zóna” felé tolódott el. Egy közismert amerikai tudós, Zbigniew Brzezinski hangsúlyozta, hogy az eurázsiai régióért folytatott harc eredményét végül nem katonai eszközök fogják meghatározni, hanem a politikai életképesség, az ideológiai rugalmasság, a gazdasági jövedelmezőség és a kulturális vonzerő válik majd döntő tényezővé (Brzezinski, 1998, p. 9). A kulturális konvergencia és a gyorsított homogenizáció korszakában az Egyesült Államok elkezdte világkultúra amerikanizálását, amint azt David Rothkopf, az Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériumának volt fő tisztviselője mondta: „Az Egyesült Államok gazdasági és politikai érdeke, hogy ha a világ egy közös nyelv felé mozduljon el, ami az angol; ha a világ a közös telekommunikációs, biztonsági és minőségi szabványok felé halad, akkor amerikai legyen az; ha a világot televízió, rádió és zene köti össze, akkor a programozás amerikai legyen; és ha közös értékeket keresnek, akkor azok olyan értékek legyenek, amelyekkel az amerikaiak elégedettek.” (Rothkopf, 1997, p. 45). Szeptember 11-e után az Külügyminisztérium világossá tette,

---

¹⁴ A diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi bécsi egyezmény kifejezetten megemlíti, hogy a nagykövetségek és konzulátusok egyik feladata a baráti kapcsolatok előmozdítása, valamint a gazdasági, kulturális, tudományos és technológiai kapcsolatok fejlesztése.

hogyan a kulturális diplomácia eszköz a nemzetbiztonság megerősítéséhez: A kulturális diplomácia a legjobban képviseli a nemzet önmagáról kulturális tevékenységek által alkotott képét. A kulturális diplomácia finom, széles körű és fenntartható módon javíthatja nemzeti biztonságunkat, vagyis „ha nemzetünk háborúban van, a diplomáciai eszköztár minden eszközét alkalmazni kell, beleértve a kulturális tevékenységeket. De, amikor a béke visszatér, a kultúra háttérbe szorul, mivel a közönség hagyományosan nem nagy támogatója a művészeteknek. Tartós struktúrát kell létrehoznunk, amelyekben gyakorolhatjuk a hatékony kulturális diplomáciát, és meg kell fogalmaznunk annak fenntartható elképzelését arról, hogy a kultúra milyen szerepet játszhat az ország biztonságának megerősítésében.”¹⁵ Az Egyesült Államokhoz hasonló szuperhatalom mellett a politikailag hátrányos helyzetű kicsi és közepes méretű országoknak is a nemzetközi helyzettel összhangban kell átalakítaniuk a kulturális és diplomáciai céljaikat, eszközeiket és módjukat, mint ahogy azt a közép- és kelet-európai Lengyelország is teszi. 2008-ban a lengyel külügyminisztériumnak az ország külföldi népszerűsítéséért felelős részlegét átnevezték a Köz- és kulturális Diplomácia Osztályává. A Köz- és kulturális Diplomácia Osztályának felállítása óta folyamatban van a kulturális és a közérdekű diplomácia integrálása. Ezt követően, 2009-ben a lengyel törvények módosítása a közérdekű diplomáciát a lengyel külügyminisztérium egyik feladatává tette. Beata Ociepka lengyel kutató szerint ezek a változások tükrözik a lengyel külpolitikában bekövetkezett fejleményeket, amelyek az Oroszország és Németország között elhelyezkedő középmező európai ország elhelyezkedésének és imázsátváltásának szükségességéből adódnak a nemzetközi közösségben.¹⁶

Amint az az Egyesült Államok és Lengyelország példáiból kitűnik, bár az

---

¹⁵ US Department of State: Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy: <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>. (Letöltés ideje: 2018. szeptember 23.)

¹⁶ <https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. szeptember 23.)

ország politikai kultúrájának nagyon nehéz megváltoztatni az alapjait¹⁷, azonban vitathatatlan, hogy egy országnak különböző történelmi szakaszokban, a különböző nemzetközi helyzetekkel szembesülve eltérő kulturális diplomáciai stratégiák megfogalmazása és végrehajtása legyen szükségessé. Ennek fényében a tanulmány a kulturális és diplomácia elméletén alapuló, Kína és Magyarország közötti kulturális és oktatási cserék (kulturális diplomácia) történelmi változásait tanulmányozza a puha erő szempontjából.

1.3. Puha hatalom-elmélet

Úgy látszik a mai világ számos problémáját nem mindig magyarázható meg a hagyományos gazdasági eszközökkel és a katonai erőforrásokkal, mert bár a hagyományos erők segítenek megérteni a kényszerítés és a megvesztegetés működését, azonban nem tudják megmagyarázni, hogy a nemzetek közötti vonzás hogyan működik. Hasonlóképpen, a mai világban a nemzetbiztonsági fenyegetések nemcsak más országok nukleáris és katonai erejéből, hanem ideológiai asszimilációjából és politikai identitásából fakadnak. A nemzetbiztonság és a tengerentúli érdekek megvalósítása nemcsak katonai megmozdulásokra és gazdasági szankciókra támaszkodhat, hanem inkább a legitim politikai kultúra azonosítására, az idegen kultúrák vonzási és asszimilációs erejére. A katonai hatalom csökkenése elsősorban annak a következménye, hogy a külföldi katonai műveletek költsége, kockázata és erkölcsi kritikája gyakran messze meghaladja az ország által elérhető előnyöket. A katonai hatalommal összehasonlítva a kulturális hatalom hangsúlyozza a kultúra, az ideológia és a nemzetközi mechanizmus vonzerejét és báját, és viszonylag kényelmes és hatékony erőforrás. Ezért a kultúrát gyakran „kulturális erőknek” vagy „puha erőnek” nevezik. A „puhahatalomról”

---

¹⁷ Ami a politikai kultúra folytonosságát illeti, James B. Motley, az amerikai tudós ezt állította: "Bár az 1990-es Egyesült Államok teljesen különbözik az 1785-ös Egyesült Államoktól, alapvető politikai kultúrájában nagyon kevés jelentős változás történik. ." In: James B. Motley: 'Az Egyesült Államok szokatlan konfliktuspolitikája és stratégiája'; szerkesztette a China Institute of Modern International Relations: „A szovjet fenyegetésen túl: az amerikai hadsereg hidegháború utáni környezetben” [J]. 1991, p. 97.

Joseph Nye amerikai tudós nagyon részletes leírással ált elő. A disszertáció Nye elméletéből merítve és új változókat hozzáadásával kutatja a kínai-magyar kapcsolatokat a "puha hatalom" szempontjából.

1.3.1. Puha hatalom-elmélet és annak hiányossága

A puha hatalom fogalmát először Joseph Nye amerikai tudós javasolta 1990-ben kiadott, *'Bound to Lead: The Changing Nature of American Power'* című könyvében. E elméletének felvetése korrigálta azon politikusok egyszerű és egyoldalú gondolkodásmódját, akik eddig csak a „kemény hatalmat” értékelték, mint például a gazdaság vagy a katonaság. A globalizáció korszakában a puha hatalom felvetésének kétségtelenül nagy elméleti és gyakorlati jelentősége van. A puha erő fogalmának megkülönböztetett amerikai színe van, mivel Nye reméli, hogy az Egyesült Államok kormánya fontosságot fog tulajdonítani a nem kényszerítő eszközöknek, és megőrizheti domináns pozícióját a világügyekben azáltal, hogy hatékonyan felhasználja a rendelkezésére álló puha erőt.¹⁸ Noha a puha hatalom fogalma az amerikai gondolkodásmódon alapul, a nyilvános diskurzus körbe lépésével erős visszhangot váltott ki a politikai és tudományos körökben.

A *'Puha erő'* c. klasszikusában Joseph Nye élénken hasonlítja össze a világpolitikát egy háromdimenziós sakkjátékkal, így segítve a politikai, katonai, gazdasági és a puha erő eszközeinek kapcsolatának megértését. Rámutatott, hogy a világpolitika háromdimenziós sakkjátékában a felső tábla az országok közötti hagyományos katonai verseny, a középső a gazdasági hatalmi verseny, az alsó pedig a nemzetek közötti különféle kérdések. Akkor nyerhetünk, ha nem csak az egyik táblára koncentrálnunk, hanem figyelmet fordítunk a többi táblára és a közöttük lévő függőleges kapcsolatokra (Nye,

---

¹⁸ Például Joseph S. Nye. Jr. a „Véget Ér-e az Amerikai Évszázad?” című művében azt írja, „amikor Kína le hagyja az Egyesült Államokat a gazdaság méretét tekintve, nem leszünk automatikusan az amerikai évszázad végének szemtanúi a gazdasági, a katonai és a puha erő dimenzióinak szempontjából.”, In: „Véget Ér-e az Amerikai Évszázad?”, (Magyarics Tamás fordítása), Antall József Tudásközpont, 2017. p. 11-12.

2005, p. 4). A felső táblán az Egyesült Államok az egyetlen szuperhatalom, amelynek globális katonai befolyása van. A felső táblához képest a középső tábla erőmegoszlása többretegű és olyan gazdaságok, mint például az EU és Kína, nagy befolyást gyakorolnak. Az alsó táblán különféle erők széles körben és rendezetlen módon oszlanak meg az állami és a nem állami szereplők között. Az alsó tábla országhközi kérdéseinek kihasználása érdekében gyakran puha hatalmi eszközöket kell használni (Nye, 2005, p. 4-5).

Az úgynevezett „puha erő” arra a képességre utal, hogy a célokat vonzás, nem pedig kényszer vagy megvesztegetés útján lehet elérni. Amint Nye elmondta könyvében: „Ha úgy gondolja, hogy célom legitim, akkor rá tudom rávenni arra, hogy nekem dolgozzon kényszerítés vagy kísértés igénybevétele nélkül”. Ezért akkor is elérhetjük a kívánt eredményeket, ha nem gyakorlunk fizikai és erőteljes befolyást másokra. Nye úgy véli, hogy hatalommal rendelkezni azt jelenti, hogy képesek vagyunk másokat akként befolyásolni, hogy a tetteik által is a mi érdekeink érvényesüljenek (Nye, 2015, p. 11). A kemény erőt elcsábítás (*sárgarépa, vagyis mézesmadzag*) vagy fenyegetés (*furkósbot*) segítségével lehet felhasználni, míg a puha erő vonzerőre támaszkodik, az emberek preferenciáinak alakítására való képességre támaszkodva. A kemény erő és a puha erő néha kiegészítik, néha pedig zavarják egymást. Annak érdekében, hogy meg lehessen különböztetni a kemény erőt a puha erőtől, Nye a „Puha erő” című könyvében különféle módszereket sorolt fel, amelyek egy bizonyos cél elérésére alkalmazhatók, és világosan rámutatott arra, hogy a másik fél nincs nyilvánvalóan fenyegetett helyzetben, és semmilyen ügyben nem vesz részt, ám egy láthatatlan vonzerő hatására, és öntudatlanul ugyanazon az úton jön veled, akkor abban a puha erő játszik szerepet. Lényegében nincs különbség a puha és a kemény teljesítmény között: eszközök egy ország számára, hogy megváltoztassák más országok viselkedését feléjük és megvalósítsák saját érdekeiket. A különbség közöttük cselekedeteik jellegében és forrásaik tapinthatóságában rejlik. A „puha erő” fogalmának félreértésének és helytelen használatának elkerülése érdekében Nye rámutatott, hogy a puha hatalom nem egyenlő a befolyással, mivel a

befolyás „kemény” eszközökkel érhető el, mint például fenyegetések vagy jutalmak. Mások meggyőzésének, és mások okokkal való meggyőzése a puha erő fontos része, ám nem teljes egésze, hiszen magában foglalja a vonzó képességet is. A puha hatalommal szorosan összefüggő koncepció az asszimiláció. Az asszimiláció arra utal, hogy mások akarata befolyásolható és formálható. Az asszimiláció a kultúra és az értékek vonzerejére, vagy arra képességére támaszkodik, vagy mások a napirendjének manipulálásával cselekedésre bírják őket (Nye, 2014, p. 8-11).

A puha erő konnotációjának elemzése során Nye arra a következtetésre jutott, hogy egy ország puha ereje három forrásból táplálkozik: a kultúrájából (olyan helyeken, ahol az vonzó mások számára), a politikai értékeiből (amikor bel- és külföldön egyaránt betartja őket) és külpolitikájából (amikor azt legitimnek és erkölcsi autoritással rendelkezőnek tekintik) (Nye, 2014, p. 15-16). A *'Soft Power'* c. könyv a Nye által javasolt, a nemzeti puha erő fenti három forrására összpontosít, és számos esettanulmányokon keresztül mutatja azokat be. Ennek ellenére a szerző úgy véli, hogy Nye elhanyagolta a gazdasági eredmények szerepét a puha hatalom fokozásában. Ebben a kiváló könyvben Nye megemlíti azonban, hogy „az erős gazdasági hatalom a szankciók és a külső kifizetések mellett vonzerőt is jelenthet” (Nye, 2014, p. 11), de erről sehol máshol nem esik szó. Az első *'Hatalom a globális információs korban'* című fejezetben a katonai erőt, a gazdasági erőt és a puha erőt három különböző, egymást át nem fedő kategóriába sorolja. Nye világossá tette, hogy a gazdasági erő csábító és kényszerítő, amit kereskedelem és szankciók révén érnek el. Kormányzati szinten ezek a támogatás, a megvesztegetés és a szankciók (lásd: 1. táblázat) (Nye, 2014, p. 41). Nye elmélete szerint, ha nem használjuk a gazdaságot mások kényszerítésére, akkor a gazdaság csak „mézesmadzagként” szolgál másoknak a kereskedelem révén történő csalogatására. Nem csábító és kényszerítő helyzetben a gazdaság haszontalan.

1. táblázat

Erő a globális információs korban

	Cselekvés	Eszköz	Kormányza ti stratégia
Katonai erő	Kényszeríté s; Akadályozá s; Védélmezés .	Fenyegetés; Erőszak.	Kötelező diplomácia; Hadviselés; Szövetség.
Gazdasá gi erő	Csalogatás; Kényszeríté s.	Kereskedele m; Szankció.	Támogatás; Vesztegetés; Szankció.
Puha erő	Vonzás; Napirend változtatás.	Értékrend; Kultúra; Politika (Irányelv); Intézmény.	nyilvános diplomácia (<i>public diplomacy</i>); Két- vagy többoldalú kapcsolatok.

Forrás: Nye, 2014, p. 41

Miután 1990-ben először bevezette a “puha hatalom” fogalmát, Nye később tovább finomította elméletét. 2015-ben Nye a *’Véget Ér-e az Amerikai Évszázad?’* c. művében Nye ismét hangsúlyozza a nemzeti puha hatalom három forrását, és azt, hogy a gazdasági modell és a gazdasági eredmények nem tartoznak a puha hatalom hatáskörébe. Nye felhívja a figyelmet arra, hogy „a kínai »piaci leninizmus« gazdasági modellje puha erőt jelent néhány tekintélyuralmi országban, azonban ellenkező hatást vált ki számos demokráciában” (Nye, 2017, p. 47). Nye gondolkozásából arra a következtetésre juthatnánk, hogy nem ismeri Kína gazdasági modelljének lényegét, és a nézete kifejtése során összekeverednek a gazdasági modell és a

gazdasági teljesítmény fogalmai. Gazdasági modell szempontjából Kína gazdasági rendszere „szocialista piacgazdasági rendszer kínai jellemzőkkel”¹⁹, még Nye „piaci leninizmus” elnevezése a kínaiak számára viszonylag újszerű és felfoghatatlan. Másrészt Nye azon felvetése, hogy Kína gazdasági eredményei új lendületet adhatnak neki, hangsúlyozza a gazdasági rendszer vonzerejét. Véleményem szerint a kínai gazdasági rendszernek nincs követője a világon, így nem mondhatjuk, hogy maga a kínai gazdasági rendszer vonzó lenne más országoknak. Ráadásul Kína azonban soha nem gondolt arra, hogy gazdasági rendszerét eladja a világnak, nem is próbált rávenni más országokat, hogy hagyjanak fel a saját gazdasági rendszerükkel és inkább Kína gazdasági rendszerét alkalmazzák. Ez látható a Kínai Népköztársaság megalapítása óta az állam által létrehozott „Békés egymás mellett élés öt alapelvéből” is. Kína elkötelezett a nyitott regionális együttműködési szellem mellett az által, hogy fenntartja a globális szabadkereskedelmi rendszert, a nyitott világ gazdaságot, és ezek által fentarthatja saját fejlődését. A kínaiak úgy vélik, hogy a Kína által a „reform és nyitás” elmúlt 40 évben elért gazdasági eredmények vonzóvá válnak az azonos filozófiával rendelkező vállalatokat és magánszemélyek

---

¹⁹ A „szocialista piacgazdasági rendszer kínai jellemzőkkel” magában foglalja Kína valóságából való kiindulást, ez Kína gazdasági fejlődésének alapvető természetének, irányának és céljának, valamint az alapvető gazdasági rendszernek, az elosztási módszernek, a fejlesztési stratégiának és más fontos kérdéseknek a meghatározása, amelyeket e döntéshez el kell fogadni. Dióhéjban a gazdasági reform és a gazdasági fejlődés két fő kérdésének folyamatos megoldása, a kínai nép túlnyomó többségének alapvető érdekeinek képviselésére alapozva, ezek pedig: változatos és dinamikus piaci szereplők létrehozása és fejlesztése; használja a piaci érték törvényének meghatározó szerepe az erőforrások elosztásában; szocialista piaci rendszert gondozása és fejlesztése annak érdekében, hogy interaktív és kiegyensúlyozott kapcsolatot alakítson ki a kínálat és a kereslet között; szocialista piacgazdasági rend kialakítása és fejlesztése, azaz a versenyképes gazdaság, a hitelgazdaság, a normatív gazdaság és a legális gazdaság létrehozása; A társadalmi biztosítási rendszer létrehozása és fejlesztése. Bővebben (kínaiul): <http://theory.people.com.cn/n1/2018/0927/c40531-30316801.html> (Letöltés ideje: 2018. szeptember 30.)

számára a Kínával való együttműködéshez. Ennek a koncepciónak bizonyos mértékig megvan a maga sikere, mert esettanulmányokon keresztül láthatjuk, hogy Kína gyors gazdasági fejlődését látva az elmúlt tíz évben egyre több külföldi kezdett el tanulni kínaiul és befogadni a kínai kultúrát – de ezek az együttműködő partnerek nem feltétlenül elismerik Kína gazdasági rendszerét. Véleményem szerint a puha hatalom forrásainak vizsgálatakor meg kell különböztetni a gazdasági teljesítmény és a gazdasági rendszer két fogalmát. Az az a vonzerő, amelyet a gazdasági eredmények hoztak, a puha hatalom részét képezheti.

Egy másik lehetséges probléma Nye kutatásában az, hogy amerikai értékekből indul, a világ országait demokráciákra és diktatúrákra osztva úgy gondolja, hogy Kína gazdasága csak az egyes tekintélyuralmi országok számára lehet vonzó. Nye elmélete szerint levonhatjuk azt a következtetést, hogy Magyarországot mint demokratikus országot nem vonzhatja a kínai gazdaság sikere, hanem pont ellenkezőleg kell rá hatnia. A szerző pedig ebből a szempontból kezdi el a kutatását: a kínai-magyar kapcsolatok esettanulmányán keresztül a szerző megvizsgálja, hogy a gazdasági tényezők milyen szerepet játszanak a kínai-magyar kapcsolatokban, majd elemzi, hogy a gazdasági modellek és a gazdasági eredmények beépíthetők-e a puha hatalom forrásába.

Nye ihletésére a későbbi tudósok tovább fejlesztették a puha hatalom elméletét, például Jonathan McClory 2011-es munkásságában öt kategóriával egészítette ki Nye hármas forrásrendszerét,²⁰ és egyes tudósok előterjesztették a bölcs hatalom elméletét és a szimbolikus erő elméletét. A szerző úgy véli, ezek a fogalmak a nyugati szemléleten és értékrenden alapulnak, a puha hatalom és az ezen alapuló többi elmélet megértését a kelet és a nyugat közötti különféle értékek keretein belül is meg kell vizsgálni. Például Nye az okos hatalommal kapcsolatban azt jegyzi meg, hogy „egy okos hatalmi stratégiában

---

²⁰ Nye nem fogadta el az öt kategóriás forrásrendszerét, és az 2015-ben megjelent művében még egyszer hangsúlyozta a hármas forrásrendszerét.

a kemény és a puha hatalom egymást erősítik. A kemény és puha hatalom okos hatalommá kombinálása azonban nem mindig egyszerű.” (Nye, 2017, p. 57-58). A nyugati országoktól eltérően Kína számára az okos hatalmi stratégia megvaszlósítása különösen nehéz. Kína a politikai rendszere következtében a puha hatalmának nagy részét a kormányzat adja, nem pedig a magánszektorok vagy a civil társadalom. Ennek az eredménye az lehet, hogy az emberek nem tesznek különbséget a kemény és a puha hatalom között a Kínával kapcsolatos ügyekben. A kínai kormány lépései és döntései – ha nem tetszik a világnak – azonnal aláássák a puha hatalmát.

Amerikai Kína-szakértő Kissinger a Kínáról című könyvében a kínai és nyugati civilizáció kedvelt táblás játékaival világítja a két civilizáció ellentétét, megjegyezve, hogy a nyugati játék, a sakk a totális győzelemről szól, amelynek a célja, az ellenfél királyát megtámadni, lehetetlen helyzetbe hozni. A döntő csatával szemben Kína legrégebbi játéka a *Wei qi* (nyugaton többnyire a japán változat nevét ismerik: go) inkább stratégiai bekerítésről szól, a *wei qi* játékos viszonylagos előnyre kíván szert tenni (Kissinger, 2014, p. 41-42). A két civilizáció összehasonlításán keresztül Kissinger megállapítja, hogy a nyugati hagyomány a hősiesség hangsúlyozásával előnyben részesítette az erők döntő összecsapását, a kínai ideál a ravaszságot, a kerülő utak szerepét és a relatív elpnyök törelmes halmozását hangsúlyozta (Kissinger, 2014, p. 41). Kína kalsszikus bölcsei úgy tartották, hogy a világot soha nem lehet meghódítani: az okos uralkodók mindössze abban reménykedhetnek, hogy harmóniába kerülnek a világban lejátszódó folyamatokkal (Kissinger, 2014, p. 48). Ezekből lehet látni, hogy a világ rendjéhez a kínaiak tehát teljesen másként viszonyultak, mint a nyugatiak.

Az Egyesült Államok jelentős globális puha hatalmat épített ki, egyértelmű stratégiai célokkal: a globális hegemonia fenntartása az érdekeinek érvényesítésére. Az Egyesült Államok számára a gazdasági szankciók kényelmes megoldásnak bizonyulnak. Bár a nemzetközi közösség általában úgy véli, hogy a gazdasági szankcióknak nincs nyertese, azonban a világ első számú gazdasági hatalmaként az Egyesült Államoknak van ereje ellenállni a

nyomásnak, sőt, az Egyesült Államoknak van a legtöbb szövetségese a világon. Ez a két pont biztosíthatja, hogy az Egyesült Államok minimalizálni tudja veszteségeit a gazdasági szankciók során, míg a gazdaságilag kényszerített országok súlyos veszteségeket szenvednek el. Gazdasági szankciókkal az a leggyorsabb csapást lehet mérni az ellenfelekre, ezáltal elérve a saját politikai érdekeket és célokat. Az Egyesült Államokkal ellenben Kína a puha hatalom építésére kidolgozott célja kétértelmű és ingatag. A különféle hivatalos kifejezések és gyakorlatok alapján ítélve általában békés és fejlődő ország imázsát szeretné kialakítani, megakadályozva, hogy más országok Kínát visszatartsák, és puha hatalom révén törekedjenek saját fejlődési érdekeire. Kína számára a gazdasági szankciók nincsenek összhangban a hagyományos értékekkel és a puha hatalomépítés céljaival. A szankciók és a hódítás hiánya tehát nem Kína elégtelen nemzeti erejét jelenti. A valóság az, hogy az utóbbi húsz évszázadból tizennyolcban Kína a világ bruttó össztermelésének (GDP) nagyobb hányadát állította elő, mint bármelyik nyugati társadalom (Kissinger, 2014, p. 30). 1820-ban a világ GDP-jének 30 százalékát adta – ez meghaladta Nyugat-Európa, Kelet-Európa és az Egyesült Államok együttes GDP-jét (Angus, 2006, Appendix B, 261-263). A regionális hatalomra törekvőkkel ellentétben Kína megelégedett birodalom volt korlázott területi ambíciókkal (Kissinger, 2014, p. 30). Ezért nem csoda, hogy a Ming²¹-uralkodók nem is próbálták felvenni a harcot a Kína délnyugati partjainál feltűnő kalózok ellen, hanem inkább a part menti lakosságot erőszakkal húsz kilométerrel beljebb telepítették (Kissinger, 2014, p. 28). Az Egyesült Államokhoz hasonlóan Kína is azt hitte magáról, hogy különleges szerepet játszik. Ugyanakkor sohasem tette magáévá az univerzalizmus amerikai értelmezését, nem állt szándékában terjesztetni az értékeit a világban (Kissinger, 2014, p. 35). A kivételesség kínai változatában Kína nem exportálta az eszméit, de megengedte, hogy mások tanulmányozzák azokat (Kissinger, 2014, p. 35). Kína számára a gazdasági szankciók használata más országok elnyomására nem megfelelő eszköz, mint

---

²¹ Ming dinasztia: 1368-1644.

ahogy az sem, hogy terjessze és ráerőltesse más országokra a saját gazdasági modelljét. A legideálisabb módszer csak az lehet, ha a saját eredményeit felhasználva vonzza be a partnereket és együttműködni kívánókat. Az ország stratégiája a nemzetközi kapcsolatok gyakorlatában tehát, legyen az sikeres vagy sikertelen, a kölcsönösen nyereséges eredmények elérése és a gazdasági együttműködés révén létrejövő haszon elérése, ugyanakkor a gazdaságának vonzerejére való támaszkodás is, ami fokozza nemzetközi presztízsét és puha hatalmát.

A puha hatalom elméletének a Nyugat által képviselt korlátoltsága az tehát, hogy figyelmen kívül hagyja annak eltérő értelmezését a különböző civilizációk és az értékek között. A Kína fejlődésével kapcsolatban Nye megjegyzi, hogy számos akadály tornyosul a fejlődése előtt. A jelenlegi gyors növekedés egy ponton le fog lassulni, még évtizedekre van szükség, hogy beérje az Egyesült Államokat. Ennek ellenére, Nye osztja Martin Jacques és John Mearsheimer nézeteit, amelyek szerint „a felemelkedő hatalmak idővel, kivétel nélkül, a gazdasági erejüket tágabb politikai, kulturális és katonai célokra használják. Ez az, ami hegemonikus hatalmat jelent, és Kína kétségtelenül ilyen hatalom lesz.” (Jacques, 2012, p. 12) és „Kína hatalmát tekintve nem emelkedhet békésen” (Mearsheimer, 2001, p. 4). De ha jobban érti a kínai hagyományos gondolkodást²², akkor nem biztos, hogy ilyen dogmatikus következtetésre jutna. A hagyományos kínai történelemszemlélet a hanyatlás és a kiigazítás ciklikus folyamatát hangsúlyozza, ezért a kínaiak jobban elhiszik, hogy ha elsőszámú gazdasági hatalom lesz a világon, akkor a történet sem menne más irányba, mint valaha Kína a leggazdagabb hatalom volt néhány évszázaddal ezelőtt. Esetleg ebben rejlik annak magyarázata, hogy Kína miért hirdette ki az „egy övezet egy út” kezdeményezést, amely révén Kína konzultáció, megosztás és közös építkezés útján megoldotta a saját

---

²² Például Kissinger a kínai filozófiát és történelmét vizsgálva, azt állítja meg, hogy „(Kína számára) a legfontosabb törekvés nem a hódítás volt, hanem az invázió elrettentéssel való megelőzése.” Lásd: Kissinger (2014: 38). Szerintem ez a megállapítás valószínűbb, mint Mearsheimer-féle gondolata.

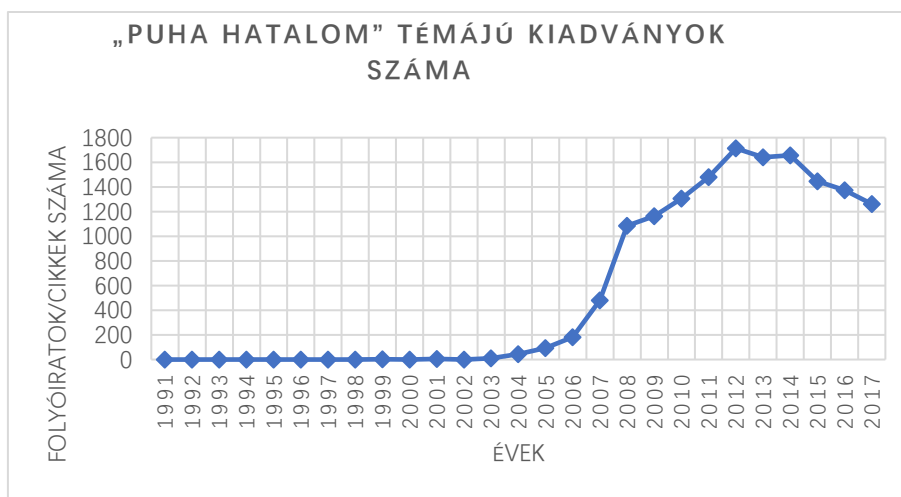
túlkapacitása okozta problémákat, a külső terjeszkedés szüksége nélkül. Erről később külön fejezetben tárgyalunk.

1.3.2. Nemzeti puha hatalom kutatása Kínaában és annak gyakorlati implikációi

Nye *'Bound to Lead: The Changing Nature of American Power'* művének kínai fordításának megjelenése után a kínai kutatók megértették a „puha hatalom” fogalmát, azóta pedig fokozatosan fejlődött a puhaerő vizsgálata a kínai tudományos körökben. Ha összefoglaljuk a kínai tudósok által 1991 és 2017 között a „puha hatalom” témájában közzétett folyóiratok számát (lásd: 1. diagram), látható, hogy az elmúlt 27 évben előrelépés történt a puha hatalom kutatásában a kínai tudományos életben.

1. diagram

„puha hatalom” témájában közzétett folyóiratok száma 1991 és 2017 között

A szerző saját szerkesztése.

A cikkek mennyiségét és tartalmát tekintve a puha hatalom kutatási folyamata Kínában három szakaszon ment keresztül. 1991-től 2003-ig a puha

hatalom fogalmát vezettek be Kínába, de ez nem vált kutatási központjává. A 13 év alatt 20 folyóiratcikk került kiadásra. 2003-ban az Egyesült Államok csapatokat küldött Irakba az Egyesült Nemzetek Szervezetének felhatalmazása nélkül, ami az Egyesült Államok nemzetközi imázsának hirtelen romlásához vezetett. Nye sokszor rámutatott arra, hogy a csapatok Irakba küldése komoly negatív hatással volt az Egyesült Államok puha hatalmára, ami felkeltette a kínai tudósok érdeklődését. 2004 és 2007 között a kínai tudósok elméleti kutatások elvégzése közben kezdtek fontosságot tulajdonítani a fenomenológiai kutatásoknak, közzétett folyóiratok száma megduplázódott. 2007-ben a volt kínai elnök, Hu Csin-tao szükségesnek látta Kína puha erejét növelni, és a KKP 2007-ben tartott XVII. Országos Kongresszusán alkalmazta a „puha hatalom” kifejezést, azóta Kína puha hatalmának kutatása elkezdett azzal foglalkozni, hogyan lehet Kína puha hatalmát mindent átfogóvá formálni. A kínai tudósok a puha hatalom elmélete elleni kritikája ellenére ²³ általánosságban elmondható, hogy a puha hatalom fogalmát és elméleti értékét továbbra is elismerik.

A puhahatalomról szóló több ezer cikkben azt találtuk, hogy a „puha hatalom” fogalmát kínai jellemzőkkel egészítették ki. A puhahatalom fogalmának használatakor a kínai emberek a kulturális puha hatalmat nagyon fontos helyzetbe helyezik, nemcsak a kutatások, hanem a politika területén is. Wang Huning, aki jelenleg a Kínai Kommunista Párt (KKP) Politikai Iroda Állandó Bizottságának tagja és a KKP Titkárságának titkára, amikor ő volt a sanghaji Fudan Egyetem Nemzetközi Politika Tanszékének igazgatója 1993-ban, rámutatott, hogy „egy ország hatalmának vagy erejének megvitatásakor a legfontosabb szempont, hogy figyeljenek a kultúra pozitív szerepére.” (Wang, 1993, p. 91-96). Hu Csin-tao, a Kínai Kommunista Párt 2007. évi 17. Országos Kongresszusának jelentésében rámutatott, hogy „a mai korszakban a kultúra

---

²³ Például egyes tudósok úgy vélik, hogy a „puha hatalom” fogalma az amerikai kulturális hegemoniát tükrözi, míg mások úgy vélik, hogy a puha hatalmat nehéz számszerűsíteni, és nem tudják egyértelműen kifejezni a puha hatalom és a kemény hatalom közötti összetett kapcsolatot.

egyre inkább a nemzeti kohézió és kreativitás fontos forrásává válik, fontos tényező az átfogó nemzeti versenyképességében, a szellemi és kulturális élet gazdagítása pedig egyre inkább népünk törekvésévé vált. Be kell tartanunk a fejlett szocialista kultúra irányát, el kell érünk a szocialista kulturális konstrukció új csúcspontját, ösztönöznünk kell az egész nemzet kultúrájának kreatív életképességét, javítanunk kell a nemzeti kultúra puha erejét, jobban kell garantálnunk az emberek alapvető kulturális jogait és érdekeit, színesebbé kell tenni a társadalmi és kulturális életet, és az emberek szellemi kilátásait felemelőbbé kell tenni.” (Hu, 2007). Ez a tizenhetedik nemzeti kongresszus jelentésében szereplő kijelentés azt szimbolizálja, hogy a kínai tisztviselők a nemzeti kulturális puha hatalom építését hivatalosan is nemzeti stratégiai szintre helyezték. 2008 decemberében Hu Csin-tao a Kínai Tudományos és Technológiai Szövetség megalapításának 50. évfordulója alkalmából tartott beszédben világosan rámutatott, hogy: „A szocialista alapvető értékrendszer kiépítése, valamint az egység és harmónia szellemi kötelékének kialakítása az egész nemzet számára objektív szükség, hogy erősítsük az ország nemzeti egységét és puha hatalmát.” Ezt követően Hu Csin-tao többször utalt a „kulturális puha hatalomra”, és három aspektusra foglalta össze: a kiváló kínai kulturális hagyomány, a marxizmus és annak sikeres lokalizációja, valamint az összes kiemelkedő kulturális örökség (Pan, 2013, p. 69). Hu Csin-tao 2012 novemberében kétszer is megemlítette a puhahatalmat a Kínai Kommunista Párt 18. Nemzeti Kongresszusának jelentésében: A harmadik „A teljes körű jólétet élvező társadalom felépítése, a reformok elmélyítése és Kína teljeskörű megnyitása” szakaszban azt javasolja, hogy „a kínai kultúra puha erejét jelentősen meg kell erősíteni; a hatodik „Erős szocialista kulturális ország felépítésének előmozdítása” szakaszban, azt írja, hogy „A kultúra a nemzet vére és az emberek szellemi otthona. Ahhoz, hogy jóléti társadalmat tudjunk felépíteni, és megvalósítsuk a kínai nemzet nagy megújulását, elő kell mozdítanunk a szocialista kultúra fejlődését és jólétét, el kell érünk a szocialista kultúra új csúcspontját, javítanunk kell a nemzeti kultúrán, és vezető szerepbe kell a kultúrát helyezni a divatban, az emberek oktatásában, a

társadalom szolgálatában és a fejlődés előmozdításában.” A két részben említett puha hatalom egyértelműen rámutat arra, hogy a nemzeti kultúra puha ereje képezi Kína puha hatalmának lényegét.

A Kínai Kommunista Párt tizennyolcadik nemzeti kongresszusa után az új elnök, Hszi Csin-ping, a kulturális puha hatalom fontosságát összekötötte a kínai nemzet újjáéledésével, és több alkalommal hangsúlyozta a kulturális puha hatalom fellendítésének fontosságát és konkrét módszereit. 2013 augusztus 19-én tartott országos találkozón Hszi Csin-ping elnök a propagandával és az elméleti munkával kapcsolatban azt mondta, hogy „A jelen Kína sajátosságának értelmezéséhez és megismertetéséhez világossá kell tennünk a következőket: különböző országok és nemzetek különböző történeti hagyományokkal, kulturális teljesítményekkel és alapfeltételekkel rendelkeznek, ezért eltérő utakon fejlődnek. A kínai kultúra a kínai nemzet legmélyéről fakadó olyan kulturális és erkölcsi törekvéseket fog át, amelyek nemzedékek óta táplálják a népet. A kifinomult hagyományos kínai kultúrában rejlik a kínai nemzet nagy ereje, és ez jelenti legalapvetőbb szellemi-kulturális hatalmát.²⁴ A kínai kultúrában gyökerező kínai sajátosságú szocializmus népünk törekvéseit mutatja be, megfelel a kornak, valamint az ország képességeinek és fejlettségi szintjének, hosszú történelmen és szilárd valóságon alapul.” (Hszi, 2017, p. 178). Ugyanebben az évben, 2013. december 30-án Hszi Csin-ping elnök a KKP XVIII. Központi Bizottsága Politikai Bizottságának 12. csoportos tanulmányülésén külön témaként beszélt arról, hogyan „fokozzuk Kína kulturális puha erejét!” (Hszi, 2017, p. 178). Kijelentette, hogy „Kína kulturális puha erejének fokozása döntő jelentőségű a két centenáriumi célkitűzés elérése és a kínai nemzet megújulásával kapcsolatos „Kínai Álom” megvalósítása szempontjából.” (Hszi, 2017, p. 182-185). A kínai álom megvalósítását négy szempontban részletezte:

1. „Akkor válunk erős kultúr-hatalommá, ha fokozzuk nemzeti kulturális *puha erőnket*”;

---

²⁴ a kínai nyelvű szövegben „kulturális puha erejét” használt Hszi Csin-ping elnök.

2. *Puha kulturális erőnk* fokozása érdekében terjesszük a fejlett, modern Kína értékeit, amelyek egyben a kínai sajátosságú szocializmus értékei is;

3. *Puha kulturális erőnk* fokozása érdekében meg kell mutatnunk a kínai kultúra egyedülálló vonzóerejét;

4. *Puha kulturális erőnk* biztosítása érdekében bővítjük a szólásszabadsághoz való nemzetközi jogunkat, fejlesztjük a nemzetközi kommunikációban való jártasságunkat.

Ebből látható, hogy a Hszi Csin-ping folytatja a tradíciót, amely szerint a nemzeti kulturális puha erő központi szerepet játszik a puha hatalmirendszerben, de közben jobban hangsúlyozza a kínai sajátosságú szocializmus értékeit, mint a kulturális puha erő alapjait is. Ahogy a KKP XVIII. Központi Bizottság Politikai Bizottságának 13. csoportos tanulmányülésén (2014. február 24.) elhangzott Hszi Csin-pingtől, „az alapértékek egy kultúra szövetének és irányultságának központi tényezői, s ekként a kulturális puha erő lelkét és kiépítésének kulcsát alkotják. A kulturális puha erő lényegében a nemzet alapértékeinek életerejétől, összetartó és vonzóerejétől függ.” (Hszi, 2017, p. 182-185) .

A fentiekből látható, hogy a Nye által létrehozott puha erő elmélete Kínában nagykörben elfogadott és gyorsan fejlődött. A kulturális puha hatalom mellett Kína fontosnak tartja a puha hatalom új forrásainak folyamatos feltárását saját fejlődésének különböző időszakaiban, vagyis különböző időszakban más mértékű fontosságot tulajdonítottak a puha erő forrásának. A puha hatalom forrása feltárását majd az esettanulmány fejezetében részletesen megvizsgáljuk.

Kína puhahatalomnövekedése nagy potenciállal rendelkezik, amire többen is felhívták már a figyelmet. De az, hogy Kína puhahatalmának növekedése áldás vagy átok más országok számára, attól függ, hogy Kína hogyan használja ezt az elméletet: ha Kína a szomszédjai fenyegetésére használja fel, ez a stratégia elkerülhetetlenül súrlódáshoz vezet; De ha Kína úgy dönt, hogy új „felelős nagyhatalom” szerepet tölti be a nemzetközi

ügyekben, akkor a kemény erő és a puha erő kombinációja pozitív hozzájárulást jelenthet a világ számára (Nye, 2014, p. 10).

MÁSODIK FEJEZET

Hipotézis

2.1. Hipotézis felállítása háttére

A disszertáció hipotézise a puha hatalom elméletének kiegészítéséből ered. A „puha hatalom” fogalmát először Joseph Nye amerikai tudós vetette fel azzal a céllal, hogy egy új koncepciót vezessen be annak kiegyensúlyozására, hogy az Egyesült Államok az Öbölháború és hidegháború befejezése után a kényszerítő erő megszállottja lett (Pan, 2013, p. 85). Nye úgy véli, hogy az Egyesült Államok nem csak a vezető katonai és gazdasági hatalom, hanem a harmadik dimenzióban is, azaz a puha hatalomban is összemérhetetlen más országokkal. A puha hatalom elmélete nagyban gazdagította az emberek megismerését a hatalomról, rendkívül fontos elméleti jelentőséggel bír, ámde a puha erő fogalmának amerikai színe van, és alapvetően a nyugati értékrendszeren alapul, nem mindig van magyarázatképesség a globális ügyekre, különösen a felemelkedő Kína ügyeire. A szerző szerint a puha hatalom elméletében való áttörés elérése érdekében ezt az elméletet a különböző keleti és a nyugati értékek keretébe kell helyezni.

A szerző, aki a keleti kultúrában nőtt fel, úgy látja a keleti és a nyugati értékek közötti differenciát, hogy a nyugati értékek az egyén és a sokszínűség fontosságát hangsúlyozzák; a Kína által képviselt keleti értékek a kollektívizmust hangsúlyozzák, ami viszonylag egyedinek számít – ez az eltérés nemcsak a különböző civilizációk közötti különbség, hanem értékbeli különbség is, így nem léteznek egyetemes értékek.

A kínaiak számára meghatározó történelmi szempontból a Nyugati Han-dinasztia hetedik uralkodója, Han Vu-ti kínai császár (élt Kr. e. 156-tól 87-ig, Kr. e. 134-től uralkodó), aki elfogadta Tung Csung-su, a Han-dinasztia gondolkodójának és oktatójának javaslatát, mely szerint kizárólag a konfucianizmust²⁵ kövesse és szüntesse meg más iskolák befolyását a

---

²⁵ A konfucianizmus, amelyet Konfuciuszus alapított (Kr. E. 551–479), családorientált,

társadalomra²⁶. Ezt a politikát az utána következő uralkodók kétezer évig megtartották, a feudális autokrácia támogatásával a konfucianizmus fokozatosan az élet mélyen gyökerező hitévé alakult át, mélyreható hatással volt a kínai kultúra és oktatás fejlődésére, valamint az etnikai csoportokat összetartó mentalitásra. Földrajzi szempontból meghatározó a keleti kontinens viszonylagos elzártsága. Azok számára, akik ezen a zárt területen sokáig élnek hajlamosak arra, hogy világképüket is kisebbsé, zártabbá tegyék, és nehezebben változtatnának rajta; a nyugati emberek azonban igyekeznek felfedezni a külvilágot, így világképük is szélesebb, változatosabb. A konfucianizmus hatására a keleti kultúra az etikett és az igazságosság normái mindenek felett állnak; hangsúlyozza az ember és a természet, valamint az ember és az ember közötti kapcsolat harmóniáját. A Konfuciusz filozófiája a megfelelő egyéni magatartáson keresztül az állam megváltását kereste. Viszont Nye pedig úgy véli, hogy „Amikor egy ország kultúrájában egyetemes értékek találhatók, akkor a saját politikájában véghez vitt dolgok más országok által is elismert értékek és érdekek; ekkor a felek egyfajta vonzó és felelősségteljes kapcsolatot tudnak létrehozni, ennek megfelelően nő az adott ország esélye, hogy megszerezze, amit akar.” (Nye, 2014, p. 16). Ez egyfajta a nyugati filozófián

---

etikai központú és hierarchikus alapú jogrendszeren és ideológián alapul. A Beszélgetések és mondások (kínai címe: *Lun yu*), melyet Konfuciusz tanítványai a halála után szerkesztettek, a legmegbízhatóbb könyv Konfuciusz elméletének tanulmányozásához. A kínaiak számára kiemelt fontosságú irodalmi mű, a legtöbbet idézett klasszikus kínai írás. Szövegei gazdag és összetett jelentéssel bírnak. Konfuciusz gondolkodásának legfontosabb fogalma a „*ren*”, a filozófiájának központi eleme. Az *ren* jelenthet a szeretetet, jóságot, kedvességet, barátságosságot, emberséget, emberi szívéllyességet, jóindulatot, jámborságot. A konfucianizmus úgy véli, hogy az emberi természettől, a jótól és a gonosztól függetlenül, az erkölcs felhasználható az emberek befolyásolására és oktatására. A megvilágosodás ilyen módja egyfajta pszichológiai átalakulás, amely jóvá teszi az embereket. A konfucianizmus Kínában évezredek óta létezik, a mai napig nagy hatása van Kína politikájára és gazdaságára. De a konfucianizmusnak viszonylag fontos negatív tulajdonágai között szerepel a magánerkölcs kérdése, valamint az „elvakult hűség” a hatalomhoz és hatóságokhoz.

²⁶ „Törölj el száz iskolát és csak a konfucianizmust tiszteld”: kínai mondás, jelentése a különféle kínai iskolák befolyásának megszüntetése (például legizmus, a taoizmus, a mohizmus, a Jin és Jang, híres, különféle, paraszt, regényíró, politikai stratégiák stb. gondolatai, amelyeket az akadémiai gondolkodás képviselői, például Guan-ce, Lao-ce, Mo-ce, Mencius, és Hszün-ce javasoltak a Qin előtti időszakban Kínában) és csak a konfucianizmus tisztelete, követése.

alapuló megismerés és nyilvánvalóan ellentétes a keleti filozófiával. Kína a világon a leghosszabb civilizációval rendelkező ország: az evolúció és a fejlődés több ezer éve alatt egyedülálló nyelvet és írást, életmódot, filozófiai gondolkodást és értékrendet fejlesztett ki, mely jelentősen eltér a nyugati civilizációtól. Ezért, amikor Kína a világ más országával lép kapcsolatba, akkor mindig hangsúlyozza álláspontját, hogy „különbözünk, de harmóniára törekszünk”, és nem fogadja el az egyetemes értékek létezését.

A keleti és a nyugati értékrendszer különbség szempontjából nézve a Nye elmélete még nem tökéletes. Véleményem szerint a puha hatalom felfogását egy kultúrálag toleránsabb keretébe kell helyezni.

2.2. Hipotézis és alhipotézisek

A Nye által javasolt puha hatalom elmélete bebizonyítása és kiegészítése érdekében, az alábbi hipotézist szeretném állítani, hogy ***Kína saját politikai értékei és filozófiai a legfőbb irányelvek puha hatalmának építésében Magyarországon.***

Az utóbbi években sok olyan tanulmány született, amelyek a kultúra a diplomáciára gyakorolt hatásáról szólnak, hiszen a bipoláris világ összeomlásának egyik következménye a kultúra, a kulturális tényező általános felértékelődése volt. A kultúra kikerült a kelet-nyugati rendszerkonfliktus kereteiből, többé nem egyszerű derivátum vagy eszköz, hanem a nemzetközi politika viszonylag önálló változója lett (Kiss, 2003, p. 14). A klasszikus stratégiai tanulmányokkal szemben a később született konstruktivista megközelítés a nemzetbiztonság kultúráját, a kulturális tényezők és a biztonságpolitika összefüggését, valamint a politika és az identitás kölcsönhatásának kérdéseit tűzte napirendre (Kiss, 2004, p. 13.), például a nemzeti identitások szerepe milyen hatást gyakorol a külpolitikák gyakorlásában. John P. Lovell amerikai tudós a kultúra diplomáciára gyakorolt hatásáról úgy vélekedett „az ember kulturális légkörben nőtt fel, és az alapvető értékek, szokások és meggyőződések befolyásolták őket (...) Minden nemzetállamban maga a szabály és a külpolitika megfogalmazása egy

bizonyos kulturális háttérben zajlott.” (Lovell, 1990, p.89). Kiss J. László magyar kutató szerint a kelet-nyugati konfliktusban a kulturális külpolitika alapvetően az államok közötti és az államok által ellenőrzött kulturális cserét jelentette (Kiss, 2004, p. 13). Az ország nemzeti kultúrája, politikai kultúrája és nemzeti jellege befolyásolja külpolitikáját. A kultúra nemcsak fontos szerepet játszik az ország külföldi stratégiai céljainak megfogalmazásában és kiigazításában, hanem óriási hatással van az ország külpolitikájának végrehajtására szolgáló eszközökre, módszerekre és stílusokra is. Bár a kultúra diplomáciára gyakorolt hatása majdnem konszenzussá vált az akadémiai körben, de vitás az, hogy a kultúra mennyire befolyásolja egy állam külpolitikáját. Azzal is kevesen foglalkoznak, hogy a keleti és a nyugati értékeket különböztetve kutatják a puha hatalom elméletét.

Tekintettel arra, hogy a bipoláris és többpólusú világrendben a helyzet gyökeresen megváltozott, ezért a fenti hipotézisből két alhipotézis születhet külön-külön a bipoláris és többpólusú világrendre vonatkozva. A bipoláris világban még nem ismerték a puha hatalom elméletét, így a kulturális diplomáciai cselekvések nem feltétlenül közvetlenül szolgálták a puha erő építését, noha a kulturális diplomácia eredményei formálisan befolyásolták a puha erő szintjét. Ennélfogva indokolt lenne, hogy a puha hatalom szemszögéből vizsgáljuk a hidegháború alatti kulturális diplomáciát is. **Az első alhipotézis** az, hogy a bipoláris világban a kínai politikai értékek döntő szerepűek voltak Kína puha hatalmának magyarországi építésében. Az esettanulmány kutatása során láthatjuk, hogy a kínai kulturális diplomáciai cselekvései közvetlen és mechanikus válaszok voltak az adott politikai helyzetekre, a kül- és belpolitikai tényezőkön kívül más tényező alig hathatott az akkori kulturális és oktatási cserére Kína és Magyarország között. **A második alhipotézis** a hidegháború befejezése utáni világrendre vonatkozik: a többpólusú világrendben a kínai hagyományos értékek és filozófiák egyre nagyobb szerepet játszanak Kína puha hatalmának magyarországi építésében. Például Kína ősi filozófiája alapján megvizsgálja a modern gazdaság jelentőségét. Az ázsiai ország úgy véli, hogy nem érdemes alkalmazni

gazdasági szankciókat arra, hogy más országokat Kína követésére kényszerítse, mint ahogy az sem, hogy terjessze és ráerőltesse más országokra a saját gazdasági modelljét. A legideálisabb módszer csak az lehet, ha a saját eredményeit felhasználva vonzza be a partnereket és együttműködni kívánókat. A disszertációm az „Egy Övezet Egy Út” korszakot illetve a koronavírus kitörése utáni időszakot választja ki esettanulmányként, elemezve a kínai filozófia szerepét a puha erő felépítésében. Azért pont ezt a két időszakot választom, mert az „Egy Övezet Egy Út” korszakában illetve a koronavírus kitörése utáni időszakban a kínai vezetők egyre nagyobb figyelmet fordítanak a puha hatalom felépítésére. Noha az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetés elején és a koronavírusos időszakban a kínai vezetés más utat választott a puha erő konstrukcióra, az egyik toleránsabb és nyitottabb a külvilágra, a másik viszonylag visszafogott és implicit, kicsit befelé irányuló, de mind a két politika megválasztása a hagyományos kínai gondolkodásmódot tükrözi. Elmondhatjuk, hogy a multipolarizációs világban Kína nemzeti erejének növekedésével, az ázsiai ország kulturális diplomáciai politikája egyrészt még mindig fáradozik a modern nemzetközi kapcsolatok közelítésének alkalmazásán, másrészt – ami egyre nagyobb mértékben megfigyelhető – igyekszik megtartani saját hagyományos filozófiáját. Nye elmélete ezt a fajta keleti perspektívájú politikát nem tudja teljes mértékben bizonyítani.

HARMADIK FEJEZET

módszertan

A Kína és Magyarország közötti, 1949-es diplomáciai kapcsolatok létesítése óta a kétoldalú kapcsolatok idősorrendben barátságos, hideg, regenerálódó, folyamatosan fejlődő és gyorsan fejlődő időszakok váltakozott. A két ország közötti kulturális kapcsolatok, a különböző időszakok politikai környezetének hatására, szintén hullámvölgyeken mentek keresztül. Ezért a kulturális kapcsolatok tanulmányozása nem választható el a történelmi környezettől, ellenkezőleg, pont történelmi szempontból kell elvégezni.

Noha az elméleti javaslatok- és az elméleti tesztelés (bebizonyítás/cáfolás) típusú kutatásokat a politológia tudományágakban tartják a legelfogadottabbnak, a történelem magyarázat- és a történelem értékelés típusú kutatások pedig viszonylag ritkák és nem tartják annyira fontosnak a politológia tudományágain, vitathatatlan, hogy a nemzetközi kapcsolatok status quo-ja elválaszthatatlan a történelemtől. Stephen Van Evera szerint „a politológiában az emberek általában inkább az elméleti alkotást és tesztelést részesítik előnyben, és figyelmen kívül hagyják az elmélet alkalmazását. Ez azonban félrevezető elfogultság. Történelmet elmagyarázó kutatások nélkül a történelem soha nem lesz érthető; történelmet értékelő kutatások nélkül nem okulhatunk a múltból, így nem fogják tudni a jelenlegi és jövőbeli problémákat megoldani.” (Van Evera, 2014, p. 89). Ezért a politika küldetésének a történelmi értelmezés feladatát is magában kellene foglalnia ahelyett, hogy a történészekre hagynánk teljes egészében a feladatot. Ehhez meg kell szüntetnünk tudományágak közötti szűk korlátozásokat. Az elmélet létrehozása és tesztelése mellett ugyanolyan jelentőséget kell tulajdonítani a szakpolitikai problémák megoldásának, a történelmi kérdések megválaszolásának és a szakirodalom áttekintésének. Mindezek alapján a disszertációm áttekinti a kínai-magyar kapcsolatok történetét, és a levéltári irodalmi áttekintés és mélyinterjúk segítségével történelmi szempontból válaszol a felmerülő kérdésekre. A történészekkel ellentétben a történelem

szempontjából vizsgált politológiai tudományos cikkek azon elméleti kereten alapulnak, hogy megtalálják a történelmi események bekövetkezésének és alakulásának mintázatát és törvényét. Ezért a disszertációm magában foglalja mind a történeti értelmezést, mind az értékelést. A dolgozat célja a puha hatalom elméletének az esettanulmányokon keresztüli tesztelése.

A politológia tudomány fő kutatási módszerei közül az elmélet tesztelésének két alapvető módszere van: kísérleti módszer és megfigyelési módszer. Kétféle megfigyelési teszt létezik: statisztikai módszer és esettanulmány. Ezért három alapvető vizsgálati módszer létezik: kísérleti módszer, nagy mennyiségű elemzésen alapuló megfigyelési módszer és megfigyelési módszer esettanalízissel (Van Evera, 2014, p. 25). Mind a nagy mennyiségű elemzésen alapuló megfigyelési módszer és esettanalízisen alapuló megfigyelési módszer alapvető kutatási módszer, megvannak a saját előnyeik és hátrányaik. A működőképesség és az „eseményfolyamatok követése” szempontjából az esettanulmány-módszer jobban elérheti a disszertáció célját. Ezért a disszertáció a 1949-től kezdődő kínai-magyar kulturális kapcsolatokat egy egységes esetként elemzi és tanulmányozza, és ennek alapján teszteljük és kiegészítjük a Nye által javasolt puha hatalom elméletét.

A kutatásom során a legnagyobb kihívás az, hogyan mérjük a puha hatalom erősségét. Mint ahogy azt Nye is írta, a hatalom ugyanolyan, mint a szerelem, könnyebb megtapasztalni, mint meghatározni vagy mérni, de ettől nem kevésbé valós (Nye, 2014, p. 3). A puha erő inkább a befogadók spontán megértésén alapszik, diffúziós hatással rendelkezik, és általános, nem pedig konkrét és látható eredménnyel jár (Nye, 2014, p. 3). A puha hatalom szempontjából végzett kutatások alapján kijelenthetjük, hogy a tudományos publikációkban általában két fő kutatási módszert alkalmaznak. Az egyik a hagyományos esettanulmány-módszer, a másik a statisztikán alapuló kvantitatív kutatási módszer. Az utóbbi években vannak kutatók, akik a statisztikai kutatási módszert alkalmazzák a puha hatalom tanulmányozására. Például, van olyan kínai kutató (Yang, 2008), aki statisztikai kutatási

módszerrel a népesség, a terület, természeti erőforrások, gazdasági-katonai erő, társadalmi stabilitás, kulturális befektetések, kulturális intézmények, a kulturális termékek, a tudományos technotehetségek, a csúcstechnológiai vállalkozások száma stb. szempontjából a puha hatalomra egy kemény indexrendszert és statisztikai értékelési modellt készít és a (kulturális) puha hatalomról kvantitatív kutatást végez. A kvantitatív kutatás előnye, hogy specifikusabbá, mérhetőbbé és kiszámíthatóbbá teszi a puha hatalmat. Ám ennek a kutatási módszernek is vannak problémái: ahogy Nye mondta: „Amikor az erőt és az erőforrásokat egyenlőként értékeljük, néha ilyen paradoxonnal szembesülhetünk: az erősnek/keménynek született nem feltétlenül mindig ideális” (Nye, 2013, p. 5). A nemzetközi politikában a puha hatalom többnyire egy ország vagy egy szervezet kultúrájában megtestesített értékekből ered; a belföldi irányítás és politika által mutatott példákat, valamint a külkapcsolatok kezelési módját (Nye, 2013, p. 12) – igen nehéz kvantitatív mutatókkal mérni.

A disszertációmban a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokat választottam kutatási eszközként annak érdekében, hogy kézzelfogható legyen a puha erő mérése. De ha megpróbáljuk mérni a kulturális cserék számát és gyakoriságát Magyarország és Kína történetében, és ezen alapuló kvantitatív kutatást végzünk, könnyű félreértelmezni a kulturális cserék mögötti puha hatalmi változásokat. Mivel a puha erő és a kulturális diplomácia közötti kapcsolat nem feltétlen pozitívan arányos, így az erősödő kulturális diplomácia, nem jelent gyorsabban növekvő puha erőt. A puha hatalom népszerűsítésének mások által támogatott értékeken kell alapulnia, így a kulturális promóció és az arrogancia maszkjával elfedett kulturális hegemonia nem lehet népszerű.

Joseph S. Nye a *“Puha hatalom”* című művében az esettanulmány módszerét alkalmazva magyarázta el az Egyesült Államokat, a volt Szovjetuniót, Európát, Ázsiát és a nem kormányzati szerveket véve például, hogy honnan származik a puha hatalom és hogyan kell használni/érvényesíteni azt, és hogy a puha hatalom hogyan befolyásolja külpolitikát. Tekintettel a statisztikai kutatási módszer hiányosságaira, valamint Kína és Magyarország

általános nemzeti erejének különbözőségére, a disszertációnk nem fog statisztikai modellt készíteni, hanem Nye az amerikai puha hatlomról végzett kutatását kölcsönözve az esettanulmány módszerét alkalmazva statisztikai adatokkal készít alátámasztást. A tárgyaló témát illetően a disszertációm nem végez statisztikai tanulmányt Kína és Magyarország közötti kulturális és oktatási cserék összes adatairól, hanem nagyobb figyelmet szentel a kulturális és oktatási csereprogramok dinamikájának. Megvizsgálom, hogy mely erők mozgatják az oktatási és kulturális csereprogramokat, illetve a kulturális diplomáciát Kína és Magyarország között a különböző történelmi időszakokban és nemzetközi helyzetekben Kína szempontjából: hogyan történik a csere és a kölcsönhatás a két ország között e területeken, milyen tendenciák vannak, és milyen hatással van a Kína puha hatalma népszerűsítésére. Ennek ellenére statisztikai adatok elengedhetetlenek, hiszen nagyon jól alátámaszthatnak a gondolatmenetet és érvelést.

Az esettanulmány-módszeren kívül a nemzetközi politológia tudomány egyik tradicionális kutatási módszerét is alkalmazzuk: az elemzési szint. A nemzetközi kapcsolatok mint önálló diszciplína, körülbelül száz éves fejlődése után különféle iskola és megközelítés született meg. A neorealizmus, a neoliberális institucionalizmus és konstruktivizmus magyarázat-képességén ma is vitatott. Annak ellenére, hogy máshogyan értelmezi a világot, mind a három megközelítés rendszerszintű elemzés, a nemzetközi rendszer- és a struktúrájára koncentrálnak. A nemzetközi rendszer jellemzői hatással vannak a rendszer egységeire, ami azt jelenti, hogy az állam viselkedése elválaszthatatlan a nemzetközi rendszer befolyásától. Általában a rendszerszerű elméletek szorosan kapcsolódnak az elemzési szinttel. A múlt század 50-es éveiben Kenneth N. Waltz már a *szintek* (nemzetközi rendszer szint, állami szint, egyéni szint) szempontjából elemezte a nemzetközi háborúk kitörésének az okait (Waltz, 1959). Később David J. Singer is tanulmányozta a szintek kérdését, és a makró és egyben mikró szempontból elemezte, hogy mi hathat az állam magatartására. Singer két szintet emelt ki: a nemzetközi rendszer szintjét és az állam szintjét. Kijelentette, hogy a makró szinten a

nemzetközi rendszer struktúrája és sajátossága hathat az állam magatartására, miközben a mikro szinten a belügyek is befolyásolhatják, például az állam döntéshozó eljárása vagy akár a döntéshozók személyisége is (Singer, 1961, p. 77-92). A disszertációban a Singer-féle megközelítést alkalmazzuk, vagyis a nemzetközi rendszer- illetve a nemzeti szinten vizsgáljuk a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokat, hiszen több szint összeállítása zavarossá tehetné a magyarázatot és a szituációt.

Említésre méltó, ahogy a neoliberálisok kritizálták, a neorealizmus a nemzetközi rendszer struktúrájának tulajdonít fontosságot, elhanyagolva a nemzetközi rendszer folyamatot. Joseph Nye a tanulmányában azt írta, hogy a nemzetközi rendszernek két alkotórésze van: a nemzetközi rendszernek a struktúrája, illetve a folyamata (Nye, 1988, p. 235-251). Az államok közötti interakciók, kölcsönhatások alkotják a nemzetközi rendszer folyamatát, fordítva is e folyamat visszahathat az állam magatartására, anélkül is, ha nem változna meg a nemzetközi rendszer struktúrája. Tehát adott országoknak a gazdasági teljesítménye, a technológia fejlődése, a nemzetközi rendszer szabályai és intézményei változása, és egyéb „nem strukturális jelenségek” mind befolyásolhatják az államok cselekvését. Ehhez hasonlóan, ha megváltozik a két ország közötti gazdasági, társadalmi, kulturális cserekapcsolatok intenzitása, akkor várhatóan a két ország átfogó relációja is módosulni, változni fog. Erre jó példa lenne az, hogy Európában az intenzív gazdasági, kulturális, társadalmi cserekapcsolatok megerősítették az európai országok egymás közötti együttműködési szándékát, elmélyítették az interdependenciát és összefonódást, így bizonyos mértékben előmozdították az európai integrációt. Ebből is látszik, hogy a nem strukturális tényezők is számítanak, akkor is, ha nem változik meg a nemzetközi rendszer. Éppen emiatt érdemes korszakokra bontani a megvizsgált magyar-kínai oktatási és kulturális kapcsolatok történetét, eltekintve attól, hogy a nemzetközi rendszer, a világrend bizonyos időszakban megváltozott vagy sem.

Ez a disszertáció azért foglalkozik a 1949-2020-as időszakkal, azaz Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok létesítésétől egészen máig,

mivel ebben a 70 éves időszakban a világ politikai berendezkedése nagymértékű változásokon ment keresztül. A világrend és a nemzetközi helyzet változásai nagy hatással voltak Kína és Magyarország közötti kulturális és oktatási kapcsolatokra.

Összegezve elmondható, hogy a disszertációban az esettanulmány-módszert, az elemzési szintű és a történelmi/komparatív kutatási módszertant alkalmazva, vegyük a Kína és Magyarország közötti kulturális és oktatási cseréket esettanulmányként a Kína puha hatalom építésének módjának tanulmányozására Magyarországon. Konkrétabban az alábbi módon kívánom megvalósítani:

- 1) Levéltári és egyéb helyszíneken, intézményekben történő anyaggyűjtés.
- 2) A releváns dokumentumok, történelmi anyagok feldolgozása.
- 3) Mélyinterjúk készítése interjúalanyokkal.
- 4) Releváns vizuális emlékek (fényképek, mozgókép) és hanganyagok felkutatása. Hanganyag- és filmarchívumokban végzett kutatás, illetve szemtanúk személyes gyűjteményében fellelhető fényképek felkutatása.
- 5) A kutatási téma szempontjából releváns statisztikák elemzése.

Magyarázatra szorul, hogy azért használok főleg magyar levéltári anyagokat, mert a disszertáció kínai puha erő magyarországi építésére fókuszál, ezért célszerű magyarországi levéltárak iratait vizsgálni, mert így kaphatunk képet arról, hogyan gondolkodott a magyar fél Kínáról. A kutatás során fontos a források megbízhatósága, ezért - a levéltári anyagokon kívül - első kézből származó anyagokat, kormányzati dokumentumokat is figyelembe veszek.

A mélyinterjú is elengedhetetlen része a disszertációnknak. A levéltári anyagokon kívül a kutatás során a szerző mélyinterjúkat is készített mind a magyar mind a kínai érintettekkel. Az interjúalanyok beleegyezésüket adták,

hogy a kutatáshoz fevétel készítsék velük. Az interjúalanyok hozzájárultak válaszaik rögzítéséhez; disszertáciomban az anonimitásukat biztosítom.

A kínai-magyar diplomáciai kapcsolatok létesítése már több mint 70 éves múltra tekint vissza, amely időszakban kínai és magyar résztvevő alakította a két ország kapcsolatait. A jelen disszertáció szerzője félig strukturált interjút készített a Kínában élő vagy egykor ott dolgozó magyarokkal, beleértve sinológusokat, diplomátákat, kutatókat, üzletembereket, ösztöndíjasokat. Összesen tíz, Kínával vagy Magyarországgal foglalkozó interjúalannal készítettem mélyinterjút, többek között három fiatal Kína-szakértővel, akik jól ismerik a mai kínai-magyar kapcsolatok fejlődését; valamint hét idősebb, a rendszerváltás előtti időszakban aktív személyekkel, akik a két ország diplomáciai kapcsolatai felvételének elején már tanultak vagy dolgoztak egymás országában. Az idősebb generációhoz tartozók válaszaik azért kulcsfontosságúak, mert jól kiegészíthetik a más forrásokból kinyert információt. A három fiatal Kína-szakértő mind magyar származású, a hét idősebb interjúalany közül három magyar, négy kínai személy. A kutatáshoz további interjúkat is terveztem, azonban a felkért interjúalanyok egészségi állapotuk miatt lemondták az interjút. Az tíz interjúalany főleg politikai, gazdasági-kereskedelmi, kulturális-oktatási területen dolgozott, és a kínai-magyar kapcsolatok fejlesztésének szentelte az életét. De a kínai részről vannak olyanok is, akik fiatal korukban Magyarországon tanultak sportot (anti-dopping), zenetudományt illetve orvostudományt, és hazautazásuk után a saját szakterületükön dolgoztak, nem pedig a kínai-magyar bilaterális területen.

Az interjúalanyok, akik személyesen látták, hogy miként zajlott egy bizonyos történelmi esemény, a történelmi események tanúiként számos értékes információt nyújtottak, amelyek a szakirodalom kiegészítésének és a kutatás fontos részének tartom.

NEGYEDIK FEJEZET

Esettanulmány

4.1. Bevezető

Az esettanulmányban a kínai–magyar diplomáciai kapcsolat felvétele utáni időszakokra koncentrálva, a levéltári iratok és az érintettekkel készített mélyinterjúk alapján próbálom a kínai oldalról feltárni, hogy miként néztek ki a két- és többpólusú világrend alatti kínai–magyar kapcsolatok, milyen nemzetközi és belső tényezők voltak hatással a kínai–magyar kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődésére. Probáljuk Kína puha hatalma szempontjából kideríteni, hogy különböző történelmi időszakokban mi lehet a fő tényező, amely befolyásolja egy állam kulturális diplomáciai viselkedését a másik államban. A fejezet két nagy részre oszlik, az első alfejezetben próbáljuk vizsgálni, hogy a bipoláris világban milyen tényező(k) hathat(tak) a kulturális diplomáciai viselkedésekre, míg a második alfejezetben a többpólusú világban lévő államok minek alapján választják a kulturális diplomáciai utakat és módot.

Ebben a fejezetben főleg Kína szempontjából vizsgáljuk Kína kulturális diplomáciai viselkedését Magyarországon. Tekintettel arra, hogy a kínai–magyar diplomáciai kapcsolat felvételét követő több mint 70 év alatt mind a világrend és a nemzetközi helyzet, mind a két ország bel- és külpolitikák gyökeresen változtak, a kutatás nem lehet lefedni az összes történelmi időszakokat. Így érdemes néhány a legreprezentatívabb periódust kiválasztani és vizsgálni, és próbáljuk az összehasonlításon keresztül felfedezni a dolgok lényegét. Ebben a disszertációban három/négy történelmi időszakot szeretnénk kiválasztani és vizsgálni: a bilaterális világrend háttérében az 50-es és 60-as évekre fókuszálnánk, a többpólusú világrendben a kínai „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetése (2013) utáni időszakokkal foglalkoznánk, és ezenkívül próbálom elemezni, hogy a 2019-i koronavírus-járvány kitörése milyen hatást gyakorolhat Kína kulturális diplomáciai viselkedésére és értékeljük a várható eredmények a puha hatalom szempontjából.

4.1.1. Háttér: A Kínai Népköztársaság megalakulása előtti kínai-magyar kapcsolatok

A tárgyaló kutatás megkezdése előtt először röviden leírnánk a kínai-magyar kapcsolatok fejlődése történetét, hogy egy háttérképet mutassuk.

Magyarországnak Kína megismerése legelőször bátor és elszánt felfedezők és utazók egy csoportja tevékenysége folytán valósult meg. A XIX. és a XX. század első felében a világ minden tájáról előszeretettel jöttek mindenféle felfedezők Ázsiába, különösen Kínába, az ide érkező külföldiek származását tekintve a ranglistán magyarok a hetedik helyet foglalják el (Fu, 2003, p. 10). A magyarok számára a „kelet” szó többet jelent, mint egy sima földrajzi fogalom, amelynek az oka egyértelmű: a magyar nép a Keletről származik, és rokonoknak, barátoknak tekintik az ázsiai népeket. Éppen emiatt az orientalisztika kulcsfontosságú a magyarországi társadalomtudományban.²⁷

A magyar irodalom szerint az első magyar, aki Kínába érkezett, a Gergely barát (más néven Magyarországi Gergely) volt, aki 1341-ben érkezett az olasz és francia pápai küldöttség tagjaként. Gruber János (1623-1680) 1658-ban jezsuita szerzetesként jött Dél-Kínába és pár évig dolgozott Pekingben. A dokumentumok szerint 1341-től a XVIII. század végéig csak öt magyar látogatta meg Kínát több mint négy évszázadon keresztül, és csak a XIX. században érkeztek további magyarok Kínába látogatásra, kutatásra, utazásra és munkavégzésre. A XIX. század elejétől a XX. század közepéig több mint 30 magyar látogatott Kínába: Xántus János (1825-1894), Széchenyi Béla (1837-1918), Lóczy Lajos, Hopp Ferenc (1833-1919) nevére még ma is emlékszünk többek között. A XIX. század végétől egyre több magyar kezdett Kínával foglalkozni, például Kompolthy Jób (1879-1938), Hugyecz László (1893-1958), Felvinczi Takács Zoltán (1880-1964). Ezek a Kínába utazó magyarok

---

²⁷ Lásd: Magyarországi Külgazdasági és Külügyminisztérium (2014): *‘Valóság: a Magyar Orientalisták’*, Pharma Kiadó, Budapest, p. 1.

széles körű és mély megismereteket szereztek Kínáról. Megvizsgálták Kína hatalmas földterületeit, meglátogatták számos olyan határ menti területet, amelyeken európaiak és amerikaiak korábban nem jártak, számos állat- és növéymintát, kövületet gyűjtöttek, sok képet, tárgyat és népi kulturális emlékeket vittek haza. Festettek néhány olyan képet, amelyek a külföldi turisták még soha nem festettek, térképeik pontos hidrológiai és meteorológiai méréseket tartalmaztak. Találkoztak fontos kínai politikusokkal (mint például Li Hongzhang és Zuo Zongtang), tanúi voltak a Boxer-háborúnak és Csang Kaj-sek 1928-ban Sanghajban folytatott harcának a kommunista párttal (Fu, 2003, p. 11-12). A Kínába utazott magyarok közül érdemes említeni Hugyec László építész, aki 1918-1947 között több mint 50 építészeti projektet vállalt el és valósított meg Sanghajban (több mint 100 épület), amelyek közül 25 kiváló történelmi épületekként van számon tartva Sanghajban. 2013. január 8. volt a magyar építész születésének 120. évfordulója, ezért azon a napon bemutatták az első az építész nevével ellátott emléksarnokot, amelyet Hugyec korábbi rezidenciájában rendeztek be.

Ezek a magyar követek tucatnyi könyvet, több száz cikket és jelentést írtak, és első kézből származó információkat hoztak vissza Kínáról Magyarországra, lehetőséget adva a magyaroknak a távoli Kína és a rejtélyes keleti kultúra megismerésére. Az általuk elvégzett hatalmas munka elnyerte a kínai nép általános elismerését, mivel a Kínába érkező magyaroknak nem rendelkeztek sem gyarmati érdekekkel, sem kulturális fosztogatásra utaló viselkedéssel (Fu, 2003, p. 3). Ugyan akkoriban az emberek még nem tudták mi is az a „kulturális diplomácia” és a „puha erő”; de ha a mai puha hatalom szempontjából nézzük ezeket a diplomáciai gyakorlatokat, akkor biztosak lehetünk abban, hogy ezek a magyar felfedezők és utazók terjesztették el Magyarországon a kínai kultúrát, nagy előnyére szolgálva annak puha hatalma népszerűsítésében.

4.1.2. A Kínai Népköztársaság megalakulását követő kínai-magyar kapcsolatok áttekintése

Ha azt állítjuk, hogy a korai kínai-magyar kommunikációt a spontaneitás jellemzi, akkor a Kínai Népköztársaság megalakulását követően a kínai-magyar kapcsolatok pedig az ország akaratát és a népek barátságát tükrözik.

A diplomáciai kapcsolatok felvételétől napjainkig a kínai–magyar kapcsolatok több történelmi időszakot éltek át, amelyeket egymás után a barátság, az elhidegülés, az enyhülés és helyreállítás, a stabil fejlődés, valamint a korszakalkotó fejlődés jellemeznek. 1949 októberében Magyarország az elsők között ismerte el a Kínai Népköztársaság megalakulását és létesített vele diplomáciai kapcsolatot. A diplomáciai kapcsolat felvétele után a felek közötti magas szintű látogatások gyakoriak voltak, nemzetközi ügyekben kölcsönösen támogatták egymást, különböző területen szoros volt az együttműködés. A múlt század 60-70-es éveiben a kínai-szovjet kapcsolatok összeomlása és a kulturális forradalom hatására a kínai és a magyar kormány között zavar keletkezett. Ebben az időben a Kína és Magyarország hivatalos kapcsolata nem volt olyan jó, mint korábban: már nem tartottak magas szintű cserelátogatásokat, alacsonyabb szintű látogatás és személyzet cseréje is kevesebb lett. Ebben az időszakban sok Kína-ellenes cikk jelent meg a magyar sajtóban, ám a két nép közötti barátság megmaradt. A kínai-magyar kapcsolatok helyreállításában kulcsszerepet játszott az 1978-ban kidolgozott kínai „reform és nyitás,” politika. Miután megvizsgálta a magyar gazdasági reformok hatékonyságát, Kína számos gazdasági vizsgálati missziót küldött Magyarországra az 1980-as évek közepén, hogy megtanulják a magyar féltől a gazdasági reformokat. Az 1980-as évek közepétől a kelet-európai rendszerváltásig terjedő négy-öt évben a Kína és Magyarország közötti kapcsolat valamivel jobban helyreállt, mint korábban. A kelet-európai országokban 1989-ben történt rendszerváltás után, Kína és a régió országai között már nem állt a közös ideológiájuk, így a kínai-magyar kapcsolatok az ötvenes éves ütemhez képest, lassabban fejlődtek. Az 1990-es évek elején a Kína és Magyarország közötti kormányzati eszmecserék motivációhiányt mutattak. Az 1990-es korai évek átmenetei időszaka után, a két kormány közös akaratával, a kínai-magyar kapcsolat javuló interakciót mutat. 1995-ben, a

magyarországi rendszerváltás után először valósult meg kínai miniszterelnök magyarországi látogatása, mely Magyarországon újraélesztette a „kínai láz”-at. 2004 májusában Magyarország és néhány más közép- és kelet-európai ország együtt csatlakoztak az EU-hoz, ami miatt Kína és a közép- és kelet-európai országok közötti cserekapcsolatok egy új szintre emelkedtek, a kétoldalú kapcsolatok is egyre dinamikusabban fejlődtek. Ugyanabban az évben, Hu Csin-tao akkori Kína elnöke magyarországi hivatalos látogatása során a két fél közös nyilatkozatot írt alá, melyben kapcsolataikat baráti együttműködési partnerségként fogalmazták meg, alapokat teremtve ezáltal a két ország további kapcsolatainak fejlesztése számára. Ugyanakkor a magyar kormány is napról napra nagyobb jelentőséget tulajdonít Kínával való együttműködésének, és egyértelműen a Kínához fűződő kapcsolatait helyezte külpolitikájának egyik prioritásává.²⁸ 2013-ban Kína elnöke Hszi Csin-ping előterjesztette az Egy Övezet Egy Út kezdeményezést, mely pozitív választ kapott a Magyarországtól. A kínai kezdeményezés egybeesik a magyar kormány Keleti nyitás politikájával, ezzel a két ország kapcsolatát új magasságokba helyezve. A 2020-ban kitört új korona járvány világszerte terjed, amely még mindig mély hatással van a világ geopolitikájára és kereskedelmi felosztására, valamint a kétoldalú gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokra, így Kína egy új megközelítést fogalmazott meg az oktatás újbóli megnyitására. Ennek az új megközelítésnek a Kína-Magyarország kapcsolatokra gyakorolt hatását érdemes megvizsgálni.

Érdemes megemlíteni azt a tényt, hogy a kínai-magyar bilaterális kapcsolatok fejlődési vonala valamint a Kína bel- és külügyeinek történelmi fejlődési szakaszai nagymértékben átfedik egymást. Ez egy érdekes kutatási perspektívát kínál nekünk arról, hogy Kína bel- és külügyi politikái milyen mértékben befolyásolják a kínai-magyar kapcsolatok fejlesztését és Kína puha

---

²⁸ Lásd: Gao Jian, volt budapesti kínai nagykövet asszony által írt előszava a *“Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulója”* c. albumnak.

hatalmának megépítését Magyarországon. Ezzel kapcsolatban majd részletesen fogjuk megvizsgálni is az esettanulmányban.

4.2. A bipoláris világrend alatti kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok

4.2.1. Az időszak háttere és jellegzetesség

A második világháború után a nemzetközi erőviszonyok megváltoztak, amelynek következtében kialakult két szemben álló tömb. 1947 őszétől (Horváth, 2013, p. 70) a kelet-európai régióban szovjetizálása indult be, Magyarország más kelet-európai országokkal együtt a Szovjetunió alárendelt szocialista táborba került. 1949-ben Kelet-Európában felgyorsult a népi demokráciák szovjetizálása, míg Amerikában és Nyugat-Európában is a Marshall-terv keretében erősödött a nyugati tábor összetartozása. Kialakult a hidegháborús nemzetközi rendszer, elkezdődtek a hidegháború leghidegebb évei (Horváth, 2013, p. 83). Az új világrendnek két igazi főszereplője volt: az Egyesült Államok és a Szovjetunió. A többi szereplő, vagyis többi állam viszont a két nagy óriás mellé gyülekezett. A magatartásuk is erősen függött a nagy hatalmakkal történt interakciójuktól. A hidegháború hátterében 1949. október 1-jén Mao Ce-tung kikiáltotta a Kínai Népköztársaságot. A kínai kommunista párt (KKP) kormányzó párt lett, így a KKP által kidolgozott külpolitika Kína külpolitikáját jelentett. Tulajdonképpen Kína külpolitikai elveit még az ország megalakulása előtt már vitatták. Különböző gondolatok merültek fel, például az Országos Népi Politikai Tanácskozó Testület leendő képviselői (a demokratikus pártok tagjai) körében elhangzottak a semlegesség, a diplomáciai kapcsolat felvétele Amerikával. Ezen az opción gondolkozott a KKP is. Viszont 1949 tavaszán a John Leighton Stuart-tal való érintkezések után KKP áthúzta e számítását, egészen abbahagyta az Egyesült Államokkal való együttműködés illúzióját, újra felvette a 1949 márciusi elképzelést (Niu, 2014, p. 35-44), amely szerint Kína „egyik oldal felé hajlott” (Moszkva felé). Azóta KKP ideológiai alapú külpolitikát vitt, és a következő évben (1950-ben)

Peking és Moszkva szövetségi szerződést kötöttek. Így mind Kína, mind Magyarország a keleti tömbbe kerültek. A közös ideológia szorosan összehozta Kínát és Magyarországot.

A két ország diplomáciai kapcsolatok felvételétől egészen a rendszerváltásig, a kínai-magyar államközi és pártközi viszony a bipoláris világrend háttérében zajlott. Mind a két ország elkerülhetetlenül résztvett a hidegháborúban, és a nyugati-keleti világ konfrontációs háttérében végeztek kulturális diplomáciát egymás országában. A következő alfejezetben, meg szeretnénk vizsgálni, hogy milyen tényezők és milyen indítatástól vezérelték Kína kulturális diplomáciai politikáját és viselkedését, és Kína puha hatalom építés szempontjából hogy sikerült-e.

4.2.2. A kínai-magyar kulturális diplomáciát befolyásoló tényezők a 20. század 50-es éveiben

4.2.2.1. Politikai értékek, mint kiindulópont

1949. október 3-án Magyarország az elsők között ismerte el az újonnan megalakult Kínai Népköztársaságot, és három nap múlva, október 6-án a két ország diplomáciai kapcsolatokat létesített egymással, így 1949 októberének első napjai nagy fordulópontja lettek a kínai-magyar kapcsolatok történetében.

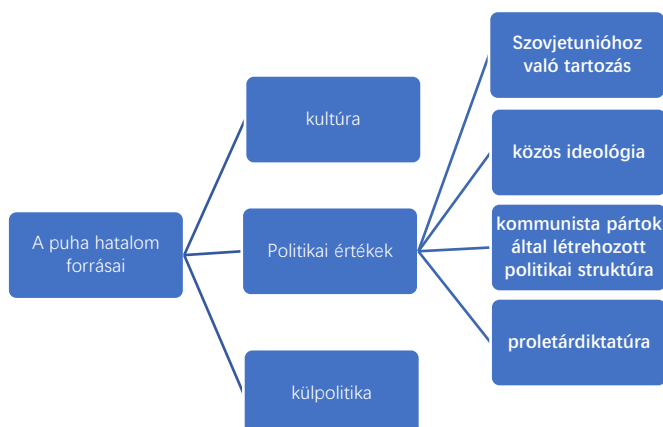
A két országot összefűzte a közös ideológia, a Szovjetunióhoz való tartozás, a hasonló jellegű társadalmi berendezkedés, s a kommunista pártok által létrehozott politikai struktúra, a proletárdiktatúra (lásd 1. ábra). Ezen az alapon épültek ki és bővültek a két ország politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatai.²⁹ Noha a földrajzi távolság miatt Kína és Magyarország eddig még nem nagyon ismerte egymást, Szovjetuniónak köszönhetően a két ország eleinte már barátnak és testvérnek tekintette egymást, amelyet a a diplomáciai kapcsolatok létesítéséről szóló közleményből jól lehet látni.

---

²⁹ Lásd: *Magyar-kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001. p. 5.

1. ábra

A kínai puha hatalom forrásai Magyarországon

A szerző a Nye elmélete alapján összeállította.

1949 október 4-én Kállai Gyula, a magyar külügyminiszter a Csou En-laj-hoz, a kínai külügyminiszterhez intézett jegyzékében őszintén fejezte ki a magyar kormány lelkesedését a KNK megalapítása iránt, valamint a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének hajlandóságát. A feljegyzés szövege a következő (a kínai szövegről fordított) (Snyder, 2013, p. 16):

„A magyar nép nagy együttérzéssel figyeli a Mao Ce-tung vezette hősies harcot, amit a kínai nép vívott szabadságáért. A kínai munkások millióinak dicsősége, hogy ily módon harcoltak a belső és a külföldi elnyomók ellen. Ezek az eredmények garantálják az emberek demokratikus fejlődésnek szabadságát és lehetőségeit, és a kínai nép túlnyomó többségét felkészítik a Kínai Népköztársaság központi népi kormányának megalapítására. A magyar nép és kormánya úgy véli, hogy a Kínai Népköztársaság létrehozása történelmi jelentőségű hozzájárulást jelent a nemzetközi békéhez, és szívből gratulál a kínai nép új kormányának, aki nem csak képviseli a kínai nép túlnyomó többségének akaratát, de hajlandó megszilárdítani és megerősíteni népeink közötti barátságot és együttműködést is. A Kínai Népköztársaság központi népi kormányának október 1-jei nyilatkozatának tanulmányozása után a Magyar Népköztársaság kormánya úgy véli, hogy a Kínai Népköztársaság kormánya Kína egyetlen legitim kormányzó szerve, továbbá szeretné megragadni a lehetőséget, hogy diplomáciai kapcsolatokat alakítson ki országaink között.”

1949 október 6-án, Csou En-laj így fogalmazta a diplomáciai jegyzéket válaszul (Snyder, 2013, p. 16):

Nagy megtiszteltetés számunkra a diplomáciai kapcsolatok létesítéséről értesülni, örömmel fogadjuk a diplomáciai kapcsolatok mihamarabbi felállítását Magyarországgal, valamint a diplomáciai képviselők cseréjére vonatkozó döntést.

Zsenmin Zsipao (People's Daily), a Kínai Kommunista Párt napilapja közölte a diplomáciai jegyzékeket a többi kelet-európai ország (például Románia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország és NDK) Kínával való diplomáciai kapcsolatok létesítéséről is. Noha a jegyzékek tartalma országonként nagyon eltérő, a stílusuk nagyon hasonlított a magyaréhoz.³⁰ A romániai jegyzék külön említette a szocialista tábor megerősítésének szükségességét, a lengyel feljegyzés említette, hogy a politikai cserekapcsolatok alapján barátságláncot kell kialakítani a gazdasági és kulturális kapcsolatok fejlesztése érdekében. Ezek a diplomáciai jegyzékek, a Kína Svédországgal, Dániával és Finnországgal folytatott diplomáciai kapcsolatok létesítéséről szóló jegyzékekkel³¹ viszonyítva, egy aspektusból

---

³⁰ Például az alábbi mondatokat találhatjuk a diplomáciai jegyzékekben: **Bulgár:** „A kínai nép küzdelme és győzelme a haladás és a békeszerető erők küzdelmét és győzelmét jelenti az egész világon. A Kínai Népköztársaság Központi Népi Kormánya képviseli az teljes kínai nép akaratát.” **Román:** „Biztos vagyok abban, hogy ezek a kapcsolatok különös mértékben hozzájárulnak a közös nagy barátunk, a Szovjetunió által vezetett demokratikus, békés és szocialista tábor megerősítéséhez, segíteni fogják az imperializmus elleni küzdelmet a békéért, nemzeti függetlenségért és demokráciáért.” **Csehszlovák:** „A Kínai Népköztársaság Központi Népi Kormánya bejelentésének tartalma azt mutatja, hogy a kínai nép bebizonyította akaratát a hősi harcokban, és valódi szabadságot és függetlenséget hozott létre. Tekintettel a két nemzet nagy eszményeinek közös vonásaira, kormányunk úgy döntött, hogy diplomáciai kapcsolatokat létesít a Csehszlovák Köztársaság és a Kínai Népköztársaság között.” **Lengyel:** „A kínai nép évtizedeken át tartó hősi küzdelme, hogy megszabaduljon a külföldi imperialisták elnyomásától elnyerte a lengyel nép végtelen együttérzését és lelkes támogatását. Ez a hősi küzdelem egy olyan példa, amely minden szabadságszerető és békés népet harcra ösztönöz. Meggyőződésem, hogy szoros barátság fog kialakulni népeink között, valamint a Lengyel Köztársaság és a Kínai Népköztársaság kormányai gazdasági és kulturális kapcsolatokat fognak létesíteni. Ez nagy előrelépés a világ békéjének, valamint az összes ország népeinek biztonságának és jólétének megszilárdítása felé vezető úton.”

³¹ 1950 májusában, Kína Dániával és Svédországgal is alakították meg diplomáciai kapcsolatot, 1950 októberében pedig Finnországgal. De ezekkel az országokkal való jegyzékek eléggé semleges módon nyilatkoztak meg. A Zsenmin Zsipao teljes jegyzék helyett csak egy átfogó szöveget közölt, amelyből érezhetjük, hogy elég távoli érzelm mutatkozott. Például: „A svéd kormány ez év január 14-én bejelentette, hogy hajlandó diplomáciai kapcsolatokat létesíteni a Kínai Népköztársasággal. Csou En-laj kínai

jól tükrözték Kína és a kelet-európai országok közötti forradalmi barátságot. Az egybehangzó politikai értékek miatt a kínai-magyar politikai reláció eleinte már baráti és testvéri légkörben indult el, és erre építették a kulturális és oktatási kapcsolatokat is.

A kínai-magyar diplomáciai kapcsolat felvételét követően, rövid időn belül a két országnak sikerült számos területen kapcsolatot felvenni. A két kormányzó párt szoros kapcsolatot tartott egymással, a két fél egymástól tanultak, eszme- és tapasztalatcsere zajlott a szocializmus kiépítéséről. 1950-ben a két ország diákcsereát kezdeményezett, és tovább bővültek a kulturális cserekapcsolatok. A politikai barátság hajtásával, sok kétoldalú egyezmény került megkötésre első alkalommal: árucsereforgalmi és fizetési egyezmény (1951), kulturális együttműködésről szóló egyezmény (1951), filmcsere-megállapodás (1951), a postaforgalomról és a távközlési forgalomról szóló megállapodás (1953), egyezmény a tudományos és műszaki együttműködésről (1953), rádiós együttműködési egyezmény (1953), egyezmény a kölcsönös együttműködésről a mezőgazdasági növényeknek betegségektől és kártevőktől való védelme tárgyában (1954). 1959 május 3-án a kínai kezdeményezésre válaszul létrehozták a Magyar-Kínai Baráti Társaságot is.

4.2.2.2. A kínai-magyar politikai kapcsolatok hatása a kínai kulturális diplomáciai magatartásokra

A Mandzsu uralkodóház több évszázadi elzárkózása és annak megbukását követő több évtizedi harcok és háborúk miatt, a kínaiaknak nagyon kevés tudásuk volt a külső világról. Néhány olyan forradalmár kivételével, akik külföldön folytatott tanulmányt, az akkori kínai kormány alig állt a külföldi

---

külügyminiszter január 18-án válaszolt Östen Undén svéd külügyminiszternek ugyanezen a kívánságát kifejezve, valamint felkérte a svéd kormányt, hogy küldjön képviselőket Pekingbe a diplomáciai kapcsolatok létesítésének előzetes és eljárási kérdéseinek megvitatására. A svéd kormány tárgyalási megbízottja február 26-án Pekingbe érkezett, hogy azonnal megkezdje a tárgyalást. A kínai és a svéd kormány megállapodtak abban, hogy a svéd kormány Torsten Hammarströmt küldi a Kínai Népköztársaságba, a Kínai Népköztársaság Központi Népi Kormány pedig Geng Biao tábornokot küldi Svédországba.”

országokkal kapcsolatban. A Kínai Népköztársaság megalakulása után az új kormány igen fontosságot tulajdonított a kultúrdiplomáciának és más országokkal való kulturális cserekapcsolatoknak, habár erről kevés tapasztalatuk volt. 1949 november 1-jén, az ország megalakulása után egy hónappal, a kulturális minisztériumban már létrehozta a kulturális külügyért felelős főosztályt, amely irányította, felügyelte a kínai kultúra külföldi népszerűsítését. Csou En-laj, a kínai miniszterelnök egyben külügyminiszter nagyon fontosnak tartotta a kulturális cserét. Minden külföldre utazó kínai kulturális delegációnak az utazásuk előtt, Csou mindig személyesen bemutatta a célország helyzetét, tájékoztatta kínai külpolitikáról, ismertette a protokolli követelményeket. 1956 júniusában az első Országos Népi Gyűlés harmadik kongresszusán, Csou elmondta, hogy „a nemzetek közötti kulturális cserekapcsolatok, az egymás közötti gazdasági együttműködési kapcsolatokhoz hasonlóan, fontos feltétel az országok közötti békés és baráti viszony és együttműködési kapcsolatok megerősítéséhez.” 1949-től az 50-es évek végéig terjedő időszak a kulturális nemzetközi együttműködések szempontjából kezdő időszak volt a Kínai Népköztársaság számára. Ebben az időszakban Mao Ce-tung és Csou En-laj mind nagy figyelemmel kísérte a kulturális és oktatási cserekapcsolatok fejlesztését, és személyes munkát végeztek arra, hogy a kulturális cserekapcsolatok jobban szolgálják a politikai kapcsolatok fejlesztését, és közelebbre hozzák a népeket. A kínai „egyik oldal felé hajlás” külpolitikából adódóan az ország a kulturális és oktatási területen is elsősorban Szovjetunióval és a kelet-európai országokkal folytatott együttműködést.

I. a kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődése 1956 előtt

A kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok a két ország diplomáciai kapcsolat felvételét követően hamarosan indultak fejlődésbe. Viszont a földrajzi távolság miatt az európai kultúrát meglehetősen kevésbé ismerő Kína és az ázsiai kultúrát kevésbé ismerő Magyarország az egymás kulturális vonzereje híján nem mutattak túlzott érdeklődést a kulturális kapcsolatok fejlesztése iránt. Ezért a diplomáciai kapcsolatok felvételének első néhány

évben a kulturális és oktatási kapcsolatok gyakorlatilag inkább a „baráti” viszony mutatkozására formális, demonstráció-jellegű voltak. Ez a helyzet csak 1956 után, Kína külpolitikájának kiigazításának és a magyarországi 1956-os eseményeknek köszönhetően változott meg. A levéltári iratok kutatásán keresztül jól lehet látni, hogy a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok a politikai relációjuk fejlődési ritmusával egybevetően mentek végbe.

A kínai-magyar diplomáciai kapcsolat felvételét követő első években egészen az 1950-es évek közepéig a két ország közötti viszonyban az volt tapasztalható, hogy a magyarországi kapcsolat fontosabb volt Kína számára, mint amennyire Budapest számára. Míg Magyarországról az első években csak alacsonyabb rangú állami vezetők utaztak Kínába, addig Kínából rendszeresen magasabb beosztásban lévők látogattak a magyar fővárosba.³² Ezt egy kínai nyugdíjas diplomatával készített interjú is alátámasztja. A diplomata az ötvenes években ösztöndíjasként tanult Magyarországon és aztán diplomataként közel 30 évet töltött Magyarországon, az ötvenes kínai-magyar kapcsolatról azt mondta: „Az akkori magyarok még nem nagyon tudtak Kínáról, és általában a magyarok fölényesen érezték magukat, amikor kínaival érintkeztek – ezt azzal magyarázhatjuk, hogy Kína akkor sokkal szegényebb, és lemaradtabb volt Magyarországhoz képest.” Később, ahogy egyre szorosabb a két fél érintkezése, a kölcsönös megismerés és megértés is fokozatosan elmélyült.

Mivel ebben az időben a kulturális diplomáciának a főfeladata az, hogy szolgálja a politikai kapcsolatokat, ezért az ekkori kulturális és oktatási csereprogramok inkább demonstráció jellegűek voltak és eléggé felületesnek tűntek. Az egyik interjúalany, aki 1955-1960 között ösztöndíjas diákként tanult az ELTE-n, mesélt egy 1956-ban történt ügyről a másik fél kultúrájának tudatlanságával kapcsolatban, tudniillik, addig már 6-7 éve folyódtak a kulturális és oktatási kapcsolatok.

„az 1956-os események után Magyarország sokáig nem volt képes nagyüzemi termelést végezni, ezt a helyzetet felismerve a kínai kormány nagy segínyt nyújtott Magyarországnak, beleértve a marhahúst, gabonát és mindenféle drága ételeket,

---

³² Lásd: *Magyar-kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001. p. 6.

terhershállítmány közül volt rákkonzerv is. A kínaiak szemében a rákkonzerv nagyon drága és tápláló étel. Hogy Magyarországot támogassuk, a legjobb ételt adományoztuk nekik. Tudniillik, a kínaiak is harcoltak a szegénységgel és az éhséggel szemben, sokan éhségben szenvedtek. A szegény kínaiak nem gondolták, hogy nem ették a magyarok a rákokat. Végül a kínai nagykövetség kénytelen volt nekünk a kínai ösztöndíjasoknak adni a rákokat. Mi a kínaiak tudjuk, hogy ez milyen drága és ritka Kínában, ezért minden kínai diák nagyon örült a rákkonzervnek.”³³

A nemzetközi kapcsolatok szempontjából, ez egy diplomáciai kudarcnak tekinthető. Ugyanakkor kétségben lehetnénk afelől, hogy a korábbi kulturális cserék vajon elég mélyek voltak-e, hiszen a mindennapi étkezési szokások az étkezési kultúra fontos része, nem nehéz megismerni.

Annak ellenére, hogy 1956 előtt a kulturális cserekapcsolatok hatása viszonylag gyenge, mégis volt néhány sikeres eredmény a kulturális diplomácia szempontjából. Az ötvenes években a kulturális és oktatási kapcsolatokban a legkiemelkedőbb eredmény az ösztöndíjascsere volt. Noha az ösztöndíjascsere is szorosan szolgált a politikai kapcsolatokat, hosszú távú hatást is gyakorolt például a két ország puha erejének növelésére. A politikai érintkezés üteméhez hasonlóan a kínai-magyar diplomáciai kapcsolat felvétele után csak egy évvel később kezdődtek a kulturális és oktatási együttműködések. Az első „Kínai diákcseré” -vel kapcsolatos iratot 1950 június 19-én fogalmazták, amelyben Vidos Tibor azt írta:

„A felszabadult Kínával szorosabb kapcsolat felvételének kérdésével kapcsolatban közlöm, hogy a kínai diákcserét feltétlenül helyesnek, szükségesnek tartom. Terveim még ezzel kapcsolatban nincsenek, de 5-6 személyre szóló diákcserét feltétlen le tudok bonyolítani.”³⁴

E irat elkészítési dátuma éppen egy héttel későbbre esett, mint a kínai-magyar nagykövetségi viszony létesítése. 1950 július 20-án a Csou En-laj kínai külügyminiszter Safrankó Emánuelnek, a pekingi magyar nagykövet úrnak

---

³³ A szerző által készített interjú Gu Zongying-gal. Helyszín: Gu Zongying otthonában. Dátum: 2019 márciusában.

³⁴ Magyar-kínai diákcseré: „Kínai diákcseré” Budapest, 1950. június 15. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 03987-1950.

küldött iratában egy konkrét javaslatot tett Kína és Magyarország közötti ösztöndíjasok kicseréléséről:

„1950-ben mind a két állam 5 ösztöndíjast cserél ki. Tanulásuk után legkevesebb egyetemi végzettséggel kell, hogy rendelkezzenek. Tanulásuk legfontosabb célja, elsajátítani az Önök nyelvét, történelmét és politikáját/politikai helyzetüket. Kíváncsnak tartjuk, hogy ők három év alatt sajátítsák el az Önök nyelvét és megismerkedjenek országukkal.”³⁵

Itt a politika, mint tanulás célja, először jelent meg a kínai-magyar ösztöndíjas-ügyben. A politikai erő hozzájárulása miatt a diákcseré előkészítése példátlanul hatékonyan zajlott. 1950 szeptember 25-én már megérkeztek Budapestre a kínai ösztöndíjasok, a magyar ösztöndíjasok később, decemberben indultak Kínába. A magyar diákok számára 1950 környékén szegény Kínába utazni nem egy vonzó dolog, inkább politikai feladatnak tekintették. Józsa Sándor az emlékiratában azt írta:

„Édesanyám nagyon szomorú lett. Érthető, hiszen alig végeztem el az egyetemet, máris a világ másik végére küldenének hosszú évekre. Felmerült benne ugyanis, láthat-e majd valaha, annál is inkább, mivel már javában dúlt a koreai háború és 1950. október 2-án a kínai kormány eldöntötte, hogy úgynevezett „népi önkéntes hadsereget” küld a frontra a kínai–koreai határ közelébe visszaszoruló észak-koreai hadsereg megsegítésére.”³⁶

A sorstársa Galla Endrének kínai felesége azt írta:

„A parancsnak engedelmeskedve és kedvenc időtöltését feláldozva ment a messzi keleti országba, Kínába tanulni, hiszen a vezetők döntésével nem lehetett ellenkezni.”³⁷

Az ösztöndíjasok kiválasztása elsősorban a hallgatók politikai öntudatán és családi hátterén alapult, nyilván a munkás származásúak előnyben részesültek. Józsa kivételével a többi három ösztöndíjas már párttag volt, ezért az egyik barátja javaslatára elindulás előtt Józsa is sebtében belépett a pártba. A magyar ösztöndíjasok a Kínában töltött első két évben tanulták a kínai nyelvet, a következő három évben pedig aspiránsként tanultak különböző

---

³⁵ Magyar–kínai diákcseré: „Ösztöndíjasok cseréje” Budapest, 1950. július 20. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 024392-1950.

³⁶ Józsa Sándor kiadatlan emlékirata.

³⁷ Lásd: Mao Shoufu: Emlékek Galla Endréről. in *Pekingi Magyar Rapszódia*. p. 24.

szakokon. A külföldi diákok számára az egyik legfontosabb feladat a kínai politika megismerése volt. A kínai tanrend szerint Józsa Sándoron kívül Galla Endre, Mészáros Vilma, Tóth Barna, Miklós Pál bár különböző szakra jártak³⁸, mindenki tanult „politikai ismeretek”-et Kínában (Józsa Sándor tanulási formája főképpen szakkönyvek olvasása és a tanárral rendszeresen ezt megbeszéli).³⁹ A kínai ösztöndíjasoknál is hasonló volt a helyzet, tanultak például Marxizmust Magyarországon. A mélyinterjúkból tudjuk, hogy Magyarországon a viszonylag magas életszínvonal miatt a kínai ösztöndíjasok alig panaszkodtak, jól érezték magukat az európai országban, ezzel szemben a magyar ösztöndíjasok viszont kevésbé elégedtek a kínai tartózkodásukkal. A nehéz élet mellett a tantervről is panaszkodtak, például:

„csak a párttörténetből készítettek számára tervet, melynek nagyrésze népszerű, a pedagógusok politikai átnevelését szolgáló, de tudományos munkára ki nem elégítő brosúra volt.”⁴⁰

A kínai kormány csak 1953-ban kezdett azon gondolkodni, hogy a nyelven, az irodalomon, a történelemben, a művészetben, a közgazdaságon kívül olyan szakmát is tanultassanak a kínai ösztöndíjasok, ahol a magyarok jól állnak tudományos színvonal tekintetében vagy fontosak a kínaiak számára, mint például a műszaki-, mezőgazdasági, természettudományok, orvostudományok területén⁴¹, de a mélyinterjúkból tudhatjuk, a politikai órák még mindig fontos része a tanulmányuknak. A politikai értékek a kulturális-oktatási kapcsolatok terén szerepelt kulcshelyzete az órarendek összeállításán

---

³⁸ Az elsőként Kínába utazott magyar ösztöndíjasok Pekingben külön szakmát tanultak: irodalmat, történelmet, művészettörténetet, közgazdaságtant.

³⁹ Ösztöndíj-ügyek: „Kínában tanuló aspiránsaink” (előadó: Szipka József), Peking, 1953. január 28. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 0154/3.

⁴⁰ Ösztöndíj-ügyek: „Aspiránsok ügye”, Budapest, 1953. június 23, MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 0154/19.

⁴¹ Ösztöndíj-ügyek: Tolnai Gábor a „kínai adatkérés” c. jelentése. Budapest, 1953. március 20. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 0154/11. A jelentésében felsorolt az alábbi szakmákat: kohászat, mezőgazdasági gépesítés, alumínium, gyógyszerkémia, matematika, biokémia, belgyógyászat, urológia, mikrobiológia, szövet-fejlődéstan, korélettan, korbonctan, szemészet, gyermekgyógyászat, állattenyésztés, állategészségügy, növénynevelés, amelyeket a magyarok szerint érdemes ajánlani a kínaiak számára.

kívül még sok helyen is mutatkozott. A magyar Külügyminisztérium az 1958. május 20-án összeállított a magyar-kínai kapcsolatok fejlesztéséről szóló hosszú távú tervből kiderült, hogy a magyar ösztöndíjasok küldésének addigi rendszerét a diákok politikai és szakmai tapasztalatai híján a magyar részről nem tartották kielégítőnek és célravezetőnek. A dokumentum így fogalmazott:

„a kiküldött ösztöndíjasok túlságosan fiatalon, megfelelő politikai, szakmai- és élettapasztalat nélkül kerültek ki. Ez számos problémát és nehézséget idézett fel, s ezenkívül megfelelő színvonalú szakemberré való kiképzésük is igen hosszú időt (6-7 évet) vett igénybe. A jövőben szakmailag képzett, politikailag és jellemileg érett embereket kívánunk Kínába küldeni.”⁴²

Ebből a szövegből tudhatjuk, hogy a politikai öntudat fontos mutató volt a válogatási kritériumban, nem pedig a nyelvi hivatás vagy tehetség.

Annak ellenére, hogy a politikai célkitűzés is vegyült az ösztöndíjasok nyelvtanulásába és a tudományos munkájába, az egymás országában történt csereprogramok eredményesek voltak. Az ösztöndíjas diákok jól tanulták az egymás nyelvét, irodalmát, történelmét stb., és később szakértőként tevékeny szerepet játszottak a kínai-magyar mindenféle kapcsolatok építésében. Még a Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulója alkalmából is kükön kifejezett tiszteletet Kusai Sándor akkori nagykövet úr:

„Az 50-es években és a 60-as évek elején hagyta el az egyetemi padokat a kínaiul beszélő magyarok és a magyarul beszélő kínaiak első generációja, többek között az ő munkásságuknak köszönhetjük, hogy miközben a kínai kisdíjak Petőfi verseit tanulták, a magyar olvasóközönség Lao Sö *Teaházát* forgathatta és Lu Hszün *A Q Igaz Történetét* ismerhette meg.”⁴³

Általában véve, az 50-es évek elején történt érintkezések és cserekapcsolatok főleg a politikai kapcsolatokat szolgálták, és általában gesztusértékűek és protokolláris jellegűek voltak. A kulturális diplomácia minősége az 1956 utáni politikai helyzet változásával változott.

---

⁴² MOL XIX-J-i-j, Külügyminisztérium bizalmas iratai 1945-1964. 1. doboz, 1/a. 002, 573/1/1958.

⁴³ „Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulója” c. album, a Világ Eseményei Kiadó, 2009. Előszó.

II. a kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődése 1956-tól a 60-as évek elejéig

Az 1956 utáni kulturális és oktatási kapcsolatok tovább is erősen függöttek a politikai viszonytól. Gyakorlatilag 1956-ban két nagy politikai esemény gyakorolt hatást a kulturális kapcsolatok fejlődésére: az egyik a kínai bel- és külpolitika kiigazítása, a másik a magyarországi 1956-os eseménysorozat volt.

A kínai részről az egyik kiemelkedő esemény a Mao Ce-tung 1956 április 25-i „tíz legfontosabb kölcsönviszonyról” című beszéde volt, amely a KKP Politikai Bizottsága tagjai előtt elhangzott, de hivatalosan csak 1976 december 26-án került nyilvánosságra. A tíz legfontosabb kölcsönviszony közül a „Kína és a külföldi országok közötti viszony” -nyal kapcsolatban Mao így fogalmazott:

„A mi politikánk az, hogy törekedni kell minden nemzet és minden ország erős oldalának elsajátítására; legyen az a politika, gazdaság, tudomány, technológia, irodalom és a művészet terén bármi, ami jó, minden megtanulandó! Ugyanakkor elemezni és kritikusan válogatni kell (közöttük), nem szabad vakon, fejtellenül mindent megtanulni és lemásolni, vagy gépiesen felhasználni.”

Hasonlóképpen Csou En-laj 1956 március 4-én egyik országos gyűlésen is kijelentette:

„Kína elmaradott ország, hogy ha hamar akarjuk változtatni a mezőgazdaság, az ipar és a kultúra elmaradottságán, ehhez másoknak erős oldaláról és előnyös tulajdonságáról kell tanulnunk, minden országból, minden egyes erős oldalukról érdemes tanulnunk, átvennünk a jó tapasztalataikat.”

Mind a két kínai vezető kifejezte azon hajlandóságot, hogy országa tanuljon és kölcsönözzön a fejlettebb kultúrát más országoktól. Ez új jele annak, hogy a kínai kulturális diplomácia fokozatosan megszabadulni fog a politikai viszonyoknak kiegészítő státusától. Gyakorlatilag a kínai vezetők nyilvános megbeszélése előtt a kínai diplomáciai gyakorlatok már elkezdtek ebbe az irányba fejlődni (például kiküldött kínai ösztöndíjasok már nem csak tolmács és fordító képzésre jártak, hanem a humán és a reáltudományt is

tanultak). Viszont a politikai és katonai versenyekre összpontosított hidegháború ideje alatt a kulturális diplomácia még mindig erős és nyilvánvaló politikai tulajdonságokkal rendelkezett.

A magyar részről az 1956-os magyar forradalom nagy mértékben emelte a kínai-magyar politikai kapcsolatok szintjét, és érzelmileg közelebbre hozta a két népet. 1956-ban Hruscsov a Sztálin hibáiról szóló titkos beszámolója megindította nyílt politikai válság erjedését a kelet-európai népi demokratikus országokban, és súlyos utórezgést keltett Kelet-Európában. Lengyelországban és Magyarországon egymást követően törtek ki forradalmak, és nagy nemzetközi figyelmet keltek. A magyar események "ellenforradalminak" bélyegzését követően november 4-e után Kína minden támogatásban részesítette Kádár-kormányt. A magyar események kitörése után sok ázsiai diák hazavonult a bizonytalan helyzet miatt, viszont a kínai nagykövetség a magyarországi támogatás érdekében nem engedte semelyik diáknak hazautazását⁴⁴, csak a biztonság kedvéért berendelték a nagykövetségi épületbe.⁴⁵ A magyar események miatt Magyarország gazdaságilag is nehéz helyzetbe került, Kína morális támogatás mellett 30 millió rubel (7,5 millió dollár) értékben áru- és készpénz-gyorssegélyt, valamint sok egyéb kisebb-nagyobb segítséget nyújt Magyarországnak (Vámos, 2008, p. 49). 1956. december elején Kádár János hitelkéréssel fordult Pekinghez, és a felek 1957. május 13-án írtak alá a hitelre vonatkozó egyezményt.⁴⁶ 1957 januárjában Hruscsov kérésére Csou En-laj, Kína miniszterelnöke Budapesten tett látogatást, hogy biztosítsa támogatásáról az új magyar vezetést. Csou En-laj a magyarországi látogatása idején azt is kijelentette, hogy a magyar nép mindenkor számíthat a hatszázmilliós kínai nép segítségére.⁴⁷ Csou magyarországi látogatása jelentősen hozzájárult a két ország közötti

---

⁴⁴ Abban az évben körülbelül 50-60 kínai ösztöndíjas diák tanult Magyarországon.

⁴⁵ A mélyinterjúkon több kínai interjúalany visszaemlékezve így mondott.

⁴⁶ *Magyar-kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001. p. 12-13.

⁴⁷ Lásd: Csou En-laj: A magyar nép mindenkor számíthat a hatszázmilliós kínai nép segítségére. In: *A magyar-kínai barátság dokumentuma. 1957. január, 16-17*. Budapest: k.n., 1957. p. 13-19.

kapcsolatok elmélyítéséhez, és megnövelte Kína politikai súlyát Kelet-Európában, hiszen Csou volt az első kormányfő, aki a magyar események után ellátogatta Magyarországra. Viszonzásként 1957 szeptemberében és októberében Kádár János látogatást tett Pekingben, ahol Mao Ce-tunggal találkozott. Kádár nagyra értékelte Mao által vezérelt Kínát, több alkalommal említette, hogy a KKP-nak óriási tekintélye van. 1959-ben, Dobi István a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának és a Népi Politikai Tanácskozó Testület Állandó Bizottságának együttes, kibővített ülésén megköszönte az 1956-os eseményeket követő kínai segítséget⁴⁸. Vámos Péter is azt írta Kína támogatásával kapcsolatban: „Kádár helyzetét jelentősen erősítette az egyértelmű kínai támogatás.” (Vámos, 2008, p. 52). 1959 április 11-én, Münnich Ferenc magyar miniszterelnök öthetes kínai látogatása során Csou En-lajjal kínai miniszterelnökkel együtt aláírták a Magyar-Kínai Barátsági és Együttműködési Egyezményt, amely csúcspontra helyezte a kínai-magyar diplomáciai kapcsolatokat.

1956 évet fordulópontnak tekinthetjük a kínai-magyar első tíz éves cserekapcsolatban. A magyarországi események nagy mértékben előmozdították a kínai-magyar magasrangú vezetők közötti kapcsolat erősödését, hozzájárultak Kína tekintélye növekedéséhez Magyarországon. 1956-tól kezdve a kínai-magyar kapcsolatok korábbról nem ismert módon kibővültek, és fokozatosan sorsdöntővé, legalábbis sors-befolyásolóvá váltak.⁴⁹ A kínai-magyar minden területi reláció már nem csak politikai demonstráció jellegű volt, hanem bizalomra és támogatásra alapozva fejlődött.

Bár a magyar gazdasági nehézségek miatt 1956 környékén, egy időre leállt a két ország közötti delegációcsere, a kulturális cserék hamarosan javultak, és elindultak egy kis csúcspontra. 1956 után egyre több tanulmányt

---

⁴⁸ Dobi István beszéde az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának és a Népi Politikai Tanácskozó Testület Állandó Bizottságának együttes, kibővített ülésén. 1959. október 19. MOL KüM TüK XIX-J-1-j Kína 4/bc – sz. n. – 1959.

⁴⁹ Lásd: *Magyar-kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001. p. 6.

és információt lehetett szerezni Magyarországon a kínai irodalomról és képzőművészetről, amely részben a magyar események során a kínai kormány által benyújtott támogatása által közelebbre hozott politikai viszonyoknak köszönhető, részben a Kínában tanult magyar ösztöndíjasok és Tőkei Ferencnek⁵⁰ tevékenységének köszönhető (lásd: 2. táblázat).

2. táblázat

Magyarországon megjelent Kína témájú publikációk (1950-es években)

év	Magyarországon megjelent Kína témájú publikációk	Kötet száma
1949	Epstein, Israel: <i>Kína forradalma</i> Körmüves, Géza: <i>Új Kína születik</i> Kisch, Egon Erwin: <i>Kína titkai</i>	3
1950	Kulcsár, István: <i>A Liu-testvérek-Kínai népmese</i> Hsi, Nai An (Si Nai-an): <i>Vízparti történet</i>	2
1951	<i>Mit olvassunk új Kínáról magyar nyelven?</i> Új Kína: <i>Válogatott bibliográfia 1949-1950</i>	2
1952	Bai, Juyi: <i>Po Csü-ji versei</i> Trencsényi-Waldapfel, Imre: <i>Világirodalmi antológia</i> <i>A kínai nevek és szavak magyar átírása</i>	3
1953	Trencsényi-Waldapfel, Imre: <i>Világirodalmi antológia</i>	1
1954	Qu, Yuan: <i>Csü Jüan versei</i>	1
1955	Du, Fu: <i>Tu Fu versei</i> Marót, Miklós: <i>Mit olvassunk a világirodalom klasszikusaitól</i>	2
1956	<i>A sárkánykirály lánya. Tang-kori történetek</i> Miklós, Pál: <i>Kína művészete: Vezető a Keletázsiai Művészeti Múzeum Kína Múzeumának kiállításához</i> <i>Vallomás: Szerelmes versek</i>	3
1957	<i>Dalok Könyve</i> <i>Énekek éneke: Az örök szerelem versei</i> <i>Évszakok: Versek az örök természetről</i> <i>Kínai és japán költők</i> Lao, Tze: <i>Az Út és az Ige könyve</i> <i>Vallomás: Szerelmes versek</i>	6

⁵⁰ A híres sinológus – Tőkei Ferenc a Magyar Tudományos Akadémia tagja (az MTA akadémikusa), aki (mélyrehatóan) tanulmányozta a klasszikus kínai irodalmat, a klasszikus kínai filozófiát, a kínai stíluselméletet és a marxizmus történelemfilozófiáját. Számos ősi kínai klasszikus irodalmi és filozófiai művet fordított le.

1958	<i>Az olajárus és a kurtizán: Négy elbeszélés a Csin ku csi kuan gyűjteményből</i> Kuan, Han-csing: <i>Tou O ártatlan halála/Csao Pen-er, a mentőangyal</i> Kuo, Mo-zso: <i>Csü Jüan: Tragédia öt felvonásban</i> Illyés Gyula, <i>Kínai szelence</i> Lao-ce: <i>Az Út és Erény Könyve</i> Örök barátaink I-II.: <i>A költő kisebb lírai versfordítása</i> Weöres, Sándor: <i>A lélek idézése: Műfordítások</i>	7
1959	<i>A sárkánykirály palotája: Kínai, tibeti...mesék</i> Cao, Hszüe-csin; Kao, O: <i>A vörös szoba álma</i> <i>Dalok Könyve</i> <i>Kínai-magyar bibliográfia</i> <i>Kínai verseskönyv: Négy évezred költészetéből</i> Pu, Szung-ling: <i>Furcsa históriák</i> Csü, Jüan: <i>Száműzetés</i> Tőkei, Ferenc: <i>A kínai elégia születése: Kü Jüan és kora</i> Vinai A.: <i>A kínai akupunktúra és filozófiai alapjai</i> Vincze, Lajos: <i>Napkelte a Jangce partján</i> <i>Virágos gyertyák avagy egy jó házasság története: Kínai regény a XVII. Századból</i> <i>Zenepalota</i>	12

Forrás: a szerző a „Közép- és kelet-európai országok ókori kínai kulturális klasszikusok 20. századi elterjedésének évkönyve” alapján összeállította.

Érdemes megemlíteni, hogy a magyarországi események során a kínai támogatások megnövelték Kína politikai tekintélyét és népszerűségét (vagyis Kína puha erejét) Magyarországon, de Kína nem törődött a "politikán" kívüli haszonnal, nem is vették igénybe ezt a lehetőséget, hogy értelmezze Kína értékrendjét a nyelv, műalkotások és kulturális örökség révén vagy kiaknázzák Kína potenciálját a puha hatalomépítés területén. Bár 1956 után a kulturális csereprogramok sokat kibővültek Kína és Magyarország között, a kulturális diplomácia központjában még mindig a hivatalos politikai kapcsolatok megerősítése állt. Ennek bebizonyítása érdekében nézzünk egy példát. 1956 szeptember és november között egy 217 főből álló magyar Honvéd Művészegyüttes látogatást tett Kínában azzal a céllal, hogy megismertesse a magyar népművészetet a kínaiakkal.⁵¹ A delegáció a pekingi előadásaiakon,

⁵¹ A kínai kormány a testvéri barátságra és a magyarországi zavargások okozott gazdasági

Mao Ce-tung kivételével a kínai pártvezetés szinte minden jelentősebb tagja megjelent. November közepén és végén Csou En-laj és Liu Sao-csi⁵² egymás után találkoztak a magyar művészekkel, a két fél hosszan fejtegette álláspontjukat a szovjet csapatok szükségességéről, a Rákosi iránti megítéléséről, a népen belüli ellentétek különböző típusairól, viszont egy szó se esett a népművészetről, a folklórról vagy egyéb kulturális témáról.⁵³ Egy ilyen fajta megbeszélés a mai kulturális diplomáciai gyakorlatban egyszerűen lehetetlen. Ebből is látszik, az akkori kulturális diplomáciai magatartás szorosan kapcsolódott a nemzetközi helyzethez.

4.2.2.3. Az 1950-es évek kulturális diplomáciájának összefoglalása

Általában véve a kínai-magyar diplomáciai viszony felvételének első tíz évben a kulturális-oktatási kapcsolat nagyon jó volt: a két ország rendszeresen rendezett kulturális kiállításokat, folyamatosan kiküldte az ösztöndíjasokat, kölcsönösen fordította egymás irodalmi remek műveit, vetítette egymás filmjeit, sőt szakmai tanulmányi területen is megjelentek együttműködések.

A látszólag sokféle kulturális tevékenység mögött láthatjuk, hogy a kulturális kapcsolatok fejlődésének a tendenciája szorosan kapcsolódott a két ország közötti politikai kapcsolatához. A mennyiségi és minőségi szempontból az 1950-es években a két ország közötti kulturális diplomácia két szakaszra oszlott, amelynek a fordulópontja 1956 volt, a gesztusértékűtől az őszintébbé vált.

Ugyan a kultúra népszerűsítése- és az ösztöndíjasok cserének egyik fontos célja a politikai reláció megerősödése volt, távolabbi hatása is volt: egyrészt jó kezdet indult a két ország történelmi kapcsolatban, amelyre még ma is emlékeznek és hivatkoznak a felek. Másrészt az egymás országába kicserélt

---

nehézségekre tekintettel vállalta a Honvéd Művészegyüttes oda-vissza utazásának teljes költségét.

⁵² Liu Sao-csi, az akkori kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület Állandó Bizottságának elnöke, vagyis második embere a kínai vezetésnek.

⁵³ Bővebben lásd: Vámos Péter (2008: 303-307), Tárgyalási jegyzőkönyv: Liu Sao-csi bizottsági elnök fogadta a magyar Honvéd Művészegyüttes illetékeseit.

ösztöndíjas diákok diplomaszerzésük után élethossziglan aktív szerepet játszottak a két ország kapcsolatok előmozdításában, akár a legnehezebb időszakokban is.⁵⁴ Elmondható, hogy a két ország közötti, a KNK megalakulásának kezdetén felvett baráti cserekapcsolat egy nemzedéket érintett. Sok kínai számára a Selejt bosszúja, Szent Péter esernyője c. magyar filmek ismerősen csengenek. Kínai generációk híres humorművész mesterének a művészneve Matyi, a Kínában leadott Ludas Matyi c. magyar filmből vette át.

Éppen azért, hogy az 1950-es években az oktatási és kulturális kapcsolatok létrehozása és elmélyítése erősen függött a politikai barátságtól és a szimpátiától, a legnagyobb lappangó probléma az volt, hogy a kulturális kapcsolatok továbbra is a politika függvénye volt. Ha a politika viszony megromlott, az óhatatlanul kihatott a kulturális szférára is.

4.2.3. A kínai-magyar kulturális diplomáciát befolyásoló tényezők a 20. század 60-as éveiben

A politikai barátságon alapuló kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok óriási változásokon ment keresztül az 1960-as évek politikai helyzetének változásaival. A kulturális diplomáciai kapcsolatok az 1960-as években a politika áldozatává váltak, aminek során Kína évekig halmozott puha hatalma súlyosan sérült Magyarországon. Ebben a részben kínai oldalról vizsgáljuk az 1960–1976 közötti kínai–magyar kapcsolatokat. A levéltári iratok és az érintettekkel készített mélyinterjúk alapján próbáljuk két szempontból feltárni, egyrészt milyen nemzetközi és belső tényezők akadályozták a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődését, Kína milyen szerepet játszott a kapcsolatok romlásában, és milyen erőfeszítéseket

---

⁵⁴ Ahogy Juhász Ottó úr, Magyarország volt pekingi nagykövete, egyben a Magyar–Kínai Baráti Társaság volt tiszteletbeli elnöke, a Kínában történt megbízólevél átadására emlékezve azt mondta, hogy „Teendőim ellátása szempontjából biztató volt, s nekem személyesen is jólesett, amikor az elnök azt mondta: úgy tudja, hogy a kínai nép barátja vagyok. Valóban az voltam – és maradtam.” Lásd: Juhász Ottó: Három „első ízben”, *Pekingi Magyar Rapszódia: Emlékek a magyar–kínai kapcsolatok 65 évéből*, 2015. p. 52.

tett a kapcsolatok javulására. Másrészt az 50-es években sikerült felhalmozódott nemzeti érzelmek, mint a puha erő egyik része, hogyan segítették fenntartani az elhidegült kínai-magyar kapcsolatokat ebben az időszakban.

4.2.3.1. Az időszak háttere és jellegzetességei

Az 1960 és 1976 közötti időszak a kínai–magyar kétoldalú kapcsolatokban különleges időszak volt, amely a diplomáciai kapcsolatok felvételét követő tíz éves politikai barátságot követte, és megelőzte az 1980-as évek főleg gazdasági célokat szolgáló barátságát. Ez az „összekötő kapocs” ugyanakkor nem tekinthető átmeneti időszaknak, ugyanis ebben az időben több belső és nemzetközi erő hatására a kínai–magyar relációnak sok hányattatásban volt része, s ennek messzemenő történelmi jelentősége van. A kulturális diplomáciai kapcsolatok stagnálása szintén óriási hatással volt Kína puha hatalmának felépítésére.

A vizsgálandó korszak a kínai–szovjet szakítással kezdődött és a kínai kulturális forradalom befejezésével végződött. Ebben az időszakban mind a nemzetközi, mind a kínai belföldi helyzet nagyban megváltozott. A nemzetközi szinten Kína számára a kínai–szovjet viszony feszültsége, a szakítás és a későbbi átfogó szembeállítás volt a legnagyobb kihívás, amely nagy mértékben befolyásolta a kínai külpolitika fejlődési irányát és menetét, ennek következtében a kínai vezetés átdolgozta külpolitikáját és külügyi stratégiáját. Nemzeti szinten a gazdasági és politikai területen felmerült belső gondok helytelen megoldása komoly diplomáciai következményekhez vezetett. Így a kül- és belpolitikai tényezők közös hatására a kínai–magyar kapcsolatok is mélypontra kerültek, a kulturális és oktatási cserék is szinte megszakadtak. A másik oldalról nézve, noha a kínai–szovjet összeecsapás közepette Magyarországnak mint kis országnak nem állt módjában a kínai kormány (nyílt) támogatása, a magyar fél az 50-es években felhalmozódott nemzeti érzelmei Kína iránt pozitív szerepet játszottak a 60-as években.

I. Nemzetközi háttér: a kínai–szovjet szakítás

A Szovjetunió Kommunista Pártjának (SZKP) 20. kongresszusa után Kína és Szovjetunió között egyre hevesebb lett az ideológiai vita. A kezdeti stádiumban azonban az ideológiai nézeteltérések ellenére Kína és Szovjetunió próbálták együttesen megőrizni az együttműködést és a békét, abból kiindulva, hogy meg kell védeniük a szocialista tábor stabilitását és fennálló helyzetét, valamint a kínai–szovjet barátságos szövetségi kapcsolatot. Az összefogást célzó törekvések bukása után Kína és Szovjetunió között egyre több nyilvános vita és ideológiai összecsapás alakult ki. Mind a két fél ellenintézkedéseket tett a másikkal szemben. A pártviszony elromlásával egyidejűleg a két ország közötti kapcsolat is mélyrepülésbe kezdett. Az 1960-as „a szovjet szakértők elhagyják Kínát”, amely a gazdasági problémákkal küzdő Kína számára csak tetőzte a bajt,⁵⁵ ezt követően a felek tovább vitték a vitát magasabb szintre.⁵⁶

---

⁵⁵ 1960. július 28-tól szeptember 1-ig a Szovjetunió kivonta valamennyi tanácsadóját és szakértőjét Kínából (1390 fő), ezzel párhuzamosan a Szovjetunió megszegett a két ország közötti 12 megállapodást, a két ország tudományos intézeteket érintő szerződésének protokollját, csak úgy, mint háromszáznegyvenhárom szakértői szerződést és szerződéskiegészítést, valamint leállított kettőszázötvenhét tudományos és technológiai együttműködési programot. Ezt követően nagymértékben csökkentette a Kína részére biztosított gyártó felszerelések és kulcsfontosságú technikai eszközök mennyiségét. Lásd: Qi Pengfei, Li Baozhen: *Az Új Kína rövid diplomáciai története* (新中国外交简史), People's Publishing House, 2014, p. 46-47.

⁵⁶ 1960. szeptember 17–22. között Teng Hsziao-ping, a KKP Központi Bizottsága főtárgyalója Moszkvába utazott a Szovjetunió Kommunista Pártjával tárgyalni, de ez nem hozott érdemi eredményt. 1960. november 10-december 1. között 81 ország kommunista és munkáspártja találkozott Moszkvában, ahol a szovjet és más országok kommunista pártképviselői folytatták a Kínai Kommunista Párt „mozgalmon belüli széthúzás” miatti kritizálását, azonban Kína újrafogalmazta a nemzetközi kommunista mozgalmak elvi alapját. 1961 márciusában és augusztusában, a Varsói Szerződés csúcstalálkozóin és októberben a Szovjetunió Kommunista Pártjának huszonkettedik kongresszusán a Sztálin-kérdésről, valamint Albánia kérdéséről folytatta a vitát a két nagyhatalom. 1962 novembere és 1963 januárja között a bulgáriai, magyarországi, olaszországi, csehszlovákiai, kelet-német pártkongresszuson a Szovjetunió újra meg újra kritizálta Kínát, amire válaszul 1962. december 15. és 1963. március 8. között Peking hét elméleti cikket tett közzé Szovjetunió és a mellette álló egyéb kommunista országok ellen. 1965 márciusában az SZKP a kelet-európai országokkal együtt intézkedéseket tett a KKP ellen. 1966 januárjában Kína visszautasította a meghívást az SZKP 23. kongresszusára, így a kínai–szovjet pártviszony teljes megszakításra

A kínai–szovjet ideológiai vita és az állami érdekek összecsapása erősen befolyásolták a KKP-ben az akkori nemzetközi helyzet értékelését és a szocializmus értelmezését, továbbá a hazai helyzet megítélését, ami a későbbi „kulturális forradalom” kitörésének egyik fontos oka lett.⁵⁷

II. Nemzeti háttér:

i.Kína belső problémái

A belső tényezők közül elsősorban a kínai hazai helyzet befolyásolta a kínai–magyar kapcsolatokat. A kínai–magyar diplomáciai kapcsolatok második évtizedben Kína két területen alakította át a belső struktúráját: az egyik a „nagy ugrás”, amely a kínai gazdasági fejlődés felgyorsítását tűzte ki célul. A másik pedig a „kulturális forradalom”, amely által a kínai vezetés azt remélte, hogy elkerülik a kapitalizmus restaurációját, megvédik a KKP tisztaságát.

A „nagy ugrásra” Mao által kihierdetett jelentős célkitűzés a kínai gazdasági fejlődésről: Kína tizenöt éven belül le fogja hagyni Nagy-Britanniát az acéltermelésben, később három évre csökkentették az acéltermelési célt, és ezzel párhuzamosan nagyszabású mezőgazdasági terveket is kidolgoztak. Az objektív gazdaság törvényeknek nem megfelelő acéltermelési tervek kudarcra végződtek, így a kínai gazdaság kemény időszakot élt át. Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején Kínában egyre több belső probléma jelentkezett, viszont a kínai vezetés szerint „az értelmiségiek egy jelentős része nem akarja vagy nehezen érti meg a jelenlegi problémákat”⁵⁸, ezért ezeket a rendszerrel elégedetlenkedő értelmiségieket át kellett nevelni. Csen Ji kínai külügyminiszter 1958 február 26-án a KKP harcával és az értelmiség problémájával kapcsolatban így tájékoztatta a Nyers Rezső által vezetett magyar szövetkezeti delegációt:

---

került.

⁵⁷ Bővebben lásd: KKP történeti kutatási irodája (szerk.): *A KKP története, második kötet, 1949-től 1978-ig* (második kötet), (中国共产党历史•第二卷 (1949-1978) (下册)), KKP Központi Párttörténeti Kiadó, 2011, p. 657.

⁵⁸ Uo.

„A párt véleménye az, hogy minden értelmiséginek és nem fizikai munkát végző pártmunkásnak részt kell vennie a fizikai munka ilyen vagy olyan formájában. ... A vezetők, ha állandóan Pekingben ülnek, elszakadnak az élettől. Éppen ezért a KB minden egyes tagjára kötelező az, hogy évenként négy hónapot vidéken, a dolgozók között kell élnie.”⁵⁹

A hazai helyzet hibás értékelése következtében Peking újabb és újabb intézkedéseket hozott a jobboldaliság, a revizionizmus és a kapitalizmus restaurációja ellen. A szélsőséges baloldali eszmeáramlat hatására, illetve az évekig felhalmozott társadalmi ellentétek kitörése következtében 1966-ban elkezdődött a „kulturális forradalom”, amely egy évtizedes ideológiai zűrzavarba és kegyetlen politikai megosztottságba vitte Kínát.

A „kulturális forradalom” részben a nemzetközi helyzet KKP általi megítélésének következménye volt, s részben visszatükröződött a kínai külpolitikában is, ezért nem minősülhet egyszerűen Kína belpolitikai ügyének. A forradalom szellemében ebben az időszakban Kína aktív vitába keveredett több tucat ország kormányával. Kína az összes nagykövetét és a követségi személyzet nagyjából kétharmadát hazarendelte vidéki átnevelésre vagy forradalmi tevékenységben való részvételre, kivéve a Kairóban lévő tehetséges és ideológiailag támadhatatlan Huang Huát (MacFarquhar és Schoenhals, 2008, p. 222-223). A budapesti kínai nagykövetet is hazaküldték, a kínai–magyar kapcsolat megbénult.

ii. a magyar bel- és külpolitika

A kínai hazai tényező mellett a magyar bel- és külpolitika is hatással volt a kínai–magyar viszonyra. Ebben az időszakban Magyarország is nehéz helyzetben volt. Az ENSZ és Magyarország kapcsolatának 1956 után a Kádár-rezsim nemzetközileg elszigetelődött helyzetben volt. A szovjet–kínai ideológiai vita alatt Kádárnak mindenképpen lojalitást kellett mutatnia Hruscsov felé, hiszen Kádár számára a Szovjetunió bizalma és támogatása azért volt nélkülözhetetlen, mert Hruscsov volt a legfőbb patrónusa.

---

⁵⁹ Uo.

Ezenkívül a magyarországi 1956-os eseménysorozat kétélű kard volt, amely egyben pozitív és negatív hatást gyakorolt a kínai–magyar kapcsolatokra. Egyrészt az eseményt követő pár évben a kínai kormány gyorssegélye és támogatása csúcspontra juttatta a kínai–magyar kapcsolatokat, másrészt a későbbi években közvetett hatással is volt a hazai és nemzetközi helyzet kínai vezetés általi megítélésére, amely később negatívan visszahatott a kínai–magyar kapcsolatra. Például 1958. februárban Csen Ji külügyminiszter a Kínába látogatott magyar szövetkezeti delegációval folytatott megbeszélésen arról szólt, hogy „sokat tanultunk az eseményekből, főleg azt, hogy ha a volt burzsoá értelmiséget nem neveljük át, akkor nem lesz megbízható, és a kapitalizmus restaurációjára törekszik.”⁶⁰ Ezen irányelv később a kínai kulturális forradalomhoz vezetett, amelynek során hazahívták a budapesti kínai nagykövetet.

4.2.3.2. A kínai-magyar politikai kapcsolatok hatása a kínai kulturális diplomáciai magatartásokra

I. A kínai–magyar kapcsolatok a 60-as évek elejétől 1966-ig, a kínai kulturális forradalom kitöréséig

A kínai–szovjet kapcsolatban mutatkozó feszültségek fokozódása következtében a kínai–magyar viszonyban is némi válságtünetek jelentkeztek.⁶¹ 1960. szeptember 30-án Kádár utoljára részt vett a kínai

---

⁶⁰ Száll József ideiglenes ügyvivő jelentése a Külügyminisztériumnak Csen Ji külügyminiszternek a Nyers Rezső vezette magyar szövetkezeti delegációval folytatott megbeszéléséről. MOL XIX-J-i-j, Külügyminisztérium bizalmas iratai 1945-1964., 9. doboz, 5/e. 003 133/1958.

⁶¹ Például a Kínába látogató magyar politikusok beszédeiből érezhetünk. 1957-ben Kádár a kínai látogatásával egyidejűleg rendezett KKP Központi Bizottsági ülésen említett kínai–szovjet nézeteltéréseket félretéve úgy mesélte el Mao Ce-tungnak az imperializmussal szembeni erőfölényt bizonygató felszólalását, mint amely „nagyon világos és érdekes” fejtegetés volt, és újra és újra a szovjet és kínai nézetek egységét emlegette.⁶¹ Kádár a kínai látogatása során hangsúlyozta, hogy a „politikailag, gazdaságilag és katonailag erős, legyőzhetetlen” szocialista tábor a Szovjetunió és Kína vezet, így a Szovjetunióval azonos magasságba emelte az ázsiai országot. Viszont 1959-ben Kínáról már csak mint a szocialista tábor jelentős tagjáról esett szó. Lásd: *Magyar–kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001. p. 19. Vámos Péter: *Kína mellettünk? Kínai külügyi iratok Magyarországról*,

nemzeti ünnep alkalmából megrendezett nagykövetségi fogadáson, 1961-től kezdve már távolmaradt a kínai hivatalos rendezvényekről. A magyarok Kína iránti hozzáállása megváltozásának több oka is volt. Egyrészt „a magyar pártvezetés számára Kína 1959-ben már közel sem játszott olyan jelentős szerepet, mint a korábbiakban, hiszen Magyarország túl volt az 1956-os megrázkódtatáson, és sikerült a kül- és belpolitikai helyzetet konszolidálni. A magyar–kínai kapcsolatok normálisan fejlődtek.”⁶² Másrészt pedig a szovjet tényezőnek volt hatása, ha még nem is volt muszáj állást foglalni, nem volt szabad már tovább folytatni a kétirányú politikát.

A kínai–szovjet vita elején a kínai–magyar kapcsolatok még csupán kis lépésben hidegültek el, de 1963-tól már sokkal feltűnőbb lett a kapcsolat romlása. 1963 fontos fordulópontra volt a kínai–magyar kapcsolatokban, hiszen az év elején a kínai–szovjet ideológiai összecsapás nagyobb nyilvánosságra került és kiszélesedett.⁶³ Miután 1963-ban az ENSZ helyreállította Magyarország tagságát, Kádár Hruscsovot elkísérve elutazott a Szovjetunióba, ahol több napos látogatást tett. A látogatás ideje alatt a Kreml kiadta a „*kínai elvtársaknak intézett nyílt levelet*”, mely nemcsak nyilvánossá tette a Kína és a Szovjetunió közötti ideológiai vitát, hanem a két fél nyilvános szakításához is vezetett. A szocialista országok vezetői közül Kádár volt az első, aki szovjet újságban kifejezte kritikáját Kína ellen. 1964 tavaszán, Hruscsov a 1958 áprilisi magyarországi látogatás után ismét járt ebben a kelet-európai országban, ugyanakkor a „Szovjetunió Hőse” címét adományozta Kádárnak. Hruscsov 1964. október 14-i elmozdításával Kádár elveszítette legfőbb patrónusát, viszont a Szovjetunió iránti lojalitás és a szovjet irányvonalhoz való feltétlen alkalmazkodás a külpolitikájának alapelveként maradt (Romsics, 2010, p. 923). Ezért a magyar–kínai kapcsolatok összeromlása nem volt véletlen. A magyar–szovjet szoros kapcsolatok miatt a kínai–magyar

---

1956. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2008, p. 70.

⁶² *Magyar–kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001, p. 27.

⁶³ 1963 márciusától éles polémiát folytatott a két fél az ideológiáról, és nagyszámú cikket írtak az ellenfél bírálatáról.

kapcsolatok sokkal hűvösebbé vált, mint amilyen az 50-es években volt. Sok kérdésben folytak viták Kína és Magyarország között. A viták nem csupán a bilaterális ügyekre korlátozódtak, hanem kiszélesedtek sok egyéb területre.⁶⁴ A felek kiterjesztették a vitákat a kétoldalú államközi kapcsolatokra is, például a magyar fél az utolsó pillanatban lemondta egy magyar szakszervezeti küldöttség Kínába való utazását, nem fogadtak egyetlen egy kínai ösztöndíjast sem, ami miatt a budapesti kínai nagykövetség több alkalommal alacsony szinten tiltakozott, ezt az eljárást „a magyar–kínai kapcsolatok tudatos megrontásának” minősítve.⁶⁵ A magyar kormány azon törekvése, hogy fejlessze kapcsolatait a KNK-val rossz viszonyban álló országokkal – ahogy a magyarok is észrevették –, „negatív hatást gyakorolt (a Kínával való) politikai kapcsolatainkra”.⁶⁶

Ebben az időben a politikai feszültséges viszony jelentősen befolyásolta a kínai ösztöndíjasok magyarországi tanulmányát. A tanulány megszakítása olyan hirtelen alakult ki, hogy egyik fél sem várt korábban. 1959-ben normálisan ment végbe a diákesere program. Ebben az évben Csou En-laj utasítására a kínai Külügyi Minisztérium az egyetemi végzettségű diákok közül a kiválasztotta a legkiválóbbat az akkori Sanghaji Idegen Nyelvi Főiskola orosz nyelv szakáról, azzal a céllal, hogy tanuljanak kelet-európai nyelveket, többek között öt diák a magyar nyelvet. Miniszterelnökként Csou azért személyesen gondoskodott erről a munkáról (akkoriban Csou már nem volt külügyminiszter), mert Kína eddig csupán angol tolmácsok⁶⁷ voltak, egyáltalán nem volt kelet-európai nyelveket elsajátító igazi tolmács. A Magyarországra utazó öt kínai diák terv szerint 1959 szeptembere-, októberében indult otthonról, és egy évet előkészítőn plusz négy évet tanultak

---

⁶⁴ Például a vietnámi kérdésre, a pakisztán–indiai konfliktusra, Csen Ji (kínai külügyminiszter) legutóbbi sajtónyilatkozata leközlésének kérdésére stb.

⁶⁵ A KNK helyzete és a magyar–kínai kapcsolatok alakulása 1964-ben. Előadó: Újlaki György, Szabados László, Budapest 1965. január 16. MOL KÜM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 16/1965.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Ezek az angol tolmácsok a célországba kiküldetésük után a helyi tanároktól pár évig tanulták a helyi nyelvet, de a tolmácsolási munka vállalásától még jól messze volt.

magyarul az ELTE-n, 1964-ben a magyarországi tanulmányuk befejezése után mehettek haza. Ebből a tantervből is látszik, hogy 1959-ben se a kínai, se a magyar fél nem számított a kapcsolatok romlásra. Két évvel később (1961-ben) a másik három fős tolmácscsoport⁶⁸ érkezett Magyarországra, ez már az utolsó tolmácscsoport a kínai kulturális forradalom kitörése előtt.

A magyarországi 1959 évi tolmácscsoporttal szemben a Szovjetunióba küldendő kínai diákok számára már nem volt szerencse, hiszen az ideológiai vita miatt 1960-tól már nem nagyon lehetett Szovjetunióba menni tanulni. 1959-ben körülbelül 400 diákot vettek fel a Pekingi Idegen Nyelvi Egyetemre, és az eredeti tervek szerint egy éves orosz nyelv tanulásuk után a következő évben (1960-ban) mentek Szovjetunióba tanulni. 1959 októberében Hruscsov Kínába utazott a KNK megalakulásának 10. évfordulójából megrendezett ünnepekre, miközben megbukásra került a szovjet és kínai párt közötti tárgyalás. Ennek következtében 1960-tól kezdve Szovjetunió többé nem engedte a kínai hallgatóknak, hogy tanulják a legújabb technológiákat a szovjet egyetemeken, csak humán területekre, vagy a nem élvonalas műszaki szakokra fogadott kínai egyetemistákat. Erre válaszul sok kínai vezető káder lemondott a szovjetuniói tanulmányi lehetőségükről a gyerekeknek, hiszen „a revizionista Szovjetunióban folytandó tanulmány eszmei problémákat hozhatott a gyerekeknek”.⁶⁹ Akik nem mehettek Szovjetunióba, közülük sokan a kormány támogatásával a kelet-európai országokba mentek ösztöndíjasként. Így a kiválogatott 400 Szovjetunióba küldendő hallgatók közül csak 140 főnek megmaradt az a lehetőség, hogy Szovjetunióban vagy kelet-európai országokban tanulhassanak. A Kínában megmaradt 260 hallgató számára, az állam azt biztosította, hogy szabadon választhatják bármelyik kínai egyetemet, és felvételi vizsga nélkül bekerülhettek. A Szovjetunió helyett kelet-európai országokba rögtönzött utazó diákok számára, a fogadó országban nem csak az adott ország nyelvét, hanem egy szakmát is kellett tanulniuk.

---

⁶⁸ Az 1959-i és 1961-i tolmácscsoportok diákjai csak nyelvet tanultak, nem kellett szakdolgozatot írni, sem kapott diplomát az ELTE-ről.

⁶⁹ A szerző az akkori diákokkal készített interjúk alapján összefoglalta.

Magyarország esetében 1960 szeptemberében egy BA-ra járó hallgató és öt MA-ra járó aspiráns mentek az ELTE-re. Egy Magyarországon történelmi szakon végzett kínai hallgató emlékezése szerint, egy éves magyarországi előkészítő képzést követően az ELTE regisztrált hallgatói lettek. Az ELTE-n az alacsony nyelvtudásuk miatt nem tudták követni az órákat. Segítségül az ELTE kijelölt egy külön tanársegédet, hogy tartson nekik plusz órákat. Végül ez a hat kínai ösztöndíjas az utolsó kínai hallgató lett, akik befejezték a rendes egyetemi tanulmányukat Magyarországon. Később még jöttek kínai ösztöndíjasok Magyarországra, de a kínai-magyar politikai kapcsolatok feszültsége miatt el se kezdtek rendszeren tanulni az egyetemen, már kiűzték Magyarországból (1966-ban). 1966-ban a kínai–magyar kulturális kapcsolatok nagymértékben visszaestek. „Vita alakult ki az ösztöndíjas cserével kapcsolatban, amelyet kínai részről az utóbbi időben pártunk és kormányunk politikájának támadására használnak fel.”⁷⁰ Válaszul Kína úgy döntötte, hogy az 1956 után kiadott magyar könyvek mind revizionistának minősülnek, tilos bevinni őket a vámon keresztül, hacsak nincsenek benne a marxizmus vagy Mao eszméi.⁷¹

A kínai-szovjet ideológiai vita 1963-i nyilvánosságra kerülése után a kínai ösztöndíjasok is felvették a harcot. 1963 szeptemberétől 1964 júliusáig a kínai-szovjet ideológiai vita hevében a KKP KB a „Vitatkozás a nemzetközi

---

⁷⁰ Rövid összefoglaló a Kínai Népköztársaság helyzetéről és a magyar–kínai kapcsolatok alakulásáról - a követi konferenciához. 1966. november 30. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 21. doboz, 47/1969, 003650/12/1966 .

⁷¹ Az egyik, az ELTE-re járt riportalany így mesélt a kínai–magyar politikai feszültségről: „1966-ban, mielőtt hazamentem, a magyar postán keresztül hazaküldtem a Magyarországon vásárolt összes könyveim, aztán a pekingi átvételükkor a pekingi vámhivatal vezetője személyesen ellenőrizte a könyveimet. Mivel nem tudott magyarul, tőlem kérdezte, hogy a könyvekben megtalálhatók-e a marxizmus vagy Mao eszméi. Azt feleltem, hogy nem. Erre úgy válaszolt, hogy az 1956 után kiadott könyvek mind revizionistának minősülnek, tilos bevinni őket a vámon keresztül, hacsak nincsenek benne a marxizmus vagy Mao eszméi. Könyörögtem hozzá, hogy legalább a két legvastagabb tankönyvem megmaradjon. Erre megint kérdezte, hogy e kettő tankönyvben megtalálhatók-e a marxizmus vagy Mao eszméi, de mondtam, hogy nem. Végül az összes könyvem elvették, hiszem mindegyik 1956 után jelent meg.” Ebből az esetből láthatjuk, hogy abban az időben a politikai értékek minden fölött álltak.

kommunizmus mozgalmak főútvonaláról”⁷² főcím alatt egymásután kilenc cikket jelentetett meg az SZKP bel- és külpolitikái elítélete érdekében. 1963 nyarán amikor a második cikket „a Sztálin-kérdésről” jelentett meg, a Moszkvában és Kelet-Európában tanuló kínai ösztöndíjasok éppen otthon nyaraltak. Szeptemberben a diákok újra indultak útnak, magukkal vitték a cikk orosz nyelvű verzióját. Mire megérkezett a vonat Szovjetunió határához, a szovjet vám elkobozta „a Sztálin-kérdésről” című cikket. Ez az előcsatározás gyorsan eljutott Hruscsov fülébe, végül visszautasította a vonatot Kínába. Otthon Csou En-laj személyesen adott bátorítást ezeknek a bátor kínai diákoknak.

A fent említett eseményekből lehet látni, hogy a politikai kapcsolatok romlása erősen befolyásolta a kulturális-oktatási kapcsolatokot, de ugyanakkor annak köszönhetően, hogy néhány magyar politikus és diplomata jó kapcsolatot tartott fenn kínai politikusokkal, valamint a magyar vezetők 1960 előtti, Kínával kapcsolatos pozitív benyomásai miatt a kínai–magyar kapcsolatok romlása a kínai–szovjet kapcsolatokhoz képest sokkal lassabbnak és kevésbé észrevehetőnek tűnt (Vámos, 2009, p. 383). Ebben az időszakban Magyarország nyíltan kritizálta Kínát, a magyar sajtóban egyre több, a KKP-t közvetlenül támadó írás jelent meg, miközben a magánjellegű találkozónál a magyarok igyekeztek elkerülni vitákat a kínai féllel. Egy 1965-ben fogalmazott levéltári iratban rögzítették az alapelvet a kínaiakkal való kommunikációra:

„továbbra is kell törekednünk minden területen az ideológiai vita káros hatásainak (a Kínával való) államközi kapcsolatainkból való kiküszöbölésére. A KNK hivatalos képviselőivel érintkező magyar személyek kerüljék a viták kezdeményezését; a vitákat kiváltható akciókat. Kínai részről történő kezdeményezés esetén nyugodt, higgadt hangnemben reagáljanak, lehetőleg ne a helytelen kínai nézetek közvetlen bírálásával, hanem a mi álláspontunk és gyakorlati tapasztalataink mellett való meggyőző érveléssel. Fokozottabban kell kezdeményezni együttműködést olyan területeken, mely területeken nézeteink egybeesnek, vagy közel állnak egymáshoz. Hangsúlyozottabban kell

---

⁷² A „Vitakozás a nemzetközi kommunizmus mozgalmak főútvonaláról” kínaiul: 关于国际共产主义运动的总路线的论战.

támogatnunk azokat a kínai külpolitikai akciókat és kezdeményezéseket, melyek összhangban vannak a szocialista tábor érdekeivel és az MNK alapvető külpolitikai irányvonalával.”⁷³

Kína sem akarta kiélezni az ellentétet, hiszen szüksége lett volna külsős támogatásra. Az érzelmi közelségre tekintettel Peking szerette volna megnyerni Magyarországot a támogatására az ideológiai vitában, de Magyarországnak nem állt módjában a kínai kormány nyílt támogatása. A Szovjetunió iránti lojalitás megmutatása érdekében továbbra is élésen bírálta a kínai politikát, amivel a kínai vezetés elégedetlen volt. A bírálattal kapcsolatban a kínai fél többször is kijelentette, hogy „Kína sohasem támadja Magyarországot, illetve a KKP az MSZMP-t, magyar részéről azonban sok támadás éri a KKP-t.”⁷⁴ A magyar diplomaták kötetlen, protokollmentes összejövetelek alkalmából javasolták a kínaiaknak, hogy tegyék félre, tompítsák és korlátozzák a vitát, hogy „az imperializmusnak ne legyen alkalma kihasználni a köztünk lévő különbségeket.”⁷⁵ Erre a kínai fél nyíltan kimondta, hogy „ellentét van aközött, amit a magyar elvtárs mond és amit a magyar sajtó tesz”.⁷⁶

A rengeteg nyílt vita ellenére Kína az 1950-es években felhalmozott puha erőforrások sok szempontból segítették Kína és Magyarország barátságának fenntartását valamelyik szinten, különösen a magyar politikusok és diplomaták közül sokan fenntartották a korábbi szoros együttműködések által kialakított személyes jó kapcsolatokat és barátságot a kínaiakkal, s akár a kínai–szovjet vita hevében is tapasztalható volt ez a barátság. Például a fent említett magyar

---

⁷³ Feljegyzés: Direktívák a magyar–kínai államközi kapcsolatok fejlesztésére (javaslat). előadó: dr. Újlaki György, 1965. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 39/1965, 70. doboz.

⁷⁴ Például Vu Hszü-csuan (a KKP Központi Bizottsága Külügyi Osztályának helyettes vezetője) egyszer a Fock által vezetett magyar pártküldöttség pekingi átutazása alkalmából rendezett protokollmentes vacsorán azt mondta a magyar delegációnak: „Az utóbbi időben egyre több, a KKP-t közvetlenül támadó írás jelenik meg a Népszabadságban, bár mi egyetlen szóval sem támadtuk az MSZMP-t.” Lásd: A Magyar pártküldöttség átutazása Pekingben. Előadó: Iván László. 1965. október 17. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 004887/1- 206/1/1965. szig.t.

⁷⁵ A Magyar pártküldöttség átutazása Pekingben. Előadó: Iván László. 1965. október 17. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 004887/1- 206/1/1965. szig.t.

⁷⁶ Uo.

pártsküldöttséget a Tiaojütaj kormányzati vendégházban fogadták, és a kötetlen, protokollmentes, baráti összejövetelen a felek között „érdekes beszélgetés alakult ki a kínai–szovjet vitáról.”⁷⁷ Az összejövetel után a magyar küldöttség kérésére a kínai fél különféle látogatásokat szervezett a pekingi Elektroncsőgyárba, a pekingi I. számú Szerszámgépgyárba, az Országos Népi Gyűlés székházába, a Pekingben nemrég megnyílt japán gazdasági kiállításra, valamint a Nyári Palotába.⁷⁸ Ebből láthatjuk, hogy a közepes rangú politikusoknál és diplomatáknál megmaradtak a párbeszéd lehetőségei, sőt fenntartották a barátságot és bizalmat egymás között. Egy volt kínai kulturális tanácsos több alkalommal úgy emlékezett minderre, hogy a magyar diplomaták a „termosz” és „kacsaúszás” szóképeket használva fejezték ki a Kína iránti érzelmüket.⁷⁹

A hivatalnokok közötti barátság mellett a közemberek közötti kapcsolat nagyjából megmaradt. A szerző által a 60-as években az ELTE-n tanuló kínai ösztöndíjasokkal készített interjúkban több interjúalany kifejezetten hangsúlyozta, hogy a politikai kapcsolatok romlása ellenére a népek közötti barátságot fenntartották. Úgy emlékeztek, hogy „a 60-as évek elején a magyar egyetemistákkal sokat beszéltünk az ideológiáról és aktuális politikáról, megpezsdlve, hiszen mindenki fiatal volt, nem akartunk beugrani az újságoknak. A magyar diákok az *igazi Kínáról* szerettek volna tudni. Voltak viták közöttünk, néha hevesek, de a vitatkozás után nem maradt szembenállás. Továbbra is meghívtak minket vendégségbe, továbbra is együtt kirándultunk, ünnepek alkalmából továbbra is ajándékokat cseréltünk. Szerettük egymást mindvégig.”⁸⁰ Ezek a személyes jó kapcsolatok aktív szerepet játszottak a politikailag nehéz években, és a zűrzavaros időszak elmúltával a hivatalos reláció helyreállításához is hozzájárultak.

---

⁷⁷ A Magyar pártküldöttség átutazása Pekingben. Előadó: Iván László. 1965. október 17. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 004887/1- 206/1/1965. szig.t.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Termosz: kívül hideg, belül meleg. Kacsaúszás: a vízben úszó kacsa látszólag mozdulatlanul úszik, de a víz alatt sok mozdulatot tesz.

⁸⁰ A szerző által készített interjú.

Az ebben az időszakban kialakult általános helyzetről tekintve, bár a kínai-szovjet ideológiai összecsapás az 1963-i nyilvánosságra kerülése súlyosan befolyásolta a Kína – Magyarország kapcsolatokat, az 50-es években sikerült létrehozott népek közötti barátságnak köszönhetően mind a kínai, mind a magyar fél szerette volna kiküszöbölni az ideológiai vitának az államközi kapcsolatokra kiterjedő káros hatásait, például:

„1964-ben a kínai–magyar kapcsolatok alakulásában bizonyos javulás volt tapasztalható, ha ez nem is alapvető. Ez megmutatkozik mind a kulturális és műszaki együttműködés, mind a fennálló vitás gazdasági kérdések megoldásának területén.”⁸¹
„A kulturális munkaterv fő pontjait 1964-ben lényegében teljesítettük. Tapasztalataink általában jók. Kiutazóinkkal csak elvétve fordult elő, hogy kínai részről politikai vitába keverték volna őket. Ilyen csak Hruscsov elvtárs felmentésével kapcsolatban történt. Művészeti csoportunk tevékenységét igen hasznosnak értékeljük. Ugyanezt már nem mondhatjuk el fényképgiállításunkról, amelynek anyaga nem tükrözte megfelelően a magyar fényképészet eredményeit és hazánk szocialista fejlődését. 1964-ben sikerült néhány olyan problémát megoldanunk, amelyek mindkét ország számára kellemetlenséget okoztak. Megoldottuk többek között a magasnyomású tekercselt testek ügyében benyújtott reklamációt, valamint a filmreklamációt.”⁸²

Több bizalmas dokumentumban is érződik a magyarok azon hajlandósága, hogy javítsák a kapcsolatokat Kínával. Egy 1965-ös irat így fogalmaz:

„Kínában 1966-ban elkezdik a harmadik ötéves tervet, arra kell törekedni, hogy az ötéves terv keretén belül a lehetőségeink figyelembevételével hosszúlejáratú, műszaki és kereskedelmi megállapodásokat kössünk.”⁸³

De sajnos az 1966-ban kitört kulturális forradalom miatt ez az elképzelés nem valósult meg, és 1966 után egyre rosszabb lett a helyzet.

II. A kínai–magyar kapcsolatok a 1966-1976 között

1966-tól a kínai–magyar kapcsolatok háttere megváltozott. A kínai–szovjet ideológiai vita és az állami érdekek összecsapása erősen befolyásolták a KKP-ben az akkori nemzetközi helyzet értékelését és a szocializmus

---

⁸¹ 1964. évi Követi jelentés. Előadó: Újlaki, Peking, 1965. február 5. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 001832.

⁸² Uo.

⁸³ Uo

értelmezését, továbbá a hazai helyzet megítélését, így 1966-ban a kínai vezetés elindította a kulturális forradalmat. A közel tíz évig tartó „kulturális forradalom” alatt megszakadt szinte minden hivatalos kapcsolat Kína és Magyarország között. A kínai nagykövet, Han Kehua 1967 augusztusában visszatért Kínába, ezután három évig Kínának nem volt kirendelt nagykövete Magyarországon, az őt követő kínai nagykövet, Lü Cse-hsien (Lü Zhi-xian) csak 1970 augusztusában foglalta el pozícióját.

Egy magyar dokumentum szerint „a (Kínával való) kapcsolataink 1967 nyarára a mélypontra zuhantak. A pártjaink közötti kapcsolatok 1965 óta szünetelnek. A normális államközi kapcsolatok lényegében szünetelnek.”⁸⁴ A magyarok szerint a magyar–kínai kapcsolatokra alapvető negatív hatással a kínai vezetők szakadár, nagyhatalmi-sovinisza politikája volt, mely az ún. „nagy proletár kulturális forradalomban” tetőzött.⁸⁵ A magyar értékelés szerint „a pártunk és kormányunk, mint a »szovjet revizionista klikk első számú követője«, többször is céltáblája volt még 1967-ben (a kínai támadásoknak). Ez fő oka annak, hogy nem sikerült realizálni az MSZMP KB 1965. szeptemberi határozatát, mely célul tűzte ki a magyar–kínai kapcsolatok meglévő szintjének fenntartását, ill. a lehetőségek szerinti emelését.”⁸⁶ Ezzel kapcsolatban azok a kínaiak, akik személyesen megtapasztalták ezt az időszakot, azt állapították meg a szerző által készített interjúban, hogy nem a kínai–magyar vita miatt, hanem inkább a kínai belpolitika miatt tért haza a kínai nagykövet.⁸⁷ A kulturális forradalom szellemében 1966-ban megszűnt

---

⁸⁴ Negatívumok és pozitívumok a magyar–kínai kapcsolatokban. 1968. június 12. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 001500/1/1968 .

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ A diplomata hazatérésének közvetlen oka a kulturális forradalom során meghirdetett „külpolitikai privilégiumok elleni” kampány volt. Az egyik neve elhallgatását kérő interjúalany visszaemlékezése szerint a kínai bécsi kereskedelmi kirendeltségen volt valaki, aki jelentette Kínának, hogy az itt állomásozó nagykövetségen bizonyos privilégiumok élvezetét, például felsőkategóriás autók használatát biztosítják. Miután erről tudomást szereztek Kínában, nagyon komolyan vették ennek a jelentőségét, és megkövetelték, hogy a nagyköveti, konzuli pozíciókat betöltő személyek utazzanak haza és vegyenek részt a kulturális forradalomban. A nagyköveten kívül a magyarországi Kínai Nagykövetségen

az 1961-ben a Pekingi Idegen Nyelvi Egyetemen indult magyartanítás is, az összes tanárok és diákok falvakba mentek átnevelésre.

1968-ban a kínai–magyar kapcsolatok történetében először nem került sor kulturális munkaterv aláírására. „Még az 1967-ben aláírt – és a felek szóbeli megállapodása alapján 1968-ra átvitt – munkatervet sem sikerült teljesíteni, pedig maga a munkaterv mindössze egy érdemi pontot tartalmazott, és megkötésének célja az volt – 1967. december 8-án került sor az aláírásra –, hogy elkerüljék a kapcsolatok teljes megszakadását.”⁸⁸ „A kínai fél 1968-ban semmi kezdeményezést nem tett a kapcsolatok fenntartása érdekében. Sőt, 1968. november 19-én a Külügyminisztérium Szovjet Kelet-Európai Főosztályán Liu Tie-seng és Csen Csi-liu közölték: Kínában a kultúrforradalom teljes győzelméért harcolnak, s mindenki nagyon el van foglalva. Ezért javasolják: idén ne tárgyaljunk kulturális munkatervről, s a tavalyi terv értelmében küldendő személyeket a kínai fél nem szándékozik elküldeni.”⁸⁹ 1966-tól egészen 1982-ig Kína és Magyarország többé nem cserélt ösztöndíjasokat egymással, aminek hosszú távú hatása is volt. Mire eltelt ez a nehéz évtized, a kapcsolat helyreállítása idején nem volt elég fiatal tolmács és Magyarország iránt elkötelezett ember tartalékban. Így az egyetlen egy kínai nagykövetségi tolmács, aki 1959-től 1963-ig az ELTE-n tanult ösztöndíjasként, később 1970-től 1992-ig öt kínai nagykövet mellett dolgozott tolmácsként a budapesti kínai nagykövetségen, csak ötvenes éveiben tudta áthárítani a tolmácsolás terhét az új generációnak. A kínai–magyar diplomáciatörténetben a politikai értékek összecsapásának hatása a kulturális

---

dolgozó számos diplomata szintén hazatért Kínába 1967-ben, a nagykövetségen csak nagyon korlátozott számú munkaerő maradt, hogy felügyelje az épületet. A diplomaták hazautazása után azonnal belevették magukat a „forradalomba”, tanulmányozták az Idézetek Mao Ce-tung elnöktől című kiadványt (vagyis „a kis vörös könyvet”), „demokrácia falat” emeltek, később falvakba rendelték őket átnevelésre. Vidéken a parasztok között rizst vagy búzát termeltek, házat építettek, téglát égettek, hivatali ügyekkel azonban nem foglalkozhattak. Egy-két éves fizikai munka után a magyarul beszélő kádereket a tolmácsok hiánya miatt visszahívták Pekingbe, onnan sokan visszamentek az eredeti állásukba.

⁸⁸ Huszár Flórián beszámolója. 1969. május 28. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 21. doboz, 47/1969, 002227/1/1969 .

⁸⁹ Uo.

és oktatási területre egy-két generációra szólt.

A szovjet tényező és a kínai kulturális forradalom hatására majdnem minden hivatalos kínai–magyar kapcsolat megszakadt, és a két ország sokszor ellenségnek tekintette egymást.⁹⁰ A nem hivatalos kapcsolatok megőrzés érdekében a kínai részről meghirdették a „menj ki és invitáld be őket” politikát. A politika első fele a kifelé terjesztett propagandára utal, azaz, hogy Kínának kezdeményező szerepet kell vállalnia a magyar néppel való barátság kialakításában. Ennek értelmében Magyarország különböző pontjain kínai népviseletet, különböző kínai festészeti stílusokat és kínai porcelánokat bemutató kiállításokat rendeztek. Néhány éven belül ezek a tárlatok bejárták Magyarországot mind a 19 megyéjét, és a gyakorlat azt mutatta, hogy a magyarok nagy érdeklődéssel fogadták ezeket a kiállítási tárgyakat. A magyarországi Kínai Nagykövetség kulturális osztályának munkatársa a Budapesti Közlekedési Múzeumhoz fűződő személyes kapcsolatán keresztül elérte, hogy több alkalommal tarthattak ezen a helyszínen rendezvényeket, például kínai filmvetítést, sőt, kínai ételköstölőt, melyen a magyaroknak lehetőségük nyílt ingyenesen megízlelni többek között a nagykövetség séfje által készített kínai gőzölt batyukat és csípős-savanyú levest. A politika második fele, a „beinvitalás” az olyan eseményeknél valósult meg, mint például a nagykövetség által rendezett filmvetítéssel egybekötött fogadások. Ekkor meghívták a Kínával jó barátságot ápoló magyarokat a nagykövetségre közös filmnézésre és az azt követő állófogadásra. Ebben az időszakban, amikor ilyen viharos volt a kapcsolat a két ország között, Magyarországon kevés Kínát bemutató könyv, újság jelent meg. Pedig a magyar diákok, fiatalok és általánosságban a teljes lakosság érdeklődéssel fordultak Kína felé és szeretnék volna jobban megismerni az országot, ezért gyakran megtörtént, hogy a nagykövetséghez fordultak prospektusokért, bemutató anyagokért. A

---

⁹⁰ Például „a kínai nép ellenségének” minősítették Piszker Tibor ezredest, Magyarország pekingi katonai attaséját. A magyar dokumentum szerint „erre egy 1967-es dél-kínai utazása során adott okot”, és „a kínaiak ez esetben nyilván retorziót alkalmaztak.” Lásd: Negatívumok és pozitívumok a magyar–kínai kapcsolatokban. 1968. június 12. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 001500/1/1968 .

nagykövetség közelében lévő általános és középiskolák diákjai gyakran látogattak el a nagykövetségre, hogy kínai tájakat ábrázoló képeslapokat kérjenek – ezeket a kéréseket a nagykövetség mindig maradéktalanul teljesítette. Így azokban az években, amikor a két ország közötti hivatalos kapcsolattartás szünetelt, Kínának a „menj ki és invitáld be őket” stratégia segítségével mégis sikerült fenntartania a kapcsolatot a magyar néppel. A hivatalos kulturális és oktatási kapcsolatok csak a 80-as években álltak helyre.

4.2.3.3. Az 1960-as évek kulturális diplomáciájának összefoglalása

A szovjet–kínai szakítástól a kulturális forradalom végéig terjedő időszakban a kínai–magyar politikai viszony mélypontra zuhant, aminek következtében minden egyéb területen is a hivatalos kapcsolat csaknem megszakadt. Az ekkori történelemből bizonyosságot szerezhethünk, hogy a politikai értékek eltérése (a kínai–szovjet ideológiai vita és a kínai kulturális forradalom okozta kínai–magyar politikai nézeteltérés) erősen befolyásolta a kulturális-oktatási kapcsolatok fejlődését. Noha a kínai–szovjet szakítás elején a magyar külpolitika rugalmasságának köszönhetően a felszíni helyzethez képest érdemileg a kínai–magyar kapcsolatok nem sérültek túlságosan, a regresszív tendencia mégis feltűnően érzékelhető volt. Később a kínai kulturális forradalom negatív hatására a kínai–magyar diplomáciai kapcsolat csaknem megszűnt. Ezzel egyidejűleg a hivatalos kulturális-oktatási kapcsolatokból is alig maradt valami, ami a puha hatalom szempontjából káros hatást tett a két nép közötti barátság elmélyítésére. Szerencsére a kínai–magyar reláció első tízéves barátságnak köszönhetően a két ország politikai viszonyának megromlása nem tette tönkre a két nép közötti informális kapcsolattartást. Az informális kulturális kapcsolattartás nagy mértékben hozzájárult Kína puha ereje magyarországi megőrzéséhez, később a megőrzött puha hatalom igen fontos szerepet játszott a két ország közötti minden területi kapcsolatok helyreállításában. A történelem bebizonyítja, hogy a puha hatalom a kulturális és oktatási kapcsolatokon keresztül új lendületet adott a kínai–magyar viszony elmélyítésének.

4.2.4. Összefoglalás a bipoláris világrend alatti kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok

Ideológia az egyik legerősebb tényező, amely befolyásolja a modern nemzetközi kapcsolatokat, illetve a mai világot (Wang, 2007, p. 1). A bipoláris világrendben mind Kína, mind Magyarország számára, a politikai értékek és a külpolitika nagyban egybeestek egymással, és szorosan kapcsolódtak az ideológiához. A hidegháború hátterében a kínai-magyar kulturális-oktatási cserekapcsolatok a közös ideológia és hasonló politikai értékek alapján mentek végbe, a politikai szükségletét szolgálták, az aktuális politikai hangulatot tükrözték. A kulturális kapcsolatok motivációja inkább a politikai parancsoknak engedelmeskedés volt, ezért főleg a kormányközi, hivatalos módon zajlottak. A politikai utasító jellegzetesség ellenére, a kulturális és oktatási kapcsolatok rövid távon is, hosszú távon is gyakoroltak pozitív hatást, segítettek a két nép megismerését, így a puha hatalom szempontjából jót tettek.

Az 1949 és 1978 közötti esettanulmányt kutatva, jól lehet látni, hogy a bipoláris világrendben a kínai-magyar kulturális és oktatási csereje egyértelmű politikai eszköz volt a kétoldalú politikai viszony ápolására vagy javítására. A kulturális diplomáciai cselekvések közvetlen és mechanikus válaszok voltak az adott politikai helyzetekre, amely teljesen különbözik a többpólusú világ kulturális diplomáciájától.

Az elméleti szempontból nézve a fent esettanulmány jól bebizonyítja Nye elméletét, vagyis a hasonló/közös politikai értékek mint a puha erő fontos forrása növelik a két ország egymás iránti vonzerejét és a kedvelését, továbbá a kulturális és oktatási csere hajlandóságát. (lásd 2. ábra) A bipoláris világban a kínai-magyar kulturális és oktatási cserék - habár mechanikus válaszok voltak az adott politikai helyzetekre - rövid és hosszú távon segítettek a politikai kapcsolatok ápolásában vagy javításában.

2. ábra

A politikai és a kulturális kapcsolatok kölcsönhatása

A politikai és a kulturális kapcsolatok kölcsönhatása

A szerző saját szerkesztése.

4.3. A a többpólusú világrend alatti kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok

A hidegháború időszakát jellemző kétpólusú nemzetközi rendszer a Szovjetunió felbomlásával véget ért. Kína és a nyugati világ számára újból meg kellett ismerkedniük a másikkal. A politikai rendszer és ideológiai különbségek miatt, a nyugati országok Kína fejlődésével kapcsolatban tele voltak kételyekkel; a „tekintélyelvű” Kína és a „szabadelvű” nyugati világ összeegyeztethetetlennek tűnt. A kilencvenes években végbemenő kínai gazdaság napról-napra növekvő erejével összhangban a nyugati világban ismét népszerűvé vált a „kínai fenyegetésteória”. A nyugat kétségeivel és kritikáival szemben Kína többször is kinyilvánította biztosítását arról, hogy „nem törekszik hegemoniára” vagy hogy „Kína felemelkedése előnyös a nyugat számára” (Barr, 2013, Előszó, p. XXVIII); azonban az ilyen jellegű cáfolat és garancia nemhogy nem tudta megszüntetni nyugat Kínával szembeni kétségeit, hanem még súlyosbodtak annak félelmei is, s emiatt Kína és Nyugat kapcsolata egyfajta ördögi körbe került. Számos kínai tudós úgy véli, hogy Kína a problémák megoldása terén hosszú ideje túlzottan támaszkodik a

gazdasági erejű diplomáciai politikára (Barr, 2013, p. 24), ám sok esetben a „Kína erős gazdasági ereje majd népszerűvé teszi Kínát” féle érvelés igencsak megbízhatatlannak tűnt. Sok nyugati szemében Kína növekvő pénzügyi tőkeáttételű funkciója a félelem fő oka a külvilágban (Barr, 2013, p. 24). A nyugat e kétségeivel és félelmeivel szemben, hogy (Kína) elérje a nyugati világ kegyét, csupán a „keleti kultúra varázsa” hagyományos útvonalára való támaszkodással nehéznek tűnik áttörést elérni a puha hatalom terén. Hogy Kína hogyan tud ezen javítani, a nyugati világ bizalmatlanságának enyhítésére és egy kedvezőbb nemzetközi környezet elérésére a vezetői rétegnek komolyan kell megfontolnia.

4.3.1. Az időszak háttere és kínai-magyar kapcsolatok változása

A Szovjetunió, az egykori kínai-magyar kapcsolatokat befolyásoló döntőtényező megszűnése után a kínai-magyar reláció új szakaszba jutott. Az 1989-es évet követően Kína és közép- és kelet-európai országok közötti kapcsolat stagnált egy darabig. Egy rövid idejű „érintkezési üresség után” Kína aggódni kezdett azon, hogy a közép- és kelet-európai országok magas szintű politikai vezetőivel való kapcsolat hosszan tartó hiánya miatt ők érintkezésbe lépnek és fejlesztik kapcsolataikat Tajvannal, a Dalai Lámával és kínai másképp gondolkozókkal (Zhu, 2013, p. 245). Ezután, a „Tiananmen-incidens” után, ahogy Kína belpolitikai helyzete fokozatosan stabilizálódott, az ország magas szintű vezetői felismerték, hogy a politikai irányelvek és ideológiai különbözőségek nem képezhetik akadályát az országok közötti normális kapcsolat kialakításának (Zhu, 2013, p. 245). A hosszú tapogatózás és a korabeli diplomáciai útkeresés után mindkét fél teljesen felhagyott az ideológiai diplomáciával, a két ország közötti cserék meglepően gyakorlatiasabbá váltak (lásd: 3. és 4. táblázat).

3. táblázat

Magyarországra látogatott magas szintű kínai kormánydelegációk vezetői (1990-2004)

sorszám	dátum	név	beosztás
1	1991 márciusa	Qian Qichen 钱 其琛	külügyminiszter
2	1992 májusa	Chen Muhua 陈 慕华	az ONGY ⁹¹ alelnöke
3	1993 szeptembere	Zou Jiahua 邹 家华	kínai miniszterelnök- helyettes
4	1994 októbere	Wan Guoquan 万国权	az Országos Népi Politikai Tanácskozó Testület elnökhelyettese
5	1995 júliusa	Csiang Cö-min 江泽民	Kína elnöke
6	1995 októbere	Li Peiyao 李沛 瑶	az ONGY alelnöke
7	1996 májusa	Li Lanqing 李 岚清	kínai miniszterelnök- helyettes
8	2000 júniusa	Bu He 布赫	az ONGY alelnöke
9	2000 decembere	Tang Jiaxuan 唐 家璇	külügyminiszter
10	2001 februára	Wu Yi 吴仪	az Államtanács tagja

⁹¹ Az ONGY az Országos Népi Gyűlés rövidítése, amely a Kínai Népköztársaság legmagasabb államhatalmi szerve. Gyakorolja a törvényhozási hatalmat és az ország politikai életében fontos kérdésekről dönt.

11	2002 júniusa	Huang Ju 黄菊	a KKP KB Politikai Hivatalának tagja, Shanghai Város Pártbizottságának titkára
12	2003 júliusa	He Guoqiang 贺国强	a KKP KB Politikai Hivatalának tagja, Titkárságának titkára, a KKP KB Szervezési Osztályának vezetője
13	2003 szeptembere	Wang Zhongyu 王忠禹	az Országos Politikai Tanácskozó Testület állandó alelnöke
14	2004 júniusa	Hu Csin-tao 胡锦涛	Kína elnöke

Forrás: kínai budapesti nagykövetség honlapján:
<http://www.fmprc.gov.cn/ce/cehu/hu/xnyfgk/t84598.htm>

4. táblázat

Kínába látogatott magas szintű magyar kormánydelegációk vezetőjei (1990-2004)

sorszám	dátum	név	beosztás
1	1991 szeptembere	Szűrös Mátyás	az Országgyűlés alelnöke
2	1992 áprilisa	Jeszenszky Géza	külügyminiszter
3	1993 októbere	Szabad György	az Országgyűlés elnöke
4	1994 szeptembere	Göncz Árpád	Magyarország elnöke
5	1996 decembere	Kovács László	külügyminiszter
6	1997 májusa	Gál Zoltán	az Országgyűlés elnöke
7	1999 júniusa	Stumpf István	az MH minisztere
8	1999 novembere	Martonyi János	külügyminiszter
9	2001 májusa	Szili Katalin	az Országgyűlés alelnöke
10	2001 júniusa	Németh János	az Alkotmánybíróság elnöke
11	2002 júniusa	Solt Pál	a Legfelsőbb Bíróság elnöke
12	2003	Medgyessy Péter	miniszterelnök

	augusztusa		
--	------------	--	--

Forrás: kínai budapesti nagykövetség honlapján:

<http://www.fmprc.gov.cn/ce/cehu/hu/xnyfgk/t84598.htm>

A 2004-es EU csatlakozása mérföldkőként megváltoztatta a két ország közötti viszonyt. Magyarország európai uniós csatlakozásával a kínai-magyar diplomáciai kapcsolatokat „baráti együttműködő partnerségként” határozták meg, a két ország közötti hagyományos barátság így újabb életerővel és dinamikával telt meg. A 2005-ös évtől kezdődően néhány EU tagállam kínai politikája az értékdiplomácia irányába fordult, ami a Kína és az EU közti kapcsolat visszaeséséhez vezetett és véget vetett az 1995 és 2004 közötti úgynevezett „Kína-Európa nászút időszakának”. A 2009-es gazdasági világválság komoly hatással volt az EU gazdaságára, és az EU országok egyre jobban tudatosították az, hogy meg tudjanak birkózni a válsággal, szükség van a Kínával való együttműködésre; ezután a Kínával folytatott politikájuk pragmatikus tendenciát kezdett mutatni (Pan, 2013, p. 80). 2009-ben, a kínai-magyar diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulója alkalmából a két országban számos nagyszabású ünnepélyes rendezvényt tartottak. A nemzetközi helyzet befolyására stratégiai megfontolásokból Magyarország és Kína egymás után kihirdetette a „Keleti Nyitás” politikát és az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezést. Habár a két politika nem kifejezetten az egymás országát célozza, tény az, hogy a két új diplomáciai politika keretében a két ország között több együttműködés valósult meg. Sok területen az együttműködések intenzitása és gyakorisága több, mint a hidegháború idején. Ebből következtethetünk, hogy a többpólusú világban a nem hasonló/közös politikai értékeken alapuló kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődése a puha hatalom új forrására támaszkodnak.

A bipoláris világrendszerben Kína és Magyarország egyszer már a közös politikai értékek révén létrehozott „testvéri típusú” állami-, párti- és népi kapcsolatokat. Ez a szoros baráti viszony elősegítette mindkét ország puha hatalmának fejlődését a másik országban. A bipoláris szerkezet felbomlásával rendszerváltás következett be a közép- és kelet-európai országokban, a

különböző politikai utakat választó Kína és Magyarország már nem támaszkodhatott a politikai értékekre. Kína mélyen tisztában volt azzal, hogy a puha hatalma fokozásához messze nem elegendő kizárólag a keletvarázsára támaszkodnia, hanem szükséges újabb puha hatalmi forrás felkutatása, hogy mind Magyarországon, mind közép- és kelet-európai országokban fokozni tudja azt. S bár az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés az Kína által felvetett globális együttműködési terv, de egyben lehetőséget is biztosított Kína puha erejének fokozására.

Ezt követően az „Egy Övezet - Egy Út” kezdeményezés elindítása utáni időszakot véve példának vizsgáljuk meg Kína puha erejének magyarországi kiépítését.

4.3.2. A kínai-magyar kulturális diplomáciát befolyásoló tényezők az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés utáni időszakban

4.3.2.1. az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés felvetése és a kínai filozófia

Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés felvetése elválaszthatatlan néhány 2008-as történelmi eseménytől. Ez az év fordulópont volt Kína történelmében. Amikor pusztító gazdasági világválság tombolt mindenhol és a világgazdaság hanyatlóban volt, ekkor Kína sikeresen adott otthont a pekingi olimpiának, ami felkeltette a világ figyelmét és nagyban növelte Kína puha hatalmi erejét. A pénzügyi válság kitörése rámutatott a világrend hiányosságaira és bajaira. A világgazdaság gyenge fellendülésével, valamint a kereskedelmi és befektetési protekcionizmussal a háttérben Kína reménykedett abban, hogy új fejlődési lendületet tud feltárni a meglévő globális rendszerben, és új ötletekkel járulhat hozzá a globális együttműködésekhez. Ilyen háttér született meg az "Egy Övezet - Egy Út" kezdeményezés.

2013 őszén Hszi Csin-ping Kína államelnöke együttműködési kezdeményezést terjesztett elő az „Új Selyemút Gazdasági Övezet” és a „21. századi Tengeri Selyemút” címen (a továbbiakban: „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés). Ennek célja a világgazdaság számára új növekedési

lehetőségek teremtése, regionális együttműködés ösztönzése, a gazdasági tényezők áramlásának elősegítése, valamint az Ázsia, Európa, Afrika és a közeli óceánok közötti kapcsolatok felgyorsítása; ennek érdekében feltárni a regionális piaci lehetőségeket, így Ázsia pozícióját megerősíteni a globális - ipari- és értékláncban betöltött pozíciójának fokozására és elősegíteni az úti menti országok népei közti eszmecserét és a civilizációk közti kölcsönös tanulmányokat. Hazai cél pedig az, hogy Kína középnyugati és keleti régiója között a fejlődési szakadékot csökkentse, teljes mértékben ki lehessen használni Kína különböző régióinak viszonyító előnyeit, és egyúttal megoldani Kína többletkapacitási és devizaeszközi problémáit.

A hidegháború befejezése után Kína aktívan vett részt a nyugati világ által létrehozott világrendben, és végül a többpólusú nemzetközi rend és a globalizáció folyamatának haszonélvezőjévé vált. Ezért a gazdasági válság utáni időszakban Kína új elképzelései a globális kormányzásról nem a meglévő nemzetközi intézményi megállapodásoktól való elszakadást kereste, hanem minél jobban a meglévő nemzetközi rendszerbe való beilleszkedésre törekedett, hogy kifejtthesse egyedi befolyását. Az Ázsiai Infrastrukturális és Beruházási Bank kezdeményezésétől az „Egy Övezet Egy Út” javaslatáig, az Ázsia Boao Fórumig, a Shanghai Együttműködési Szervezet, Interakciók és Bizalomépítés Konferenciája Ázsiában vagy a pekingi Xiangshan Fórum példáján keresztül jól látszik, hogy Kína nem a nemzetközi felépítés megváltoztatására tesz lépéseket, hanem ezek a nemzetközi rendre vonatkozó javaslatok és elképzelések a modern nemzetközi kapcsolatok többoldalúságán alapulnak és reméli, hogy a „partneri kapcsolat” létrehozásával részt vehet a globális kormányzásban. A globális kormányzásban való részvétel lehetővé teszi Kínának, hogy további gazdasági előnyökhöz jusson, s amennyiben helyes módszereket alkalmaz, akkor ez segíthet a puha hatalma fokozásában.

Az „Egy Övezet Egy Út” a globalizáció korában született, azonban nem lehet kizárólag a modern nemzetközi kapcsolatok szemszögéből vizsgálni a kínai állam magatartását. Mint fent már említettük, Kína 5000 éves történelmében egyedülálló filozófiai rendszer fejlődött ki, amely mélyen

befolyásolja a kínai vezetés politikai döntéseit, s ez Kína külpolitikáján is különösen nyilvánvalóan megmutatkozik.

A kínaiak tradicionális gondolkodásmódja a mélységes tolerancia filozófiáját tartalmazza: úgy véli, hogy minden harmonikus; még az emberi kapcsolathálózaton kívül eső idegenekkel szemben is lehetőség szerint toleránsnak és befogadónak kell lenni. A konfúciuszi befogadó filozófia úgy véli, hogy az emberi élet nem teljes, csak a más emberi kapcsolaton keresztül mutakozhat meg annak jelentése; mások nélkül a személyes tulajdonságok maguk is elveszítik értelmüket (Qin, 2011, p. 117-145). Kína a nemzetközi politikában fontosnak tartja a kapcsolatokat: legértékesebb a béke, a kölcsönös előnyök és hasznok hozzáállásának elve összeegyeztethetetlen a modern nemzetközi kapcsolatok fő tana által hangoztatott zéró végösszegű játékaival. Bár a neoliberális is hangsúlyozza a nemzetközi együttműködést, rámutat arra, hogy a nemzetközi együttműködés garantálásának hatékony mechanizmusa a nemzetközi intézmények; ám a marxisták és kritikus teoretikusok úgy vélik, hogy az intézmény nem egy semleges fogalom, hanem sok esetben az egy adott osztály, ország vagy érdekcsoport érdekeit képviseli (Wang és Qu, 2013, p. 146). A Kína által szorgalmazott együttműködés rendelkezik befogadó filozófiával. Nemzetközi kapcsolatokban ellenzi a nulla végösszegű és a hierarchikus versenyt; elkötelezett abban, hogy minden egyes ország a sajátosságát tudja érvényesíteni, az aktív együttműködési lelkesedést ösztönzi és nem a kötelező intézményen keresztül.

A nyugati tudósok a nemzetközi rendszert gyakran „piac”-hoz hasonlítják, a konfúciuszi filozófia a világot viszont „család”-ként metaforálja. Egy családban is vannak érdekkapcsolatok, melyek inkább rokoni kapcsolatok; amikor konfliktus merül fel, akkor a „probléma enyhítése”, a különböző vélemények megtartása mellett a közös pont keresése (a cél), mindennel egyidőben az általános harmóniára törekvés a család alapvető érdeke.⁹² Ezen

---

⁹² Bővebben lásd: Qin Yaqing, *Kapcsolat és Folyamat: A kínai nemzetközi kapcsolatok elméletének kulturális felépítése* (关系与过程: 中国国际关系理论的文化建构), Shanghai People's Publishing House, 2012; Chiung, Chiu Huang és Chih, Yu Shih, *Harmonious*

filozófia nézetek generációkon át befolyásolják a kínaiakat és mélyen befolyásolják ma is a kínai vezetés politikai döntéseit, és egyben ez lett Kína puha hatalmi emelésének alapvető kiindulópontja.

4.3.2.2. Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés tartalma és lényege

A Kína által felvetett „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés mélyen tükrözi a kínai filozófia gondolatait és a keleti bölcsességet magába foglaló világképet. Az „Egy Övezet Egy Út” elnevezés a 2000 évvel ezelőtti Nyugati Han dinasztia korából (ie.202 – isz.8) származik, amikor is Zhang Qian követ a nyugati területekre küldetett és ezzel kezdetét vette a Selyemút. A Kína által felvetett első globális kormányzási kezdeményezést Selyemútnak nevezte, nyilvánvalóan annak reményében, hogy az ősi Selyemút szellemiségét így tovább örökítheti és az új korszakban valamennyi ország népei számára is járható baráti cserekapcsolatok útját adja. Az „Egy Övezet Egy Út” konkrét tartalmát tekintve egy olyan kezdeményezés, mely teljesen eltér a nyugati globális kormányzási gondolatoktól. Először is, az „Egy Övezet Egy Út” kitart a közös megbeszélés, a közös konstrukció és közös megosztás elvei mellett. Az „együttes konzultáció” az tulajdonképpen az „Egy Övezet Egy Út” résztvevő országai által folytatott fejlesztési irányvonal és tervek megbeszélését jelenti; a „közös konstrukció” az együttes építkezést jelenti; a „közös osztozás” pedig azt jelenti, hogy megosztjuk az „Egy Övezet Egy Út” építéséből és fejlődéséből származó eredményeket. Másodsorban, az „Egy Övezet Egy Út” az egy nyitott és befogadó regionális együttműködési kezdeményezés, teljesen nyitott „nulla küszöbvel” működő laza hálózat. A hagyományos zárt körű klubegytműködési mechanizmustól eltérően az „Egy Övezet Egy Út” a szabad részvételt támogatja, nem korlátozza a résztvevők konkrét számát, azok ideológiai, politikai rendszerbeni, fejlődési pályán vagy egyéb területeken lévő különbségeket. Harmadszor, az „Egy Övezet Egy Út”

célja a közös fejlődés, a mindenki számára előnyös együttműködés. Különböző jelek utalnak arra, hogy Kína nem várja el és nem is képes elérni az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés révén a Kína-központú hierarchikus rendet (Wang, 2019, p. 133). Valamennyi ország egyenrangú résztvevő, hozzájáruló, előnyélvező és az országoknak nem kell teljesíteniük Kínának tett ígéreteiket.

Mivel Kína történelme során már megtapasztalta a Qing dinasztia zártajtós ország-politikájának fájdalmas tanulságait, majd a Teng Hsziao-ping által javasolt reform és nyitás révén a gazdaság szárnyra kapott, ezért Kína mélyen tisztában van a nyitott szerkezet kiépítésének fontosságával. Pontosan emiatt, a Kína által felvetett „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés nyitott és nagy befogadó képességű, és nem zárt vagy kirekesztő. Az „Egy Övezet Egy Út” platformot kínál a gyakorlati együttműködésekhez, a teljeskörű és többszintű cserekapcsolatok által remélhetőleg az érintett országok közötti együttműködés erősítésével az országok ki tudják fejteni fejlesztési potenciáljukat és komparatív előnyeiket. Kína reméli, hogy az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés révén a globális kormányzás új modelljét tárhatja fel és egy mindenki számára előnyös együttműködés elérésére hozhat kínai megoldást.

Kína a saját filozófiája szerint vetette fel az „Egy Övezet Egy Út” globális kormányzásra vonatkozó új elképzelését; remélve, hogy ezzel politikai befolyását növelheti, gazdasági előnyökre tehet szert s ugyanakkor fokozhatja saját puha erejét. A Nye által felvetett puha hatalom elmélete szerint egy ország ezen jellegű ereje főleg három aspektusból tevődhet össze: kultúra, politikai értékek és külpolitika. Azonban nagyon nehéz az „Egy Övezet Egy Út” felvetést a három közül bármelyik kategóriába is besorolni. E felvetés nem valódi értelemben vett külpolitika, hanem egy együttműködési javaslat vagy platform – annak függvényében, hogy képes-e bevonítani együttműködőket, s hogy az együttműködés milyen előnyökkel járhat az adott ország számára.

Még megfigyelést igényel, hogy a közös megbeszélés, a közös konstrukció és megosztás terve révén Kína valóban képes-e az „Egy Övezet

Egy Út” résztvevő országaival mind gazdasági, társadalmi és kulturális téren megvalósítani a kölcsönös előnyöket. E kezdeményezéshez való csatlakozás „nulla küszöbértéke” igenis vonzó. 2020-ig bezárólag már több, mint 200 ország és nemzetközi szervezet nyilvánította ki támogatását az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés közös kiépítéséről; és ebből több, mint 150 ország és nemzetközi szervezet írt alá együttműködési megállapodást. Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés elindítása után jelentősen megnőtt az együttműködés Kína és a világ többi országa között, ezt bizony Kína puha hatalmi felemelkedésének tekinthetjük.

A következőkben, Magyarország példáján keresztül, a kulturális és oktatási csereprogramok hajlandóságának és eredményességének szemszögéből vizsgáljuk meg, hogy Kína a javaslatával elérte-e puha hatalmának megerősítését az adott országban.

4.3.2.3. A kínai puha hatalom építése Magyarországon az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés keretében

I. Új változások a kínai-magyar kapcsolatokban az „Egy Övezet Egy Út” háttérében

A globális pénzügyi világválság hatására Kína és Magyarország kapcsolata 2010 körül kezdett helyreállni. A kínai-magyar kapcsolatok 1970-80-as évekbeli történetéhez hasonlóan, jelen esetben is a két ország kapcsolatának felmelegedése szintén gazdasági téren kezdődött. Kína az 1970-80-as években a kínai „reform és nyitás” politika⁹³ hatására nagyszámú gazdasági delegációt küldött Magyarországra, hogy a magyar kormánytól megtanulják a gazdasági reformok sikerre vivő tapasztalatait⁹⁴; és a 2010-es év

---

⁹³ 1978 decemberében Pekingben megtartották a KNK tizenegyedik központi gyűlésének harmadik plenáris ülését, mellyel Kínában kezdetét vette egy a gazdasági munkákra összpontosító időszaknak, valamint megfogalmazódott a “reform és nyitás” politikájának. A “reform és nyitás” politikájának fő tervezője – Teng Hsziao-ping által megfogalmazott irányelvek hasonlítanak a Magyar gazdaságpolitikához.

⁹⁴ 1978 után Kína „reform és nyitás” politikájában végbement jelentős változások nem tükröződtek azonnal az ország külkapcsolatában, a külpolitikai változások csak lassabban, az

körül a két ország közti kapcsolatok már a piacgazdaság elvére alapulva erősödtek meg.

Orbán Viktor magyar miniszterelnök 2010-ben amint hivatalba lépett, már érdeklődést mutatott a Kínával való együttműködés iránt. Ez a hozzáállás utat nyitott a két ország közti együttműködéshez az „Egy Övezet Egy Út” időszakára. 2011 február 8-án Orbán Viktor magyar miniszterelnök Brüsszelben az Európai Parlament legnagyobb képviselőcsoportja, az Európai Néppárt (EPP) által összehívott Európa-esten rámutatott a változó geopolitikai helyzetre: „a hatalom nyugatról keletre tolódik. Kína és Oroszország egyre jelentősebb szereplővé válik a világszínpadon, Európának pedig kezelnie kell az új körülményeket.”⁹⁵ Később Orbán a 2011 június 6-án rendezett Ázsia-Európa Találkozó (ASEM) külügyminiszteri tanácskozásán kijelentette, hogy Európa és Ázsia együttműködése a gazdasági válság utáni világ megújulásának egyik kiindulópontja lehet.⁹⁶ Hamarosan, Kína és Magyarország elsősorban gazdasági területen újramezdte a szorosabb együttműködést.⁹⁷

2011 júniusában 24 év után először tett kínai miniszterelnök magyarországi látogatást. Ven Csia-pao kínai kormányfő magyarországi látogatása ideje alatt a két ország tizenkét megállapodást kötött egymással, konkrét programokról, befektetési alapokról és pénzügyi keretekről született megállapodás. Orbán Viktor miniszterelnök kínai kormányfővel közösen

---

1980-as évek elejére mutatkoztak meg. Az 1980-as években Kína figyelemmel kísérte Magyarország gazdasági reformjait és úgy döntött, hogy eltanulhatja azokat. Az 1980-as évek közepén Kína számos gazdaságkutató delegációt küldött Magyarországra, és végül sok sikeres tapasztalatra tettek szert a magyarországi gazdasági és ipari reformokból.

⁹⁵ Magyar Külpolitikai Évkönyv (2011), február 8.

⁹⁶ Magyar Külpolitikai Évkönyv (2011), június 6.

⁹⁷ Például: 2011 április 18-án a magyar-kínai politikai, gazdasági együttműködés irányairól, tartalmáról tárgyalt Pekingben Fellegi Tamás fejlesztési miniszter, akit fogadott Taj Ping-kuo (Dai Bingguo) kínai államtanácsos. A miniszter megbeszélést folytatott a kínai jegybankelnökkel, s felkereste a kínai állami vasútépítési óriásvállalatot (CRCC). 2011 június 5-én Martonyi János külügyminiszter a pekingi látogatás során elmondta: „Minden területen felfelé ívelő szakaszban vannak a magyar-kínai kapcsolatok, amelyeknek a bizalom, a kölcsönös tisztelet és az őszinte véleménycsere az alapja.” Lásd: Magyar Külpolitikai Évkönyv (2011).

tartott sajtótájékoztatóján azt mondta: „a két ország hasonlóan gondolkodik a jövőről, Magyarország is határozottan elkötelezett a munkaalapú gazdaság mellett.”⁹⁸ Ven Csia-pao azt mondta, „Kína hajlandó bizonyos összegű magyar államkötvényt vásárolni, a kínai állami fejlesztési bank egymilliárd eurós különhitelt fog biztosítani a magyar félnek a kölcsönös befektetések előmozdítására.”⁹⁹ E látogatás fontos jelentősége abban rejlik, hogy megtörte azt a történelmet, hogy kínai miniszterelnök 24 éve nem járt Magyarországon, s egyben megtörte a Kína régóta fenntartott diplomáciai munkájának irányelvét¹⁰⁰, és hivatalosan az addig elhanyagolt közép- és kelet-európai régiót a kínai diplomácia új középpontjává minősítették. A magyar kormány nagy jelentőséget tulajdonított Ven Csia-pao látogatásának, Orbán Viktor miniszterelnök is szinte végig kísérte őt valamennyi programján. Beszédében Orbán Viktor miniszterelnök őszinte csodálatát fejezte ki Kínának a nyitás és reformok terén elért eredményeiért; véleménye szerint Magyarország jövőbeni fejlődésének és jólétének forrása Kína és reményét fejezte ki arra, hogy Magyarország a hídfőjévé válhat Kína nagy európai piacra való belépéséhez.

2012 áprilisában Kína—Közép- és Kelet-Európa Szimpóziumot tartottak Budapesten. Néhány nap múlva Orbán Viktor miniszterelnök Varsóban részt vett a „Lengyelország—Közép Európa—Kína Gazdasági Fórum” néven — Ven Csia-pao kínai miniszterelnök Európában tett körútja alkalmából (a vendéglátó Lengyelország mellett 15 állam részvételével) rendezett kormányfői csúcstalálkozón. Kétoldalú megbeszélést folytatott Ven Csia-paoval a magyar gazdaság fejlesztésének támogatásáról, fejlesztési forrásokról és pénzügyi együttműködésről. Kína a 16 közép- és kelet-európai országgal

---

⁹⁸ Magyar Külpolitikai Évkönyv (2011), Június 25.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Kína diplomáciai gyakorlatában kialakított vezérelv: “Nagyhatalmakban a kulcs, a szomszédos országok elsőbbséget élveznek, a fejlődő országokra lehet alapozni, a multilateralizmus fontos platform.” A fenti irányelv szerint mivel a közép- és kelet-európai országok nem nagy országok és Kínával sem szomszédosak, ezért figyelmen kívül maradt fehér foltként addig nem nyerték el Kína figyelmét.

létrehozta a „16+1” Együttműködési Mechanizmust, melyet Kína a Közép- és Kelet-Európával való együttműködés többoldalú szintjén folytatott fontos gyakorlatának tekinthetünk, s mely egyben megindította az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezéshez a Kína és a közép- és kelet-európai országok közötti kapcsolathoz szükséges alapozást és előkészületeket. Az ezt követő egy évben az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés keretében Kína és Magyarország közötti viszony folyamatosan javult, mígnem e program kiépítésében részvevő többi ország mintaképévé nem váltak.

Az Orbán-kormány második ciklusának kezdete óta, különös tekintettel a magyar kormány „keleti nyitás” politikájára és a kínai kormány „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezésére, a két ország közötti eszmecserék és együttműködés folyamatosan bővülnek és elmélyülnek, a kétoldalú kapcsolatok gyors ütemben fejlődnek. Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetése óta, Magyarország számos „első” alkalmat tart számon a kínai-magyar kapcsolatokat illetően, amelyek Közép- és Kelet-Európában vezető és példaértékű jelentőséggel bírnak:

- Az első európai ország, amely kormányközi együttműködést írt alá Kínával az „Egy Övezet Egy Út” közös támogatásáról és fejlesztéséről;
- Az első ország, amely Kínával létrehozta és elindította az „Egy Övezet Egy Út” munkacsoportot;
- Az első közép- és kelet-európai ország, amely kínai jüan elszámoló (klíring) bankot hozott létre;
- Az első közép- és kelet-európai ország, amely felállította a Kínai Nemzeti Turisztikai Igazgatóság irodáját;
- Az első közép- és kelet-európai ország, amely kínai jüan kötvényeket bocsáthat ki;
- Az első olyan európai ország, amely magyar és kínai két tanítási nyelvű általános iskolát és gimnáziumot működtet;
- Az első európai ország, ahol jogszabályban ismerik el a kínai

orvoslást és létrehozták a Hagyományos Kínai Orvoslás Konfuciusz Intézetet.

2017-ben Orbán Viktor Kína meghívására résztvett az „Egy Övezet Egy Út” Nemzetközi Együttműködési Csúcsalálkozón, ezzel hivatalos látogatást téve Kínában. A jelen kínai-magyar államfők találkozója a 2004-ben létrejött baráti együttműködési partnerségből átfogó stratégiai partnerséggé emelte a két ország kapcsolatát. A kínai-magyar kapcsolatokban létező számos „elsőként” és a 2017-es „átfogó stratégiai partnerség” felemelkedő tendenciáját tekintve, a két ország közti kapcsolat valóban elérte történelme során a legjobb szintet. Ebből egyrészt az Orbán-kormány által végrehajtott „Keleti Nyitás” politika tudott profitálni, másrészt pedig Kína az „Egy Övezet Egy Út” keretében végrehajtott „Nyugati Nyitás” szándéka.

Az Orbán-kormány elmúlt évekbeli pozitív hozzáállása Kínához bizonyos szempontból Kína puha hatalmi konstrukciójának eredményeit tükrözi. Ehhez tudni kell azt is, hogy az első Orbán-kormány Kína-ellenes élcsapat volt; nemcsak ellenezte a Kínával való kommunikációt, hanem gyakran bírálta Kínát a Tibettel és emberjogi kérdésekkel kapcsolatban. A nemzetközi helyzet új változásaival és a kínai gazdaság rohamos fejlődésével Orbán határozottan felhagyott a korábban alkalmazott diplomáciai értékrenddel és ahelyett egy gyakorlatiasabb Kína-politikát fogadott el. 2009 decemberében, Kína a világ második legnagyobb gazdaságává válásának előestéjén Orbán Viktor először tett hivatalos látogatást Kínában. A 2002-es évtől, a Kínával való kommunikáció megtagadásától a 2009-es magyar választások előtti hivatalos kínai látogatásáig, Orbán Viktor Kínához való hozzáállása e néhány év alatt hatalmas változáson esett át. Hivatalos látogatása után Orbán Viktor magas fokon dicsérte Kína gazdasági és társadalmi fejlesztési eredményeit, valamint sokszor előfordult az a magyar médiában ritkán látott eset, hogy kínai szlenggel idézte a Kínához való hozzáállását: hogy

a cipő megfelelő-e, azt csak a láb tudja¹⁰¹, vagy a fehér-fekete macska elmélete¹⁰², „nyugati hajón ülünk, de a világban keleti szél fúj”. Orbán Viktor Kína iránti hozzáállásának változása a kínai-magyar kapcsolatok fejlődésében nagyon fontos szerepet játszott.

Az „Egy Övezet Egy út” kezdeményezés és a „Keleti Nyitás” stratégia együttes támogatására a két ország kereskedelmi volumene folyamatosan növekszik. A kétoldalú kereskedelmi volumen 2000-es évben mindössze 997 millió USD volt, mely érték 2016-ra, az „Egy Övezet Egy Út” felvetése után három évvel már 8,89 milliárd USD, ami a Kína világgal és Európával folytatott kereskedelmi csökkenésének háttérével szemben 10,1%-os növekedés volt. Kína Magyarország legnagyobb EU-n kívüli kereskedelmi partnerévé vált és Magyarország lett Kína legnagyobb import forrása Közép- és Kelet-Európából. 2000 és 2016 között a befektetési szférában Kína magyarországi közvetlen beruházása 2,05 milliárd eurót tett ki, ami EU-t illetően a tizedik, a közép- és kelet-európai országok között pedig az első.¹⁰³ A 2017-es évre a kétoldalú kereskedelmi érték Kína és Magyarország között elérte a 10,14 milliárd USD-t, ami 14,1%-os növekedést jelent az előző évhez képest. E volumen, hogy először haladta meg a 10 milliárdos határt, azzal új rekordmagasság teljesült; Magyarország fenntartja Kína pozícióját, mint a közép- és kelet-európai országok harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere és egyben Kína Magyarország legnagyobb EU-n kívüli kereskedelmi partnere. Ebből Kína 4,09 milliárd USD-t importált Magyarországról, ami 18,0%-os növekedés volt az előző évhez képest; Magyarország továbbra is a legtöbbet Kínába exportáló ország a közép- és kelet-európai országok között; Kína

---

¹⁰¹ Hogy egy rendszer jó-e vagy sem, abba csak a rendszert választó országnak van joga beleszólni.

¹⁰² A fehér-fekete macska elméletét a 20. század hatvanas éveiben találta ki Teng Hsziao-ping: „Mindegy, hogy fekete vagy fehér a macska, amelyik egeret fog, az a jó macska.” E mondat jelentése: akár tervgazdaság, akár piacgazdaság, mind csak az erőforrások elosztásának eszközei és semmi közülük a politikai rendszerhez. Amíg gazdasági eredmény érhető el, addig az alkalmazott politikai rendszer nem fontos.

¹⁰³ Forrás: http://www.beijingreview.com.cn/shishi/201711/t20171130_800111082.html
<http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/fuwzn/feihuiyuan/201602/20160201258981.shtml> (Letöltés ideje: 2020. június 23.)

Magyarországra irányuló exportja 6,05 milliárd USD, ami 11,5%-os növekedést jelent.¹⁰⁴ S bár 2019-ben a nemzetközi kereskedelem általános hátrányos hatására a két ország közti kereskedelmi volumen 2018-hoz képest 6,2%-val esett vissza, mégis 10,21 milliárd USD értéket tudott tartani.¹⁰⁵ 2019-ben Kína által Magyarország teljes iparába tett közvetlen befektetés 56,76 millió USD, Magyarország közvetlen befektetése Kínában 21,89 millió USD, mely 1571%-os kétoldalú kereskedelmi volumen gyors növekedését jelenti.¹⁰⁶ Mindez tovább erősíti a magyar kormány Kínával szembeni jóindulatát, Orbán Viktor többször dicsérte az „Egy Övezet Egy Út” és a „16+1 Együttműködés” által az országnak hozott fejlődési lehetőségeket és magát a kínai modellt is sokszor nagyra értékelte – mindez Orbán Viktor első miniszterelnöksége idején elképzelhetetlen lett volna.

Noha nem tudhatjuk pontosan, hogy milyen okok lehettek a magyarországi Orbán kormány Kínával szembeni attitűdjének drasztikus változásának, de a magyar kormány kínai „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezéssel szembeni hozzáállását és a kínai gazdasági teljesítmények illetve jövőbeni gazdasági potenciájának magasfokú dicséretét tekintve a magyar kormány elismeri Kína elmúlt évekbeli fejlesztési eredményeit és reméli, hogy a kínai szintéren megtalálhatja saját nemzeti fejlődésének lehetőségeit. A többpólusú világban a kínai-magyar kapcsolatokat tekintve az Orbán-kormány korábbi, a Kínával való kommunikációt elutasító hozzáállásának az aktív párbeszédbe és együttműködésbe való változása – ez Kína puha hatalmának fejlesztése terén elért óriási előrelépés. Függetlenül attól, hogy a két ország közti kölcsönös jóakaratot a politikai elit szintjéről ki lehet-e terjeszteni a népi szintre, ezáltal valóban megvalósulna a puha hatalom „földet érése”; ehhez szükség van több és hatékonyabb kulturális, oktatási kommunikációra, mely végül elvezethetne az „emberek közti tiszta szívű

---

¹⁰⁴ Forrás: <http://hu.mofcom.gov.cn/article/jmxw/201802/20180202709358.shtml> (Letöltés ideje: 2020. június 23.)

¹⁰⁵ Forrás: <http://hu.mofcom.gov.cn/article/tjsj/202002/20200202938661.shtml> (Letöltés ideje: 2020. június 23.)

¹⁰⁶ Uo.

kommunikációhoz”.

II. a kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődése az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés meghirdetése után

Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés óta a kínai-magyar kulturális cserekapcsolatok folyamatos előrehaladását tapasztalhatjuk. Az oktatási területen Kína és Magyarország kapcsolattartása igen gyakori (lásd: 5. táblázat). A 2013-as évtől kezdve, amikor Kína a közép- és kelet-európai 16 országával kiépítette a „16+1” oktatáspolitikai párbeszédének mechanizmusát, azóta Magyarország aktívan részt vesz benne, évente miniszteri szintű delegációk járnak eszmecserére és egyetemeket mozgósítanak a „16+1”-ben való részvételre.

5. táblázat

Munkacsoportok Kína és Magyarország között az oktatás területén (Statisztikai adatok a 2016-os évig)

2011. június	Lin Huiqing, Kína Oktatási Minisztérium miniszterhelyettese vezette delegáció magyarországi látogatása, ahol találkozott a Nemzeti Erőforrási Minisztérium Oktatási Államtitkárával.
2013. június	Magyar delegáció részt vett az első „Kína – KKE ¹⁰⁷ Oktatáspolitikai Párbeszéd” című rendezvényen, Chongqingban.
2013. november	Liu Limin, a kínai Oktatási Minisztérium miniszterhelyettese találkozott Sziijártó Péterrel a Miniszterelnökség külügyi és külgazdasági államtitkárával, és aláírták a <i>„Kína és Magyarország 2013-2015-ös évre vonatkozó Oktatási Együttműködés végrehajtási megállapodását”</i> .
2014. szeptember	Palkovics László, az Emberi Erőforrások Minisztériumának felsőoktatási államtitkára részt vett a Tianjin-ben megrendezett II. „Kína – CEEC Oktatáspolitikai Párbeszéd” című rendezvényen.
2016. május	A kínai Oktatási Minisztérium Hao Ping miniszterhelyettese találkozott Íjgyártó Istvánval,

¹⁰⁷ KKE: a „közép- és kelet-európai országok” rövidítése

	Külgazdasági és Külügyminisztérium helyettes keleti nyitását felelős államtitkársával.
--	--

A szerző saját szerkesztése

A két ország oktatásért felelős szerveinek támogatása alatt az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés segítségével a kínai és magyar diákok közötti oktatási csereprogramok is jelentősen javultak. A kínai Oktatási Minisztérium és a magyar Emberi Erőforrások Minisztériuma által 2013. november 13-án aláírt, 2013-2015. évekre szóló Oktatási Együttműködési Munkaterv szerint Kína évente 22 ösztöndíjat biztosít a magyar diákok számára kínai tanulmányok folytatására, valamint évente legalább egy ösztöndíjat biztosít doktori képzésre, amelynek finanszírozási ideje személyenként 36 hónap. A Kínai Oktatási Minisztérium Nemzetközi Csere- és Együttműködési Osztálya által a szerző rendelkezésére bocsátott adatok szerint 2015-ben, két évvel az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés elindítása után, a Kínában tanuló magyar diákok teljes létszáma 458 volt, ebből 149 diák Kínai Állami Ösztöndíjjal, 309 diák pedig önköltséges képzésen folytatta tanulmányait; Magyarországon összesen 389 kínai diák tanult, köztük 144 állami ösztöndíjjal, 245 önköltségen. 2018-ban, öt évvel az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés elindítása után, a Kínában tanuló magyar diákok teljes létszáma 587 volt, ami a 2017-es évhez képest 18,6%-kal nőtt, ebből 162 diák tanult Kínai Állami Ösztöndíjjal, még a Magyarországon állami ösztöndíjjal tanuló kínai diákok száma 860 volt. 2015 végéig Magyarországon összesen 884 kínai diák tanult, ez a szám 2018 végére 2177-re nőtt. A Kínai Ösztöndíj Bizottság által szolgáltatott adatok szerint 2020-ban a 2016-os évhez képest 54%-kal nőtt azon kínai diákok száma, akik állami ösztöndíjjal mehettek Magyarországra tanulni.¹⁰⁸ S bár a Covid19-járvány hatással volt rá és 2021-ben a kínai

---

¹⁰⁸ Adatok forrása: A Kínai Ösztöndíj Bizottság Eurázsiai és Afrikai Ügyek Osztályának igazgatója – Long Man által, a 2021-ben megtartott BFSU Kína és Közép- és kelet- Európa Bölcsészettudományi Eszmecsere Fórumon elhangzott beszédéből.

ösztöndíjasok száma az érintett országban csökkent; ám érdemes megemlíteni, hogy a magyar kormány kezdeményezőleg fenntartotta külföldi tanulási jogosultságukat azon diákoknak, akik nem tudtak a megfelelő időben megérkezni, ezzel lehetővé téve számukra, hogy a járvány végeztével utazzanak Magyarországra tanulmányukat megkezdeni – mely bizonyos szempontból tükrözi a magyar kormány Kínához való baráti hozzáállását. A fent bemutatott adatokból látható, hogy az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés nagymértékben előmozdította az oktatási cseréket Kína és Magyarország között, évről évre növekvő számú résztvevővel mindkét fél részéről.

2019-ben Kína és Magyarország által aláírt, 2019-2022. évekre szóló oktatási keretmegállapodást megerősíti és kibővíti a két ország elkötelezettségét az oktatási együttműködésre és a csereprogramokra, hogy ez által fellendítse az együttműködést a diákok mobilitása, az iskolák közötti együttműködés, a nyelvoktatás és a szakoktatás területén. A megállapodás szerint a kínai fél népszerűsíti a kínai diákok körében a magyarországi tanulmányok folytatását, valamint támogatja a magyar egyetemeket a kínai oktatási kiállításokon való részvételben, valamint a kínai tanulmányokat népszerűsítő tevékenységeikben. Kína emellett több, még versenyképesebb választási lehetőségeket kínál a külföldön tanulni vágyó magyar diákoknak, valamint olyan ösztönző lépésekkel, mint együttműködési ösztöndíjak és Kína-Európa kölcsönösen elfogadott kredit-programot létrehozása, fogja népszerűsíteni programjait, ez által több magyar diákot vonzva Kínába. Bár a koronavírus okozta világjárvány nagy mértékben befolyásolta a két ország közötti oktatási csereprogramokat, de a hosszútávú terveket tekintve, a járvány hatékony kontroll alá vonása után a cserék is újra fognak indulni, a nemzetközi diákok pedig a jövőben nagyban hozzájárulnak majd a két ország közötti kapcsolatok előrehaladásához.

Mindkét ország kormánya támogatja hazájukban a másik ország nyelvén folyó oktatási intézmények és tanulási lehetőségek létrehozását. Kínának öt

Konfuciusz Intézete van Magyarországon, melyek a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Szegedi Tudományegyetem, a Miskolci Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, valamint a Debreceni Egyetem kampuszán találhatóak. 2013 novemberében Magyarország és a Konfuciusz Intézetekért felelős kínai Hanban Intézet közösen létrehozta a ELTE Konfuciusz Intézet Közép- és Kelet-Európai Regionális Tanárképző Központot, amely az első tengerentúli kínai regionális intézmény, melynek fő célja a helyi kínai tanárok képzése. A Konfuciusz Intézetek mellett számos kínai és magyar egyetem között is van oktatással kapcsolatos csere és együttműködés. A Heilongjiang Kínai Orvostudományi Egyetem az első egyetem, amely a magyarországi Semmelweis Egyetemmel közösen szervez tanfolyamot kínai orvoslásban jártas szakemberek képzése érdekében. A kezdeményezést 2017 novemberétől a két ország kormánya formálisan is támogatja, valamint ezzel egy időben határoztak a budapesti Közép- és Kelet-Európai HKO Oktatási és Kutatóközpont létrehozásáról. Jelenleg Magyarország az egyik olyan európai ország, ahol a hagyományos kínai orvoslás jogszerűen gyakorolható, továbbá ahol a Kína-KKE Hagyományos Kínai Orvoslás Központ is található.

A felsőoktatási együttműködés mellett Magyarországon van az egyetlen állami iskola Európában, amelyben magyar-kínai kétnyelvű oktatás folyik. A Magyar-Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskolát 2004-ben alapították Kína és Magyarország vezetőinek közös kezdeményezése nyomán, majd 2015-ben gimnáziumi részleggel bővült ki az intézmény. Bár a magyar-kínai kétnyelvű iskola felállítása nem volt zökkenőmentes, a kínai és a magyar kormány közös erőfeszítései megoldották a kínai tanárok helyi képzésével és a kínai tananyagok stabil ellátásával kapcsolatos kezdetleges problémákat. 2015 végére az iskola kezdeti 4 évfolyamán tanuló 87 diákról 8 évfolyamon, 12 osztályban tanuló 283 diákra nőtt, köztük 186 magyar, 92 kínai, valamint orosz, mongol és kambodzsai diákok is találhatóak. A tanítás 65%-ban magyarul, 35%-ban kínai nyelven folyik. Az intézmény 30 fős tanári karában 10 kínai anyanyelvű pedagógus található. Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés

elindítása óta, a célország nyelvét és kultúráját értő tehetségek képzése érdekében, tíz kínai egyetem és főiskola indított magyar nyelvtanításával foglalkozó alapszakot, ami elképzelhetetlen volt a kezdeményezés elindítása előtt. A kezdeményezés előtt csak a Pekingi Idegen Nyelvi Egyetemen volt magyar nyelv szak, ami Csou En-laj miniszterelnök utasítására indult el. Az erősödő ázsiai, afrikai, dél-amerikai függetlenségi mozgalmak, illetve az imperializmus és a gyarmatosítás ellenes harc által befolyásolt politikai környezetben Csou En-laj miniszterelnök felismerte és rámutatott, hogy ezekkel a népekkel való kapcsolatfelvétel során a kínaiaknak tiszteletben kell tartaniuk az egyes nemzetek érzéseit és nyelveit, valamint támogatniuk kell azokat a tehetségeket, akik képesek elsajátítani ezeket a nyelveket. Ennek megfelelően a Pekingi Idegen Nyelvi Egyetem 1961-ben létrehozott több olyan nyelvi tanszéket, melyek ritka nyelvekkel, mint például a magyar, a bolgár, az albán, a laoszi, a kambodzsai és a szingaléz, foglalkoznak. Az egyetem magyar tanszékének alapítója Jia Shumin volt, aki azon ösztöndíjas diákok egyike, akiket a KNK elsőként küldött Magyarországra tanulmányokat folytatni. Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés előtt a magyar szak nem tartozott a népszerű szakok közé, mivel a nyelv nem volt keresett a munkavállalói piacon, a frissdiplomások nem tudták hasznosítani tudásukat. A kezdeményezés indulása után 2013-ban egy addig nem tapasztalt „magyar láz” hatására 11 felsőoktatási intézmény indított magyar szakot. A szerző által a magyar szakos hallgatók között végzett felmérés szerint a szakot választók elsődleges indoka a magyarok Kína felé tapasztalható szívéllyessége és befogadása, a jó magyar-kínai gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok voltak. A magyar nyelvet ismerő tehetségek gondozása nagyban hozzájárul a sikeres és hatásos párbeszédhez a két ország között minden szintén, ami segít előmozdítani a Magyarország és Kína közötti baráti kapcsolatokat.

Az oktatási együttműködésekén túl, Magyarország vezeti a Kínai-KKE együttműködést a turizmus és kultúra területén is. 2014 májusában Magyarországon szervezték meg az első Kínai-KKE turisztikai

együttműködésről szóló találkozót, valamint 2015 márciusában Budapesten tartották a Kína-KKE Turisztikai Együttműködési Promóciós Év megnyitó ünnepségét is. 2015 májusában kínai előadóiipari delegáció érkezett Magyarországra, hogy szakmai programsorozatot vásárlásáról tárgyaljon. 2016 májusában Budapesten került megrendezésre az első Kína-KKE Irodalmi Fórum, 2017 novemberében pedig a Kína-KKE Think Tank Fórum. 2016 és 2017 között Magyarországon tartották a "Harcművészeti Selyemút" képzéssorozatot.

A Kína és Magyarország közötti kulturális cserék szintén nagyon szorosak. Időről időre különböző, egyedi kínai kulturális programokat rendeznek Magyarországon. Egyes kiállítások a magyar közönség nagy részét is vonzották, például a „Kínai Tavaszünnepe” kulturális fesztivál, „Az első kínai császár agyaghadserége” kiállítás, a kínai lampionfesztivál és így tovább. A magyar kormány és civil szervezetek támogatásával időnként megjelenő kínai kulturális programok a magyarok kínai kultúra iránti szeretetét igyekezik növelni. A szerző azonban úgy véli, hogy a kínai kormány e tevékenységekben játszott túlzott szerepe miatt egyes kulturális események hosszú, hivatalos beszédekkel és udvarias baráti interakciókkal vannak telítve, amelyek az emberek valódi szükségleteihez nem állnak közel, ami a közönség felé visszatartó hatású, így a politikusok kulturális tevékenységekben való részvételének csökkentése pozitív hatása lenne a nyilvánosságra is.

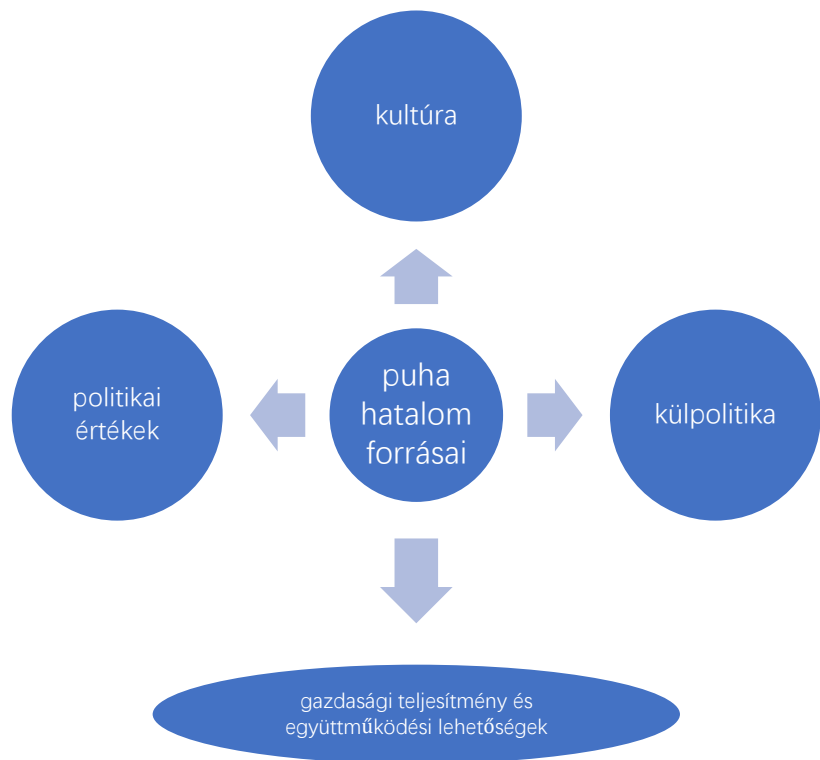
4.3.2.4. Összefoglalás: Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetése utáni Kína puha hatalmának hatása Magyarországra

Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezést 2013-ban indította el a kínai kormány abban a reményben, hogy együttműködési platformot hozhat létre a „konzultáció, osztozkodás és építkezés” elve alapján, a kereskedelmi együttműködés, a pénzügyi kommunikáció és az emberek közötti kommunikáció megerősítésének céljából a világ országaival. Ez a

kezdeményezés azt a kínai nézőpontot képviseli, mi szerint a harmóniából fakad a család, és így a világ egysége is, ami nemcsak a realizmus által javasolt nullaösszegű játéktól tér el, hanem a neoliberalizmus által szorgalmazott intézményi keretek közötti együttműködéstől is. A kezdeményezés célja, hogy kínai megoldási javaslatokat nyújtson globális kormányzáshoz, ezzel szemléltetve Kína növekvő jelenlétét. Ezen ambiciózus terv előterjesztése nem vezetett a „Kína fenyegetéselmélet” erősödéséhez, hanem pozitív választ kapott az országok többségétől jelentős előrelépést jelentve Kína puha hatalmának szempontjából, ami már nem korlátozódik arra, hogy a keleti kultúra varázsát használja a puha hatalom erősítésének fő eszközeként, hanem saját hagyományos filozófiájából indul ki, együttműködési kezdeményezésekkel, valamint kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés lehetőségeinek megteremtéséhez való elkötelezettségével. Ez a terv kibővíti a Nye által javasolt három puha hatalmi forrást a nemzeti puha hatalommal, mint negyedik forrás. (Lásd: 3. ábra)

3. ábra

A puha hatalom forrásai

A szerző saját szerkesztése.

A magyar-kínai kapcsolatokban Kína potenciális együttműködési lehetőségei az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezésen keresztül, valamint Kína gazdasági eredményei az elmúlt években megerősítették puha hatalmának tekintélyét a magyar kormány szemében, és kiterjesztették a gazdasági területekre. A magyar kormány pozitívan reagált a kezdeményezésre, és a platform segítségével megerősítette gazdasági és kereskedelmi együttműködését Kínával. A magyar-kínai kapcsolatokat „nászutas időszakának” hatására a két ország közötti oktatási és kulturális csereprogramok is számos eredményt értek el, melynek célja, hogy Kína puha hatalmának magyarországi kiépítését a politikai elit szintjéről a magyar nép szintjére is kiterjesszék.

Összességében elmondható, hogy Kína virágzó gazdasága, amelyet Kína saját gazdasági eredményei hoztak létre, nem az egyetlen vonzerő a puha hatalom szempontjából, hanem még inkább más országok egy jövőbeni

gazdasági együttműködés lehetőségével kapcsolatos elvárásai is. Az, hogy Kína puha hatalmának negyedik forrása hosszú távú és stabil sikert hozhat-e az országnak még nem tudható biztosra, hiszen a puha hatalom egyes eszközeit nem mindig lehet olyan hatalommá alakítani, amely elősegítheti a kívánt eredmény elérését, így egyes esetekben nem fenntartható általa. Ha Kína csak a kezdeményezés kezdeti terveire és ambiciózus jövőképére támaszkodik érdemi, mindkét fél érdekeit szolgáló projektek nélkül, hogy pozitív visszajelzést kapjon más országoktól, Kína puha hatalmának támogatásának emelkedő tendenciája fokozatosan le fog lassulni, sőt előfordulhat, hogy nem lesz képes megfelelni más országok gazdasági és kereskedelmi eredményekkel kapcsolatos elvárásainak, amelyek végső soron befolyásolhatják Kína puha hatalmának hatásosságát.

4.3.3. Kína-Magyarország kulturális és oktatási cserekapcsolatának lehetséges fejlődési tendenciája a járványt követő időszakban

4.3.3.1. Az időszak háttere és jellegzetessége

2020-ban az új koronavírus járvány általános fenyegetéssé vált a világ országai számára. A világkereskedelem olyan kihívásokkal kell szembe nézzen, mint a határ lezárások, az ellátási lánc felszakadozása és piaci ingadozások többek között. A geopolitikai helyzet szintén változásokkal fog szembe nézni a járvány utáni korszakban. A vírus világszerte tovább terjed, akadályozva az emberek, áruk és szolgáltatások áramlását az országok között, amely nagy hatással van a nemzetközi közösség különböző területeken folytatott együttműködésre.

Az a tény, hogy a koronavírus járványt 2020-ban először Kínában diagnosztizálták, beleértve a kínai kormány válaszát és válságkezelését, a világnak Kínáról alkotott véleményét, pozitív és negatív irányban egyaránt teljesen átalakította. Ez arra készítette Kínát, hogy újból megvizsgálja a puha hatalommal kapcsolatos álláspontját. A kínai kormány pozitív

hozzaállása és hatékonysága a járvány leküzdésében elismerést és dicséretet kapott a saját népétől és az Egészségügyi Világszervezettől; azok az országok, melyek kínai orvosi segítséget kaptak, szintén pozitívan értékelték Kína járványellenes erőfeszítéseit. A kínaiak észrevették, hogy a belügyek megfelelő kezelése, a nemzetközi együttműködésben való aktív részvétel és Kína kormányzati elképzeléseinek megosztása elősegíthetné Kína jó hírnevének és puha hatalmának világszerte történő erősödését.

4.3.3.2. Kína új perspektíva a kulturális-oktatási nyitottsággal kapcsolatban a járványt követő időszakban

A nemzetközi oktatási és kulturális kapcsolatok területét illetően, rövidtávon tekintve külföldi tanulmányok folytatása, tehetségek felkutatásá-bevonása, tudományos cserekapcsolatokat vagy egyéb projekteket közvetlenül érintette a koronavírus járvány, egy ideje stagnál; hosszú távon tekintve a járvány globális gazdasági hanyatlást, nemzetközi oktatás területén való beruházások, a magánszemélyek nemzetközi áramlásának radikális csökkenéséhez vezetett, vagy a nemzetközi politikai helyzet változása is, mind-mind negatív irányú befolyásoló tényezői a globális oktatási és kulturális kommunikációnak. Továbbá, a „globalizáció” és a „nemzetközivé válás” soha nem látott csapást szenvedett el. A koronavírus kirobbanásával egyre több ország érzékelte a nemzetközi munkamegosztás fenyegető veszélyét a nemzet gazdasági szuverenitását illetően, mely az „anti-globalizáció”, „korlátozott/részleges globalizáció” gondolatát és az egyes országok „nyitás”-sal szembeni konzervatív vagy védekező magatartását idézte elő. Ezek mind negatív hatással lesznek a járványt követő időszak oktatási és kulturális cserekapcsolataira. Ezért érdemes megvizsgálni, milyen új helyzetek és tendenciák merülhetnek fel a kínai és magyar kulturális és oktatási csereprogramokban.

2020 áprilisában, amikor a járvány még mindig tombolt a világon, a világgazdaság megtorpanni kényszerült és az országok közötti oktatási és

kulturális csereprogramok is megszakadni látszanak, a kínai oktatási minisztérium hét kormányhivatallal együttműködve megfogalmazott és kiadott egy „Az új korszak oktatási nyitottságát gyorsító és bővítő vélemények” című dokumentumot, amiben új ötletek merülnek fel Kína puha hatalmának felépítésével kapcsolatban. Ez a dokumentum nem egy általános értelemben vett, a Kínai Oktatási Minisztérium által meghirdetett oktatásfejlesztési tervezet, ennek fontossága abban rejlik, hogy tükrözi a Kínai nemzet akaratát¹⁰⁹, miszerint az oktatás nyitott kell legyen a külvilágra¹¹⁰.

A dokumentum értelmében a külföldi oktatási cserekapcsolatok fókuszpontja az eredetileg meglévő közvetlen nemzetközi kommunikáció által a különböző civilizációk és kultúrák mind mélyebb szintű megértésével fokozva Kína puha eszközű politikáját – ez két új ötletre változott. Egyrészt, a nemzetközi kommunikáció révén tervezi kinevelni nemzetközileg versenyképes hazai tehetségeket, vagy a tehetségeket hazavonzani Kínába, hogy ösztönözzék a hazai gazdasági és társadalmi fejlődést a puha hatalom és a globális versenyképesség fokozása érdekében; másrészt a nemzetközi közösség fejlődéséhez hozzájárulni egy kínai kormányzati tervvel, ami Kína puha hatalmát is erősebbé tehetné.

E dokumentumot a koronavírus járvány globális politikát és gazdaságot teljesen átformáló, a bármilyen külső fejlesztést sokkal bonyolultabban kivitelezhető, speciális háttérben adták ki, s mely demonstrálja, hogy Kína hűen kitart az oktatás nyitása mellett. Kína ezen új nyitott oktatáspolitiká

---

¹⁰⁹ A kínai politika rendszerében fontos jellemző a Párt Központi Bizottságának „legmagasabb szintű tervezése”: a Párt Központi Bizottsága által javasolt stratégiai koncepciót mindegyik minisztériumnak alaposan kell tanulmányoznia és végrehajtania (vagy nevezzük szellemiségnek) és konkrét megvalósítási tervezetet kell kidolgozniuk rá.

¹¹⁰ Az elmúlt években Hszi Csin-ping kínai elnök az „Egy Övezet Egy Út” nemzetközi együttműködési csúcstalálkozó, CIIE vagy BFA fórumokon többször is bejelentette a világnak, hogy Kína kibővíti és nyitottá teszi az oktatást. A kínai vezetés „legmagasabb szintű tervezésével” és az Oktatási Minisztérium utóbbi évek alatt az oktatás külvilág felé való nyitásának érdekében végzett gyakorlati tapasztalatainak összefoglalása alapján, a hazai és a nemzetközi helyzettel összhangban fogalmazta meg a „Az új korszak oktatási nyitottságát gyorsító és bővítő vélemények”-et.

felvetésével válaszolt a koronavírus hatására bekövetkezett nemzetközi kereskedelmi protekcionizmus és nacionalizmus térnyerésére, valamint a különféle országok személyi, áru és szolgáltatások határokon túli áramlását ért korlátozásokra. Ezért ez, az elsősorban a kínai gazdasági és társadalmi fejlődés jelenlegi helyzetén és igényein alapuló írás a COVID19 járvány globális politikai és gazdasági környezetre gyakorolt hatását is figyelembe véve új stratégiákat javasol az oktatás megnyitásának felgyorsítására és kiterjesztésére, valamint a kínai oktatás nemzetközi befolyásának fokozására.

A szerző úgy véli, hogy Kína megnyitása az oktatás előtérbe helyezésével a nemzetközi kulturális és oktatási cserék új szakaszát jelzi. Ezen új perspektíva szerint Kína puha hatalma már nem a kulturális cserék síkjára korlátozódik, mint korábban, hanem sokkal összetettebbé válik: a globális versenyképességgel rendelkező tehetségek képzésének előtérbe helyezésére, nagyobb figyelem a saját gazdasági és társadalmi fejlődésére és az ország pozitív imázsának erősítésére a nemzetközi érdekek támogatása érdekében.

Működtetési szempontból nézve Kína a tehetségek megfelelőbb képzése érdekében átveszi a „bevonás” és „kihelyezés/kiküldés” módszerét. Egyrészt a magas színvonalú tengerentúli oktatási erőforrások aktív bevonásával, a kínai és külföldi oktatási intézményeket erősebb és szorosabb együttműködésre ösztönözve meg tudja valósítani az oktatási erőforrások diverzifikációját, ezzel kielégítve a diákok azon igényeit, hogy magas színvonalú nemzetközi oktatásban részesülhetnek anélkül, hogy ezért külföldre kellene menniük. Másrészt folytatja a külföldi képzési csatornákon keresztül a hazai modernizációhoz szükséges különféle tehetségek képzését. Így végül ezeken a nemzetközi elképzeléssel rendelkező hazai tehetségek közreműködésével elérhető a Kínai gazdaság és társadalom fejlődésének előmozdítása. Ami a nemzetközi közösséghez egy kínai oktatásirányítási tervvel való hozzájárulását illeti, s mivel a vírus a különböző országok oktatását különféle mértékben sújtotta, Kína javasolja a nemzetközi oktatási termékek kínálatának bővítését, aktívan osztva meg a „felfüggesztett órák alatti tanítás megtartása”

és a rendezett iskolai oktatásba való visszatérést illető tapasztalatait és módszerét, hogy képességei szerint segítsen a nemzetközi közösségnek, különösen a fejlődő országoknak.

4.3.3.3. Kína új perspektíva mögötti filozófia és ennek lehetséges hatása a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokra

Kína a korábbiakhoz képest sokkal visszafogottabb megközelítést alkalmaz a puha hatalomépítés terén. Az új korszakban a kínai kormány nyitott oktatás érdekében végzett új intézkedései/rendelkezései, még inkább kiemeli a kínaiak szokásos gondolkodásmódját és bekerítő taktikát – ugyan ez egy sokkal körülíróbb ügyintézési stílus, ám a kínaiak számára könnyebben kezelhetőnek tűnik. A nemzeti jelleg szempontjából Kína egy visszafogott és szerény nemzet, mely nem tudja hatékonyan reklámozni magát, helyette jobban hozzá van szokva, hogy a kemény munka révén közvetett módon szerez elismerést. Azonban annak érdekében, hogy enyhítse a Nyugat, Kína gyors fejlődésével kapcsolatos kétségeit és kritikáit, Kínának fokoznia kell promócióját abban a reményben, hogy a látványos gesztusok révén elnyeri más országok jóindulatát. Az önpromóció és a hozzátartozó készségeinek hiánya azonban mutatja, hogy a módszer nem áll összhangban a hagyományos kínai gondolkodással, ezért nehezen érhető el jelentős hatás általa. Ahogyan Nye is mondta, „a legjobb propaganda nem a propaganda.” (Nye, 2017, p. 58).

A visszafogottabb megközelítés és a hagyományos kínai gondolkodásmód előtérbe helyezése vajon milyen hatást gyakorolhatja a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokra, a jelenlegi szakaszban még nem lehet megállapítani, hiszen a Kína által kijelölt külvilágra nyitott oktatási módszer felvetése, miszerint külföldi csereprogramokon keresztül kell kiképezni nemzetközileg versenyképes hazai tehetségeket, ezen útvonal átmenetileg képtelen nagyszabású megvalósításra. Ám tekintettel a szoros kínai-magyar kapcsolatokra, várhatóan, ha elmúlik a járvány, akkor a cserediákok száma egy új csúcsot fog elérni a két ország között. A Kína által

felvetett „a globális oktatási programhoz való hozzájárulás egy Kínai programmal” szemszögéből egyelőre úgy látszik, hogy nehéz kivitelezni. A járvány idején a kínai „felfüggesztett órák alatti tanítás megtartása” elvek alapján kínai cégek sok applikációt fejlesztettek (például Tencent Meeting, Ding Talk, stb.), amelyeknek nagy a közönsége van Kínában, és igen pozitív visszajelzést kaptak a használatban. Ezenkívül, nagy gyakorlatuk van a kínai illető hatóságoknak a rendezett iskolai oktatásba való visszatérésben a kínai nagy népességének köszönhetően. Viszont a jelenlegi vizsgálat azt mutatja, hogy alig van olyan magyar iskola, ahol alkalmazza a kínai technikát, például az ELTE inkább használja az amerikai ZOOM-ot és Microsoft Teams-t, a Debreceni Egyetem is ZOOM-ot választott. Ebből a szempontból láthatjuk, hogy az úgynevezett „a kínai oktatásirányítási tervvel való hozzájárulás” rövid távon nehéz előrelépni. De mindenesetre Kína puha ereje építési módszerének kiigazítása mindenképpen hatással lesz a kínai-magyar kulturális-oktatási kapcsolatok fejlődésére, csak várni kell az eredményeinek a kutatásához.

ÖTÖDIK FEJEZET

Következtetések és összegzés

5.1. Összefoglalás

A hipotézisek részletes bizonyítása előtt röviden áttekintem az értekezés menetét. A téma indoklását és a jelentőségét tartalmazó bevezetést a disszertáció első fejezete követi, amelynek célja az volt, hogy bemutassa és elemezze a kultúrával kapcsolatos elméleteket. Sok egyéb fogalomhoz hasonlóan, a *kultúra* szónak nincs egységesen elfogadott definíciója. Emiatt számos elmélet létezik a kultúrával kapcsolatban. A disszertációm a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokat veszi alapul a kínai puha hatalom magyarországi felépítésének tanulmányozásához. A disszertáció a kulturális diplomácia és a puha hatalom elméletét vizsgálja. A kulturális diplomácia elméletének bemutatása mint kiindulópont alapvetően a kulturális diplomácia meghatározását, a kulturális diplomácia korai, kortárs és modern gyakorlatát, valamint a kulturális diplomácia irodalmi áttekintését foglalja magában. A puha hatalom elméletének kutatása alkotja a disszertáció alapvető elméletét, mivel a disszertáció a kínai-magyar kulturális és oktatási kapcsolatokat véve példának, az esettanulmányon keresztül bebizonyítja és kiegészíti a Nye által javasolt puha hatalom elméletét. A 3.1. alfejezetben részletesen elemeztem a Nye által javasolt puha hatalom elméletének hiányosságát, majd az újabb eredmények és javaslatok az azt követő alfejezetben kerülnek bemutatásra. A disszertáció hipotézise a Nye által javasolt puha hatalom elméletéhez kapcsolódik. A hipotézis szerint Kína saját politikai értékei és filozófiái a legfőbb irányelvek magyarországi puha hatalmának építésében. Tekintettel arra, hogy a bipoláris és a többpólusú világrendben a helyzet gyökeresen megváltozott, ezért célszerű lett volna két alhipotézist felállítani: külön-külön a bipoláris és többpólusú világrendre vonatkoztatva. A bipoláris világban még nem ismerték a puha hatalom elméletét, így a kulturális diplomáciai cselekvések sem feltétlenül közvetlenül szolgálták a puha erő építését, noha a

kulturális diplomácia eredményei formálisan befolyásolták a puha erő szintjét. Ennélfogva indokolt, hogy a puha hatalom szemszögéből vizsgáljuk a hidegháború alatti kulturális diplomáciát is. Az első alhipotézis az, hogy a bipoláris világban a kínai politikai értékeknek döntő szerepük volt Kína puha hatalmának magyarországi építésében. A második alhipotézis a hidegháború befejezése utáni világrendre vonatkozik: a többpólusú világrendben a kínai hagyományos értékek és filozófiák egyre nagyobb szerepet játszanak Kína puha hatalmának magyarországi építésében. Például Kína ősi filozófiája alapján vizsgálja meg a modern gazdaság jelentőségét – ezt a fajta keleti perspektívájú politikát Nye elmélete nem tudja teljes mértékben bizonyítani.

A dolgozatom esettanulmányaként a Kínai Népköztársaság megalapításától napjainkig néhány legrepresentatívabb történelmi időszakokat kiválasztva megvizsgáltam és értékeltem Kína puha erejének a magyarországi építést és Kína puha hatalmának a forrásait. Az első alhipotézis bizonyítására az 1950-es és 60-as éveket vettem példának, a levéltári iratok és az érintettekkel készített mélyinterjúk alapján próbáltam a kínai oldalról feltárni, hogy miként néztek ki a kétpólusú világrend alatti kínai–magyar kapcsolatok, milyen nemzetközi és belső tényezők voltak hatással a kínai–magyar kulturális és oktatási kapcsolatok fejlődésére. A második alhipotézis bizonyítása érdekében az „Egy Övezet Egy Út” korszakot és a koronavírus kitörése utáni időszakot választottam példaként. Ebben a két időszakban a kínai vezetés két különböző utat választott a puha erő konstrukcióra, az egyik toleránsabb és nyitottabb a külvilágra, a másik viszonylag visszafogott és implicit, kicsit befelé irányuló, de mind a két politika megválasztása a hagyományos kínai gondolkodásmódot tükrözi.

5.2. Az értekezés eredményei és a kutatás további irányai

Az értekezés újabb eredményekre jutott és további kiegészítéseket javasol a puha hatalom elméletével kapcsolatban, amelynek kritikus szemléletű kutatásához a következő következtetéseket tettem:

1. Nye a *Puha hatalom* című könyvében úgy vélte, hogy „a gazdasági erő csábító és kényszerítő, amit kereskedelem és szankciók révén érnek el. Kormányzati szinten ezek a támogatás, a megvesztegetés és a szankciók.” Nye a tanulmányában nem építette be a gazdaságot a puha hatalom kategóriájába. Véleményem szerint azonban a gazdaság nem tisztán kemény erőt jelenthet, hanem kétféleképpen is lehet a puha hatalom forrása: egyrészt az elért gazdasági eredmények (ha nem fenyegetést jelentenek más országokra nézve), másrészt más országok elvárásai a jövőbeli nemzetközi gazdasági és kereskedelmi együttműködési lehetőségeivel és az ezzel járó potenciális nyereséggel kapcsolatban. A disszertációmban az esettanulmányon keresztül arra jutottam, hogy „Kína fenyegetése” árnyékában pusztán a gazdasági teljesítmény nem növelheti Kína puha hatalmát, de az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetése után a kínai gazdasági eredményekben és teljesítményekben rejlő potenciális együttműködési lehetőségek és az ebből fakadó gazdasági hasznok vonzerő lehetne más országok szemében.

2. Nye a 2015-ben megjelent új könyvében továbbra is megtartotta a puha hatalom három forrását (a kultúra, a politikai értékek, a külpolitika). Annak ellenére, hogy hivatalosan nem vonta be a gazdaságot a puha erő kategóriába, a „Kína felemelkedése” c. fejezetben úgy fogalmazott, hogy „a kínai »piaci leninizmus« gazdasági modellje puha erőt jelent néhány tekintélyuralmi országban, azonban ellenkező hatást vált ki számos demokráciában”. Ez az állítás azért nem felel meg a valóságnak, mert egyrészt Kínában nem létezik „piaci leninizmus” mint gazdasági modell, hanem az úgynevezett „szocialista piacgazdasági rendszer kínai jellemzőkkel” van jelen. Véleményem szerint a kínai gazdasági rendszernek nincs követője a világon, így nem mondhatjuk, hogy maga a kínai gazdasági rendszer vonzó lenne más országoknak. Úgy vélem, hogy a puha hatalom forrásainak vizsgálatakor meg kell különböztetni a gazdasági teljesítmény és a gazdasági rendszer fogalmát. Másrészt a tekintélyuralmi és demokratikus országok vonatkozásában, a disszertációmban az esettanulmányon keresztül bebizonyítottam, hogy Magyarország mint demokratikus ország az utóbbi tíz évben szoros kapcsolatot ápol Kínával.

Különösen a kínai „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetése után Magyarország számos „első” alkalmat tart számon a kínai-magyar kapcsolatokat illetően, amelyek Közép- és Kelet-Európában vezető és példaértékű jelentőséggel bírnak. Ez a jelenség teljes mértékben bizonyítja, hogy a kínai gazdaság demokratikus országban is nyerhet puha erőt.

3. Nye kutatásában a puha hatalom és az ezen alapuló további elméletek a nyugati szemléleten és értékrenden alapulnak, figyelmen kívül hagyva ezeknek eltérő értelmezését a különböző kultúrák és értékek között. Nye arra hívta fel a figyelmet, hogy „Amikor egy ország kultúrájában egyetemes értékek találhatók, akkor a saját politikájában véghez vitt dolgok más országok által is elismert értékek és érdekek; ekkor a felek egyfajta vonzó és felelősségteljes kapcsolatot tudnak kiépíteni, ennek megfelelően nő az adott ország esélye, hogy megszerezze, amit akar.” Ez a nyugati filozófián alapuló egyfajta megismerés, és nyilvánvalóan ellentétes a keleti filozófiával. Kína a világon a legrégebb civilizációval rendelkező ország: a fejlődés több ezer éve alatt egyedülálló nyelvet és írást, életmódot, filozófiai gondolkodást és értékrendet fejlesztett ki, amely jelentősen eltér a nyugati civilizációkétól. Ezért amikor Kína egy másik országgal lép kapcsolatba, akkor mindig igyekszik hangsúlyozni azt, hogy „különbözzünk, de harmóniára törekszünk”, és úgy tekinti, hogy egyetemes értékek nem léteznek. A diplomáciai gyakorlat szemszögéből az amerikai diplomáciai stratégiától eltérően Kína számára a gazdasági szankciók használata más országok elnyomására nem megfelelő eszköz, ezért Kína mint a világ második legnagyobb gazdasága, soha nem kezdeményezett semmilyen gazdasági szankciót. Kína számára a kölcsönösen előnyös eredmények és a gazdasági együttműködés révén létrejövő haszon elérése megfelelő megoldás a konfliktus helyzetek megszüntetésére vagy az országok közötti kapcsolatok elmélyítésére. Ennek következtében Kína – politikájában – a gazdasági eszközöket inkább a puha hatalom, nem pedig a kemény hatalom kategóriájába sorolja. Összefoglalva úgy vélem, a fogalmak megértését a kelet és a nyugat közötti különféle értékek mentén is szükséges megvizsgálni. Vannak korlátai ugyanis, ha kizárólag nyugati perspektívából

ismerjük a világot, és tekintjük az adott kérdéseket, jelenségeket.

Kutatásom fő hipotézise:

Kína saját politikai értékei és filozófiai a legfőbb irányelvek puha hatalmának építésében Magyarországon.

A fő hipotézis bizonyításához a feltevést alhipotézisre bontottam, amit külön-külön bizonyítok az értekezésben.

H1: A bipoláris világban a kínai politikai értékek döntő szerepűek voltak Kína puha hatalmának magyarországi építésében.

Bizonyítás: Az esettanulmányok c. fejezetében a Kína és Magyarország közötti kulturális és oktatási kapcsolatokat tanulmányoztam a Kínai Népköztársaság megalapítása óta a Magyar Nemzeti Levéltár értékes történelmi dokumentumai alapján, valamint a kínai-magyar kapcsolatok történetének tanúival készített interjúk révén. Arra jutottam, hogy a bipoláris világrendben a kínai-magyar kulturális és oktatási csere egyértelmű politikai eszköz volt a kétoldalú politikai kapcsolatok alakítására. A kulturális diplomáciai tevékenység közvetlen és mechanikus válaszokként értékelhetők az adott politikai helyzetekre, a kül- és belpolitikai tényezőkön kívül más tényező alig hatott az akkori kulturális és oktatási cserére Kína és Magyarország között. Az esettanulmány jól bizonyítja a Nye által javasolt elméletet, vagyis a hasonló/közös politikai értékek – a puha erő fontos forrásaként – növelik a két ország egymás iránti vonzerejét, vonzalmát, továbbá a kulturális és oktatási csere hajlandóságát.

H2: A többpólusú világrendben a kínai hagyományos értékek és filozófiák egyre nagyobb szerepet játszanak Kína puha hatalmának magyarországi építésében.

Bizonyítás: A második alhipotézis bizonyítására a 2003-2019 közötti

időszakot választottam a kutatásba bevont fő időintervallumként, azaz a kínai „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés kihirdetésétől a Covid19-koronavírus-járvány kitöréséig tartó időszakot, bár a Covid19 kitörése utáni időszakról is szóba került.

Az „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezés amelynek célja kínai megoldási javaslatok nyújtása globális kormányzáshoz – nem vezetett a „Kína fenyegetéselmélet” erősödéséhez, hanem épp ellenkezőleg, pozitív választ kapott az országok többségétől. Gyakorlatilag ez jelentős előrelépést jelent Kína puha hatalmának szempontjából, hiszen Kína – a keleti kultúra varázsán alapuló puha hatalom fejlesztési módján kívül – a saját hagyományos filozófiáját véve alapul, az együttműködési kezdeményezésekkel, a kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés lehetőségeinek megteremtése iránti elkötelezettségével is próbálta erősíteni a nemzeti puha hatalmat; miközben igyekszik elkerülni a gazdaság gyors növekedésétől való félelmet, másképpen fogalmazva igyekszik elkerülni a „kínai fenyegetéselmélet”-et a világ más országaiban.

Elméleti szinten a kínai próbálkozás kibővíti a puha hatalom Nye által javasolt három forrását a nemzeti puha hatalommal, ugyanakkor elkerüli a pusztán gazdasági erőre támaszkodó puha erő fejlesztési módját, ahogy egyes kutatók javasolták. A kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés lehetőségeinek megteremtése tekinthető a kínai nemzeti puha hatalom új forrásának. Ezenkívül a disszertáció kitér a jövőbeli potenciális gazdasági együttműködési lehetőségekre épülő nemzeti puha hatalom forrásainak kockázati és fenntarthatósági kérdésére.

A toleráns és nyitott „Egy Övezet Egy Út” kezdeményezéshez képest a Covid-19 kitörése után Kína egy viszonylag visszafogott és implicit, bizonyos értelemben befelé irányuló utat választott a puha hatalmának építésére, ami szintén a hagyományos kínai gondolkodásmódot tükrözi. A multipolarizációs világban Kína nemzeti erejének növekedésével, az ázsiai ország kulturális diplomáciai politikája egyrészt még mindig fáradozik a modern nemzetközi kapcsolatok közelítésének alkalmazásán, másrészt – ami egyre nagyobb

mértékben megfigyelhető – igyekszik megtartani saját hagyományos filozófiáját. Nye elmélete ezt a fajta keleti perspektívájú politikát nem tudja teljes mértékben.

IRODALOMJEGYZÉK

Elsődleges források

Institute for Cultural Diplomacy:

http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

Ambassade de la Republique Populaire de Chine en Republique Francaise: <http://www.amb-chine.fr/chn/zfgx/whjw/t693529.htm> (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

E-International Relations: Definitions, Ideas, Visions, and Challenges for Cultural Diplomacy: <https://www.e-ir.info/2013/01/03/definitions-ideas-visions-and-challenges-for-cultural-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (Letöltés ideje: 2018. december 1.)

Beata Ociepka: Polish Public Diplomacy. (2012) <https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. december 3.)

Beata Ociepka: Polish Public Diplomacy. (2012) <https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. december 4.)

US Department of State: Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy: <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf> (Letöltés ideje: 2018. december 10.)

Sevin, E. (2012): 'Bridge No More? Turkish Publish Diplomacy and Branding under the AKP Government':

<https://www.e-ir.info/2012/10/05/bridge-no-more-turkish-public-diplomacy-and-branding-under-the-akp-government/> (Letöltés ideje: 2018. december 10.)

People's Daily, 2005.11.11., VII. kiadás:

<http://theory.people.com.cn/GB/49150/49152/3849386.html> (Letöltés ideje: 2018. december 20.)

US Department of State: *Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy:* <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>, p. 7. (Letöltés ideje: 2018. szeptember 12.)

US Department of State: *Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy:* <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>, p. 7. (Letöltés ideje: 2018. szeptember 12.)

US Department of State: Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy: <https://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>. (Letöltés ideje: 2018. szeptember 23.)

<https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/> (Letöltés ideje: 2018. szeptember 23.)

<http://theory.people.com.cn/n1/2018/0927/c40531-30316801.html> (Letöltés ideje: 2018. szeptember 30.)

Forrás: http://www.beijingreview.com.cn/shishi/201711/t20171130_800111082.html

<http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/fuwzn/feihuiyuan/201602/20160201258981.shtml> (Letöltés ideje: 2020. június 23.)

Forrás: <http://hu.mofcom.gov.cn/article/jmxw/201802/20180202709358.shtml> (Letöltés ideje: 2020. június 23.)

Forrás: <http://hu.mofcom.gov.cn/article/tjsj/202002/20200202938661.shtml> (Letöltés ideje: 2020. június 23.)

Ding Chao: 《20 世纪中国古代文化经典在中东欧国家的传播编年》(*A közép- és kelet-európai országok ókori kínai kulturális klasszikusok 20. századi elterjedésének évkönyve*), 2014.

Hu Cs. (Hu, J. 2007): ‘*Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in all Respects*’ — Report to the Seventeenth National Congress of the Communist Party of China on Oct. 15, 2007.

Józsa Sándor kiadatlan emlékirata.

Magyar Országos Levéltári iratok.

Magyar-kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok. Budapest, 2001.

Mao Shoufu: Emlékek Galla Endréről. in *Pekingi Magyar Rapszódia*.

Vámos, Péter kínai nyelvű tanulmánya: 1956-1966 年匈中关系的变化(a kínai-magyar viszony megváltozása, 1956-1966), Peking, 2009, DOI: CNKI:SUN:LZGJ.0.2009-00-017

Másodlagos források

Könyvek

Qin Yaqing, “Rule, Rules, and Relations: Towards a Synthetic Approach to Governance”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 4, No.2, 2011.

Michael Barr: 《中国软实力》(*Kína puha hatalma*)

Wang Fan, Qu Bo: 《国际关系理论：思想、范式与命题》，第 146 页，世界知识出版社，2013 年

Qin Yaqing, *Kapcsolat és Folyamat: A kínai nemzetközi kapcsolatok elméletének kulturális felépítése*, 《关系与过程：中国国际关系理论的文化建构》Shanghai People's Publishing House, 2012

Chung, Chiu Huang és Chih, Yu Shih, *Harmonious Intervention: China's Quest for Relational Security*, Farnham: Ashgate, 2014

Wang Dong, Cao De Jun: 《再全球化》(Újra Globalizáció), 133. oldal, Social Sciences

Academic Press (China), Peking, 2019

Louis Dollo (1964): *Les Relations culturelles internationales*

Zhu, Xiaozhong: 《中东欧转型 20 年》, (*Közép- és Kelet-Európa átalakulásának 20 éve*)

Romsics Ignác: *Magyarország története*, akadémiai kiadó, 2010

Akira, I (1997): *Cultural Internationalism and World Order*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland.

Antunes Sablosky, J. (2003): *Recent Trends in Department of State Support for Cultural Diplomacy: 1993-2002*, Center for Arts and Culture, Washington, D.C..

Arndt, R.T. (2006): *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twenty Century*, Potomac Books, Inc., Washington, D.C..

Bartlett, F.C. (1949): *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 25, No. 1, Oxford University Press on behalf of the Royal Institute of International Affairs.

Brzezinski, Z. (1998): *The Grand Chessboard* (kínai fordítás), Shanghai People's Publishing House

Coombs, P.H. (1964): *'The Fourth Dimension of Foreign Policy: Educational and Cultural Affairs'*, Harper and Row, New York.

Csou, En-laj (1957): A magyar nép mindenkor számíthat a hatszázmilliós kínai nép segítségére. In: *A magyar-kínai barátság dokumentuma. 1957. január, 16-17*. Budapest: k.n.

David, Singer (1961): *The Level-of Analysis Problem in International Relations*. The International System: Theoretical Essays, szerkesztő: Klans Knorr és Sidney Verba, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Eliot, T.S (2003): *'A kultúra meghatározása'*, Szent István Társulat, Budapest.

Francis Snyder (2013): *The European Union and China, 1949-2008: Basic Documents and Commentary* (kínai fordítás), Social Sciences Academic Press.

Fu, Zhiliang (2003): *Jeles Magyar Világutazók Kínában (1341-1944)* (早期来华匈牙利人资料辑要 (1341-1944)), The World Chinese Press.

Kissinger, Henry(2014): *Kínáról* (magyar nyelvű fordítás). Antall József Tudásközpont, Budapest.

Horváth, Jenő és Paragi Beáta és Csicsmann, László (2013): *Nemzetközi Kapcsolatok Története (1941-1991)*, Antall József Tudásközpont, Budapest.

Hszi Csin-ping (2017): *Hszi Csin-ping Kína Kormányzásáról*: Antall József Tudásközpont.

Hu Bo (2004), *Magyar események a hidegháború árnyékában: a nagyhatalmak reagálása és interakciója*, (冷战阴影下的匈牙利事件: 大国的应策与互动) Kínai Társadalmi Tudományi Akadémiai kiadó, Peking.

- Juhász Ottó (2015): Három „első ízben”, *Pekingi Magyar Rapszódia: Emlékek a magyar-kínai kapcsolatok 65 évéből*.
- Kenneth N. Waltz (1959): *Man, the State, and War*, New York: Columbia University Press.
- Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulója* c. album, a Világ Eseményei Kiadó, 2009.
- Kiss J. László (2003): 'Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában', In: Kiss J. László (szerk.): *'Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában'*, Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Kiss J. László (2004): Kulturális külpolitika- avagy egy kutatás dimenziói. In: Éger György, Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és Kultúra: kulturális külpolitika az új kihívások tükrében*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- KKP történeti kutatási irodája (szerk.) (2011): *A KKP története második kötet, a 1949-től 1978-ig* (második kötet), (中国共产党历史•第二卷 (1949-1978) (下册)), KKP központi párttörténeti kiadó.
- Li Zhi (2006): *'Cultural Diplomacy—An Interpretative Mode of Communication'*, Peking University Press, Peking.
- Liu Jinan (1990): *'Mass Communication and International Relations'*, Beijing Broadcasting Institute Press, Peking.
- Liu Xiao (1998): *Diplomataként voltam nyolc évig Szovjetunióban* (出使苏联八年 (1955-1962)), KKP központi párttörténeti kiadó, Peking.
- MacFarquhar, Roderick és Schoenhals, Michael: *Mao's Last Revolution*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2008
- Magyarországi Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Valóság: a Magyar Orientalisták*, Pharma Kiadó, Budapest, 2014.
- Mearsheimer, J. (2001): *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton, New York.
- Mitchell J.M. (1986): *International Cultural Relations*, Allen & Unwin, Boston.
- Myers E. (1965): *'Cultural Affairs and Foreign Relations'*, United States Air Force Academy Library, Colorado Springs.
- Ninkovich, F.A. (1981): *'The diplomacy of ideas: US foreign policy and cultural relations'*, Cambridge University Press.
- Niu Jun (szerk.) (2014): *Introduction to History of Foreign Relations of the People's Republic of China*. (1949-2000), (中华人民共和国对外关系史概论 (1949-2000)) Peking University Press.
- Nye Joseph (2014): *Soft Power: The Means to SUCCESS IN World Politics* (软实力), China CITIC Press, Peking.
- Nye Joseph (2017): *Véget ér-e az amerikai évszázad?* (magyar fordítás), Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Pan Zhongqi (2013): *Fogalmi divergencia és a kínai-európai kapcsolatok* (概念分歧与中欧关系), Century Publishing House.

- Qi Pengfei, Li Baozhen (2014): *Új Kína rövid diplomáciai története* (新中国外交简史), People's Publishing House.
- Rákosi Mátyás (1997): *Visszaemlékezések 1940-1956*. 2. kötet. Napvilág kiadó, Budapest.
- Rothkopf, D. (1997): *In praise of cultural imperialism?*, Foreign policy.
- Schmidt, O. (2003): *Small Atlantic World: U.S. Philanthropy and the Expanding International Exchange of Scholars after 1945*, Gienow, J.C.E., Schumacher, H., Schumacher, F. (eds.) (2003): *'Culture and International History'*, Berghahn Books, New York.
- Ujváry Gábor (2004): „A magyar kultúra külföldi őrszemai.” A magyar kulturális és tudományos külpolitika és a külföldi magyar intézetek, tanszékek és lektorátusok. In: Éger György, Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és Kultúra: kulturális külpolitika az új kihívások tükrében*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Vámos Péter (2008): *Kína mellettünk? Kínai külügyi iratok Magyarországról, 1956*. MTA Történettudományi Intézete, Budapest.
- Wang Lixin (2007): *Ideológia és az Egyesült Államok külpolitikája* (意识形态与美国外交政策), Peking kiadó, Peking.
- Gönyey Antal (szerk., 1988): *Dokumnetumok Magyarország nemzetközi kultuárlis kapcsolatainak történetéből*,
- Pritz Pál: *Magyar diplomácia a két világháború között*, Bp., 1995.

Folyóiratok

- Finn, H.K. (2003): *'The Case for Cultural Diplomacy: Engaging Foreign Audiences'*, Foreign Affairs, Vol. 82, No.6 (November/December)
- Hirano, Kenichiro (1997): 'Nemzetközi kulturális elmélet' (国际文化理论) (Wang Wan fordítása) In: Social Sciences Abroad Journal, 1997/2.
- Hu, W. (2007): *'A Theoretical Analysis of Cultural Diplomacy'* in *'Foreign Affairs Review'*, No. 96, DOI: 10.13569/j.cnki.far.
- James B. Motley (1991): 'Az Egyesült Államok szokatlan konfliktuspolitikája és stratégiája'; in China Institute of Modern International Relations (szerk.): *A szovjet fenyegetésén túl: az amerikai hadsereg hidegháború utáni környezetben* [J].
- Kawamura, Y. (2012): *'Foreign Cultural Policy of West Germany during the Cold War: The Formation of the "Third Pillar of Foreign Policy"'* in *'International Relations 2012.168 (2012)'*, 168: 74-87.
- Kevin V. Mulcahy (1999): "Cultural Diplomacy and the Exchange Programs: 1938- 1978," The Journal of Arts Management, Laws, and Society, Vol.29, No.1 (Spring,1999)
- Li C. (1997): *'On Zhou Enlai's All-round Diplomatic Thought and Practice'* (试论周恩来全方位外

交思想及其实践), 党史研究与教学, 3: 002.

Liu H., Shi Y. (2013.): *Connotation Interpretation and Value Choice of Cultural Imperialism—On Tomlinson's Thought of Cultural Communication (Part I.)*, In: Journal of Jishou University (Social Science Edition) Vol.34, No.5

Lovell J.P. (1990): The United States as Ally and Adversary in East Asia: Reflections on Culture and Foreign Policy, in Chay, J. (ed.): *'Culture and International Relations'*, New York.

Mulcahy K.V. (1999): *Cultural Diplomacy and the Exchange Programs: 1938-1978*, In: The Journal of Arts Management, Laws, and Society, Vol.29, No.1 (Spring, 1999).

Nye, Joseph (1988): Neorealism and Neoliberalism, in *World Politics* 40.

Nye, Joseph (1998): *As China rises, must others bow?*, In: The Economist.

Riding, A. (2005): *'Rerun Our Cold War Cultural Diplomacy'*, New York Times, Oct 27, 2005, E.10.

Wang, H. (1993): *Kultúra mint nemzeti erő: puha erő* (作为国家实力的文化: 软实力) In: Fudan University Journal, 1993/3.

Paikert Géza: Külföldi magyar intézetek, in *Magyar Szemle*, 1940.

Paikert Géza: Magyar kultúrélet a hadviselő és semleges országokban. Külföldi magyar intézeteink működése. Bp. 1940. Klny.: Néptanítók Lapja, 1940, 8. szám.

Paikert Géza: Hungarian foreign Policy in Intercultural Relations (1919-1944). Reprinted form *The American Slavic and East European Review*, Vol. XI.

Pritz Pál: Magyarságkép és külföldi propaganda a húszas évek első felében, in *Századok*, 1994. 6.sz.

Interneten elérhető források

Beata, Ociepka (2012): Polish Public Diplomacy

Elérhető:

<https://www.e-ir.info/2012/10/08/polish-public-diplomacy/>

1. Francis Snyder (2013): *The European Union and China, 1949-2008: Basic Documents*

and Commentary (kínai fordítás), Social Sciences Academic Press.

2. Fu, Zhiliang (2003): *Jeles Magyar Világutazók Kínában (1341-1944)* (早期来华匈牙利人资料辑要 (1341-1944)), The World Chinese Press.

3. Henry, Kissinger: *Kínáról* (magyar nyelvű fordítás). Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014.

4. Hirano, Kenichiro (1997): 'Nemzetközi kulturális elmélet' (国际文化理论) (Wang Wan fordítása) In: Social Sciences Abroad Journal, 1997/2.

5. Horváth, Jenő, Paragi, Beáta, Csicsmann, László (2013): *Nemzetközi Kapcsolatok Története (1941-1991)*, Antall József Tudásközpont, Budapest.

6. Hszi Csin-ping (2017): *Hszi Csin-ping Kína Kormányzásáról*: Antall József Tudásközpont.

7. Hu Bo (2004), *Magyar események a hidegháború árnyékában: a nagyhatalmak reagálása és interakciója*, (冷战阴影下的匈牙利事件: 大国的应策与互动) Kínai Társadalmi Tudományi Akadémiai kiadó, Peking.

8. Hu Cs. (Hu, J. 2007): 'Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in all Respects' — Report to the Seventeenth National Congress of the Communist Party of China on Oct. 15, 2007.

9. Hu, W. (2007): 'A Theoretical Analysis of Cultural Diplomacy' in 'Foreign Affairs Review', No. 96, DOI: 10.13569/j.cnki.far.

10. James B. Motley (1991): 'Az Egyesült Államok szokatlan konfliktuspolitikája és stratégiája'; in China Institute of Modern International Relations (szerk.): *A szovjet fenyegetésén túl: az amerikai hadsereg hidegháború utáni környezetben* [J].

11. Joseph Nye (1988): Neorealism and Neoliberalism, in *World Politics* 40.

12. Józsa Sándor kiadatlan emlékirata.

13. Juhász Ottó (2015): Három „első ízben”, *Pekingi Magyar Rapszódia: Emlékek a magyar-kínai kapcsolatok 65 évéből*.

14. Kawamura, Y. (2012): 'Foreign Cultural Policy of West Germany during the Cold War: The Formation of the "Third Pillar of Foreign Policy"' in 'International Relations 2012.168 (2012)', 168: 74-87.

15. Kenneth N. Waltz (1959): *Man, the State, and War*, New York: Columbia University Press.

16. Kevin V. Mulcahy (1999): "Cultural Diplomacy and the Exchange Programs: 1938-1978," The Journal of Arts Management, Laws, and Society, Vol.29, No.1 (Spring,1999)
17. *Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulója* c. album, a Világ Eseményei Kiadó, 2009.
18. Kiss J. László (2003): 'Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában', In: Kiss J. László (szerk.): 'Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában', Teleki László Alapítvány, Budapest.
19. Kiss J. László (2004): Kulturális külpolitika- avagy egy kutatás dimenziói. In: Éger György, Kiss J. László (szerk.): Stratégia és Kultúra: kulturális külpolitika az új kihívások tükrében. Teleki László Alapítvány, Budapest.
20. KKP történeti kutatási irodája (szerk.) (2011): *A KKP története második kötet, a 1949-től 1978-ig* (második kötet), (中国共产党历史•第二卷 (1949-1978) (下册)), KKP központi párttörténeti kiadó.
21. Li Zhi (2006): 'Cultural Diplomacy—An Interpretative Mode of Communication', Peking University Press, Peking.
22. Li C. (1997): 'On Zhou Enlai's All-round Diplomatic Thought and Practice' (试论周恩来全方位外交思想及其实践), 党史研究与教学, 3: 002.
23. Liu Jinan (1990): 'Mass Communication and International Relations', Beijing Broadcasting Institute Press, Peking.
24. Liu Xiao (1998): *Diplomataként voltam nyolc évig Szovjetunióban* (出使苏联八年 (1955-1962)), KKP központi párttörténeti kiadó.
25. Liu H., Shi Y. (2013.): *Connotation Interpretation and Value Choice of Cultural Imperialism—On Tomlinson's Thought of Cultural Communication (Part I.)*, In: Journal of Jishou University (Social Science Edition) Vol.34, No.5
26. Lovell J.P. (1990): The United States as Ally and Adversary in East Asia: Reflections on Culture and Foreign Policy, in Chay, J. (ed.): 'Culture and International Relations', New York.
27. Macfarquhar és Schoenals: *Mao's Last Revolution*
28. Magyar Országos Levéltári iratok
29. *Magyar-kínai kapcsolatok 1956-1959: dokumentumok*. Budapest, 2001.
30. Magyarországi Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Valóság: a Magyar Orientalisták*, Pharma Kiadó, Budapest, 2014.
31. Mao Shoufu: Emlékek Galla Endréről. in *Pekingi Magyar Rapszódia*.

32. Mearsheimer, J. (2001): *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton, New York.
33. Mitchell J.M. (1986): *International Cultural Relations*, Allen & Unwin, Boston.
34. Mulcahy K.V. (1999): *Cultural Diplomacy and the Exchange Programs: 1938-1978*, In: *The Journal of Arts Management, Laws, and Society*, Vol.29, No.1 (Spring, 1999).
35. Myers E. (1965): *'Cultural Affairs and Foreign Relations'*, United States Air Force Academy Library, Colorado Springs.
36. Ninkovich, F A. (1981): *'The diplomacy of ideas: US foreign policy and cultural relations'*, Cambridge University Press.
37. Niu Jun (szerk.) (2014): *Introduction to History of Foreign Relations of the People's Republic of China. (1949-2000)*, (中华人民共和国对外关系史概论 (1949-2000)) Peking University Press.
38. Nye Joseph (1998): *As China rises, must others bow?*, In: *The Economist*.
39. Nye Joseph (2005): *'Soft Power: The means to success in world politics'*, Public Affairs, New York.
40. Nye Joseph (2014): *Soft Power: The Means to SUCCESS IN World Politics* (kínai fordítás) China CITIC Press, Peking.
41. Nye Joseph (2017): *Véget ér-e az amerikai évszázad?* (magyar fordítás), Antall József Tudásközpont, Budapest.
42. Pan Zhongqi (2013): *Fogalmi divergencia és a kínai-európai kapcsolatok* (概念分歧与中欧关系), Century Publishing House.
43. Qi Pengfei, Li Baozhen (2014): *Új Kína rövid diplomáciai története* (新中国外交简史), People's Publishing House.
44. Rákosi Mátyás (1997): *Visszaemlékezések 1940-1956. 2. kötet*. Budapest, Napvilág.
45. Riding, A. (2005): *'Rerun Our Cold War Cultural Diplomacy'*, New York Times, Oct 27, 2005, E.10
46. Rothkopf, D. (1997): *In praise of cultural imperialism?*, Foreign policy.
47. Schmidt, O. (2003): *Small Atlantic World: U.S. Philanthropy and the Expanding International Exchange of Scholars after 1945*, Gienow, J.C.E., Schumacher, H., Schumacher, F. (eds.) (2003): *'Culture and International History'*, Berghahn Books, New York.
48. Ujváry Gábor (2004): „A magyar kultúra külföldi őrszemai.” A magyar kulturális és

tudományos külpolitika és a külföldi magyar intézetek, tanszékek és lektorátusok. In: Éger György, Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és Kultúra: kulturális külpolitika az új kihívások tükrében*. Teleki László Alapítvány, Budapest.

49. Vámos Péter (kínai nyelvű tanulmánya) *a kínai-magyar viszony megváltozása, 1956-1966*, (1956-1966 年匈中关系的变化)

50. Vámos Péter (2008): *Kína mellettünk? Kínai külügyi iratok Magyarországról, 1956*. MTA Történettudományi Intézete, Budapest.

51. Wang Lixin (2007): *Ideológia és az Egyesült Államok külpolitikája* (意识形态与美国外交政策), Peking kiadó.

52. Wang, H. (1993): *Kultúra mint nemzeti erő: puha erő* (作为国家实力的文化: 软实力) In: Fudan University Journal, 1993/3.

Egyéb források

I. Magyar nyelvű források

1. Paikert Géza: Külföldi magyar intézetek, in *Magyar Szemle*, 1940.
2. Paikert Géza: Magyar kultúrélet a hadviselő és semleges országokban. Külföldi magyar intézeteink működése. Bp. 1940. Klny.: Néptanítók Lapja, 1940, 8. szám.
3. Paikert Géza: Hungarian foreign Policy in Intercultural Relations (1919-1944). Reprinted form *The American Slavic and East European Review*, Vol. XI.
4. Gönyey Antal (szerk.): *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből*, 1988
5. Pritz Pál: Magyarságkép és külföldi propaganda a húszas évek első felében, in *Századok*, 1994. 6.sz.
6. Pritz Pál: *Magyar diplomácia a két világháború között*, Bp., 1995.
7. Gönyey Antal: *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből (1945-1948)*. Bp., 1988.

8. Polonyi Péter: *Diák Voltam Pekingben*, Budapest, Gondolat, 1982.
9. Cholnoky Jenő: *a Sárkányok országából*, Budapest, Franklin-társulat
10. Éger György-Kiss J. László: *Stratégia és Kultúra: Kulturális Külpolitika az Új Kihívások Tükrében*, Budapest, Teleki László Alapítvány, 2004.
11. Varga Domokos György: *Magyar Nemzetstratégia*, Budapest, Püski kiadó, 2008.
12. P. Szabó Sándor, *A Sárkány Közbelép: Kína Nemzetközi Kapcsolatai, Gazdasága és Közigazgatási Rendszere a 21. században*, Budapest, NKE, 2012.
13. T. Kiss Tamás: *A Magyarországi Kulturális Minisztériumokról (1867-1993)*, Budapest, Tipico Kft. nyomdaüzeme, 1993.
14. Lourdes Apizpe, *Kulturális Világjelentés: Kultúra, Kreativitás, Piac (1998)*, Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
15. Kalmár Melinda, *Történelmi Galaxisok Vonzásában: Magyarország és a Szovjetrendszer (1945-1990)*, Budapest, Osiris Kiadó, 2014.
16. Vámos Péter, *Kína mellettünk? Kínai Külügyi Iratok Magyarországról (1956)*, História Alapítvány, MTA Történettudományi Intézete, 2008.
17. Daubner Katalin, Horváth Sándor, Petró Katalin, *Kultúra-Gazdaságtani Tanulmányok*, Budapest, Aula Kiadó, 2000.
18. Vadász János, *Kulturális Alaptörvény: Dokumentumok*, Budapest, KKDSZ, 1998.
19. Ujváry Gábor, *Kulturális hídfőállások, A külföldi intézetek, tanszékek és lektorátusok szerepe a magyar kulturális külpolitika*, Ráció Kiadó, 2014.

II. Angol nyelvű források

1. John. P. Lovell, The United States as Ally and Adversary in East Asia: Reflections on Culture and Foreign Policy, in *Culture and International Relations*, New York, 1990.
2. Coombs, Philip Hall, *The Fourth Dimension of Foreign Policy: Education and*

Cultural Affairs, New York, Published for the Council on Foreign Relations, 1964.

3. J. M. Mitchell, *International Cultural Relations*, Unwin Hyman, 1986.
4. Ruth E. Mcmurry, Muna Lee, *The Cultural Approach: Another Way in International Relations*, 1947.
5. Francis Snyder: *The European Union and China, 1949-2008, Basic Documents and Commentary*, Oxford, Hart Publishing, 2009.
6. Richard Ned Lebow: *A Cultural Theory of International Relations*, Cambridge University Press, 2009.
7. Lawrence E. Harrison, Samuel P. Huntington, *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*, Basic Books, 2001.
8. Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, 2001.
9. Michael Thompson, Richard Ellis, Aaron Wildavsky, *Cultural Theory*, Oxford, Westview Press, 1990.

III. Kínai nyelvű források

1. 陈昌贵, 谢练高: 《走进国际化——中外教育交流与合作研究》, 广东教育出版社。
2. 戴蓉: 《孔子学院与中国语言文化外交》, 上海, 上海社会科学院出版社, 2013
3. 弗兰克·宁科维奇: 《美国对外文化关系的历史轨迹》, 载《编译参考》, 1991 年第 8 期
4. 富增: 《教育国际交流与合作史》, 海口, 海南出版社, 2001
5. 国家教委外事司: 《教育外事工作历史沿革及现行政策》, 北京, 北京师范大学出版社, 1998
6. 姜秀敏: 《全球化时代的国际文化关系研究》, 北京, 中央编译出版社, 2011.5

7. 李韬：《中华留学教育史录——1949 年以后》，北京，高等教育出版社，2000
8. 李廷江：《探索国际关系的新视角》，载《国外社会科学》，1997 年第 2 期
9. 李兴业、王淼：《中欧教育交流的发展》，济南，山东教育出版社，2010
10. 李智：《文化外交：一种传播学的解读》，北京，北京大学出版社，2006
11. 路易·多洛（法国）：《国际文化关系》，上海人民出版社，1987 年版。
12. 麦哲：《文化与国际关系：基本理论述评》，载《现代外国哲学社会科学文摘》，1997 年第 4 期。
13. 潘涌：《论江泽民教育新思维》，载《人大报刊复印资料》（教育学卷），2000 年第 7 期
14. 平野健一郎（日本）：论文《作为文化关系的国际关系》和著作《国际文化理论》中，系统提出国际文化理论。
15. 秦亚青：《世界政治的文化理论》，载《世界政治与经济》，2003 年第 4 期
16. 清华大学外国留学生工作办公室：《紫荆花开——清华大学东欧交换生中国语文专修班纪念》，2011.4
17. 邵巍：《中国留学溯源与分期》，载《神州学人》，2001 第 7 期
18. 谢弗（加拿大）：《从文化观点看新的世界体系》，载《现代外国哲学社会科学文摘》，1997 年第 12 期
19. 邢悦：《文化如何影响对外政策：以美国为个案的研究》，北京，北京大学出版社，2011.3
20. 邢悦：《文化与国际关系精选文献导读》，天津，天津人民出版社，2011
21. 俞正梁：《当代国际关系学导论》，复旦大学出版社 1996 年版
22. 周丽娟：《对外文化交流与新中国外交》，北京，文化艺术出版社，2010.12
Magyar Külpolitikai Évkönyv (2011)
23. Earl Babbie: *The Practice of Social Research*, Wadsworth, Cengage Learning, 13th edition, 2012.

24. Irving Seidman: *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*, third edition, SAGE Publications, Inc., 2006.

25. Steinar Kvale, Svend Brinkmann: *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*, third edition, California, SAGE Publications, Inc., 2014.

26. Van Evera, S.: '*Guide to Methods for Students of Political Science*' (kínai fordítása), Chen Qi fordította, Peking University Press, 2014.

Levéltári iratok:

1. 1964. évi Követi jelentés. Előadó: Újlaki, Peking, 1965. február 5. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 001832.
2. A KNK helyzete és a magyar–kínai kapcsolatok alakulása 1964-ben. Előadó: Újlaki György, Szabados László, Budapest 1965. január 16. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 16/1965.
3. A Magyar pártküldöttség átutazása Pekingben. Előadó: Iván László. 1965. október 17. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 004887/1- 206/1/1965. szig.t.
4. Dobi István beszéde az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának és a Népi Politikai Tanácskozó Testület Állandó Bizottságának együttes, kibővített ülésén. 1959. október 19. MOL KüM Tük XIX-J-1-j Kína 4/bc – sz. n. – 1959.
5. Feljegyzés: Direktívák a magyar–kínai államközi kapcsolatok fejlesztésére (javaslat). előadó: dr. Újlaki György, 1965. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 39/1965, 70. doboz.
6. Huszár Flórián beszámolója. 1969. május 28. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 21. doboz, 47/1969, 002227/1/1969 .
7. Magyar–kínai diákcsera: “Kínai diákcsera” Budapest, 1950. június 15. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 03987-1950.
8. Magyar–kínai diákcsera: “Ösztöndíjasok cseréje” Budapest, 1950. július 20. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 024392-1950.
9. MOL XIX-J-i-j, Külügyminisztérium bizalmas iratai 1945-1964. 1. doboz, 1/a. 002, 573/1/1958.
10. Negatívumok és pozitívumok a magyar–kínai kapcsolatokban. 1968. június 12. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 1965, 70. doboz, 001500/1/1968 .
11. Ösztöndíj-ügyek: “Kínában tanuló aspiránsaink” (előadó: Szipka József), Peking, 1953. január 28. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 0154/3.
12. Ösztöndíj-ügyek: „Aspiránsok ügye”, Budapest, 1953. június 23, MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 0154/19.

13. Ösztöndíj-ügyek: Tolnai Gábor a "kínai adatkérés" c. jelentése. Budapest, 1953. március 20. MOL KüM Tük, XIX-J-1-k, Kína 1945-1964, 17. doboz, 0154/11.
14. Rövid összefoglaló a Kínai Népköztársaság helyzetéről és a magyar-kínai kapcsolatok alakulásáról - a követi konferenciához. 1966. november 30. MOL KüM Szt, XIX-J-1-j, 21. doboz, 47/1969, 003650/12/1966 .
15. Száll József ideiglenes ügyvivő jelentése a Külügyminisztériumnak Csen Ji külügyminiszternek a Nyers Rezső vezette magyar szövetkezeti delegációval folytatott megbeszéléséről. MOL XIX-J-i-j, Külügyminisztérium bizalmas iratai 1945-1964., 9. doboz, 5/e. 003 133/1958.